

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖRGÜT KURAMINDA MODERNDEN POSTMODERNE GEÇİŞ:

TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

CEREN DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. SABRİNA KAYIKÇI

BURDUR – 2019

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

ÖRGÜT KURAMINDA MODERNDEN POSTMODERNE GEÇİŞ:
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

CEREN DEMİR
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Doç. Dr. Sabrina KAYIKÇI (Danışman)

Prof. Dr. Murat KAYIKÇI

Prof. Dr. İsmet PARLAK

BURDUR – 2019

**MAKÜ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 29/08/2019 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Ceren DEMİR 'in "**Örgüt Kuramında Modernden Postmoderne Geçiş: Toplam Kalite Yönetimi**" konulu tez çalışması Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. Sabrina KAYIKÇI

ÜYE

: Prof. Dr. Murat KAYIKÇI

ÜYE

: Prof. Dr. İsmet PARLAK

ONAY

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

T.C.

MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYAN

Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Örgüt Kuramında Modernden Postmoderne Geçiş: Toplam Kalite Yönetimi” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik etik ilkeleri ihlal etmediğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.
- Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Ceren DEMİR

TEŞEKKÜR

Örgüt kuramında modern örgüt kuramından postmodern yapılanmaya geçişte Toplam Kalite Yönetimi'nin yerinin belirlenmesi amacıyla yola çıkılan bu çalışmamız birçok kişinin emeği ve desteği ile oluşturulmuştur. Öğrencisi olmaktan onur duyduğum, tez konumun belirlenmesinden bitimine kadar her konuda yardım ve destek olan Sayın Danışmanım Doç. Dr. Sabrina KAYIKÇI'ya teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın her satırını dikkatle değerlendiren, getirdikleri yapıcı ve yönlendirici eleştirileri rehberliğinde çalışmamın tamamlanmasına katkı sağlayan Prof. Dr. Murat KAYIKÇI ve Prof. Dr. İsmet PARLAK Hocalarıma ayrıca teşekkür ederim.

Tez sürecinde maddi ve manevi tüm imkanları ile yanımda olan DEMİR ve DENİZ ailelerine, sürecin her aşamasında sabırla yanımda yer alan Elif KAYA, Esra ÇALIK, Zafer ÇİÇEKER, Görkem GÖK, Ferhan ŞİMŞİR, Nilhan KARAAHMETOĞLU dostlarıma içten dileklerle teşekkür ederim.

(DEMİR, Ceren, Örgüt Kuramında Moderninden Postmoderne Geçiş: Toplam Kalite Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2019).

ÖZET

Rönesans ve Reform hareketleriyle başlayan modern çağ, akıl ve bilimle her türlü sorunun üstesinden gelinebileceği fikrine sahip Batı kültürünün bir dönem temel inancı olmuştur. Aydınlanma Dönemiyle hız kazanan fikir, Sanayi Devrimiyle birlikte geleneksel toplum kurallarını kendinkilerle değiştirmiştir. Modern toplum projesiyle oluşturulan yeni kurallar evrensel doğruya ulaşma, merkezîyetçilik gibi aydınlanmacı yolda ilerlemeci ilkelerle ideallerini gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Bu ilkeler doğrultusunda oluşan modern toplumun inanç ve yöntemleri, teknolojinin gelişmesi ile küreselleşme olgusunun ekonomik ve kültürel yansımaları sonucunda yeni oluşumlar karşısında sorgulanır hale gelmiştir. Modernin eleştirisi olarak gelişen tüm bu sorgulamalar postmodern adlandırılmasıyla literatürde yerini almıştır. Yeni düşünce tarzının temel ilkeleri belirsizlik, yerellik, parçacılık, çoğulculuk olarak kendini göstermiştir.

Toplumsal ve yönetsel anlamda bu özellikleri taşıyan modern toplumun örgüt modeli, rasyonelliğin, evrenselliğin ve ilerlemeciliğin yansıması olan Fordizmdir. Zaman içerisinde, modernleşmeye yapılan sorgulamalar doğal olarak bu düşünce şeklinin yönetim ve örgüt kuramına da yapılı hale gelmiştir. Böylece, Taylor'la başlayan Fordist örgüt modeli daha esnek bir modele evrilmiştir. Postmodernizmin örgüt kuramındaki temel yansımaları ise bürokrasi karşıtlığı, parçalanma, farklılıkların giderilmesi ve çoğulculuk olmuştur. Tam da bu ilkeler kalitenin ve müşteri memnuniyetinin ön plana çıkarıldığı Toplam Kalite Yönetimini (TKY) çağrıştırmaktadır. Bu çalışmanın amacı, bu çağrışımın ne kadar gerçekliği yansıttığını tespit etmektir. TKY, postmodern bir yaklaşımı mı yoksa modern bir yönetim tarzını mı yansıtmaktadır sorusu bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Bu sorunsala cevap bulabilmek amacıyla gerekli literatür taraması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, Postmodernizm, Modern Örgüt Kuramı, Postmodern Örgüt Kuramı, Toplam Kalite Yönetimi

(DEMİR, Ceren, Transition From Modern To Postmodern In Organizational Theory: Total Quality Management, Master Thesis, 2019).

ABSTRACT

The modern era beginning with The Renaissance and Reform movements is the key belief of West culture which has the idea of overcoming every kind of problems thanks to intelligence and science. The idea accelerating with Enlightenment Period exchanges traditional society rules for its own rules with the advent of Industrial revolution. The new rules formed with modern society project aim to implement its ideals in enlightened way with progressive principals such as reaching universal truths centralization. Beliefs and methods of the modern society formed in accordance with these principals, become highly questionable as a result of progress in technology and economical and cultural reflections of globalisation phenomenon. As a criticism of the modern, all these questions took part in literature by the name of postmodern. Basic principals of this new way of thinking distinguish itself as uncertainty, locality, partialism, pluralism

The organizational model of modern society, which has these characteristics in the social and managerial sense, is Fordism, which is the reflection of rationality, universality and progressivism. In time, queries about modernization have normally been run about the management and organization theory of this way of thinking. Thus, the model of Fordist organization beginning with Taylor evolved into a more flexible model. The main reflections of postmodernism in organizational theory are anti-bureaucracy, fragmentation, elimination of differences, and pluralism. These principles remain Total Quality Management (TQM), where quality and customer satisfaction are featured. The purpose of this study is to determine quantity of reality this connotation reflects. The question of whether TQM reflects a postmodern approach or a modern management style constitutes the main problematic of this study. To find answers against this problem, the essential literature review is made.

Key Words: Modernism, Postmodernism, Modern Organisation Theory, Postmodern Organisation Theory, Total Quality Management

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
MODERNİZM DÖNEMİNİN İNCELENMESİ	3
1.1. Modernizmin Doğuşunda Genel Kabuller	3
1.2. Modernizm Kavramının Epistemolojik Açılımı.....	6
1.3. Aydınlanma Hareketi ve Modernizm	8
1.4. Kapitalist Dünya Görüşü	13
1.5. Modernizmin Bilgiye Ulaşması.....	16
1.6. Modernizmin Temel Tanımlayıcı Özellikleri.....	18
1.6.1.İndirgemecilik, Esasçılık (Özcülük)	18
1.6.2.Batı (Avrupa) Merkezçilik.....	19
1.6.3.Homojenleşme (Tektipleşme).....	20
1.6.4.Pozitivizm (Olguculuk).....	21
1.6.5.Yapısalcılık	23
1.7. Modernizmin Yaşadığı Bunalımlar	24
İKİNCİ BÖLÜM	27
POSTMODERNİTENİN ARKAPLANI VE TEMEL ARGÜMANLARIN TANIMLANMASI	27
2.1. Postmodern Kavramının Tarihsel Süreci ve Epistemolojik Tanımlanması	29
2.2. Postmodern Olarak Nitelenen Düşünürler ve Görüşleri.....	31
2.3. Postmodernizmin Temel Tanımlayıcı Özellikleri	37
2.3.1. Postmodernizmin İndirgemecilik Karşıtlığı.....	39
2.3.2. Post Yapısalcılık	39

2.3.3. Söylem Kuramı	40
2.3.4. Mikro Anlatılar	41
2.3.5. Yapısöküm	41
2.3.6. Küçük Kültürlere (Yerele) Bakışı Reddetmez.....	42
2.3.7. Bürokrasi Karşıtlığı.....	42
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	44
MODERN VE POSTMODERN AYRIMINDA YÖNETİM VE ÖRGÜT KURAMLARI İLİŞKİSİ.....	44
3.1. Modern Açından Yönetim ve Örgüt Kuramları	44
3.1.1. Bilimsel Yönetim Teorisi.....	48
3.1.2. Yönetimsel Teori.....	49
3.1.3. Bürokrasi Teorisi	51
3.1.4. Neo-Klasik Örgüt Kuramı	52
3.1.5. Sistem Yaklaşımı	53
3.1.6. Durumsallık Yaklaşımı	54
3.2. Kamu Yönetimi Kavramı ve Yeni Yaklaşımlar	55
3.2.1. Kamu Tercih Teorisi.....	56
3.2.2. Yeni Kamu İşletmeciliği	57
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	58
ÖRGÜTLENMEDE PARADİGMA DEĞİŞİMİ: POSTMODERN YAPILANMA	58
4.1. Toplam Kalite Yönetiminin Felsefesi ve Kalite Guruları	60
4.1.1. W. Edwards Deming ve Felsefesi.....	62
4.1.2. Joseph M. Juran ve Felsefesi	64
4.1.3. Philip B. Crosby ve Felsefesi.....	65
4.1.4. Armand V. Feigenbaum ve Felsefesi.....	66
4.1.5. Walter A. Shewhart ve Felsefesi.....	66
4.1.6. Kaoru Ishikawa ve Felsefesi	67
4.2. Toplam Kalite Yönetiminin Genel Özellikleri	69
4.2.1. Müşteri Odaklılık.....	70
4.2.2. Sürekli Geliştirme (Kaizen)	71
4.2.3. Bütünsel, İşlevsel ve Vizyoner Liderlik	72
4.2.4. Takım Çalışması (Kalite Çemberleri).....	73
4.2.5. İstatistik Verilerle Kurumsal Yetenekleri Sürekli Geliştirme	75

4.3.Modern, Postmodern ve Toplam Kalite Yönetim İlkelerinin Benzer ve Karşıt Yönleriyle Değerlendirilmesi	76
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	86
EKLER	98
ÖZGEÇMİŞ	107

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Modernizmin Bilimsel Bilgiye Ulaşmada Yer Alan Aşamaları	17
Tablo 2. Modern ve Postmodern Bakışın Karşılaştırmalı Genel Özellikleri.....	38
Tablo 3. Kalite Yönetiminde Juran'ın Üç Evrensel Süreci	64
Tablo 4. Modern, Postmodern ve Toplam Kalite Yönetim İlkeleri	77

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Deming'in Zincirleme Etki Süreci	62
---	----

KISALTMALAR

KalDer : Türkiye Kalite Derneği

TKY : Toplam Kalite Yönetimi

GİRİŞ

Modernizm, Ortaçağ'ın geleneksel düşünce tarzı ve yaşam şekline tepki olarak yeni bir görüş, kültürel bir gelişme olarak doğmuş bir akımdır. Toplumsal ve yönetsel anlamda bu özellikleri taşıyan modern örgüt modeli; rasyonelliğin, evrenselliğin ve ilerlemeciliğin yansıması olan Fordist örgüt modelidir. Zaman içerisinde, modernleşmeye getirilen eleştiriler doğal olarak bu düşünce şeklinin yönetim ve örgüt kuramına karşı da yapılmaya başlanmıştır. Bu süreç içerisinde modern örgüt alanının temel eksikliklerini giderebilmek adına geleneksel yönetim yapısının ne tür bir örgütsel sistem veya düzenlemelere doğru değiştirilebileceği sorusu ortaya çıkmaktadır. Böylece, Taylor'la başlayan Fordist örgüt modeli daha esnek bir yönetsel modele geçmiştir. Böylece sürekli öğrenme, teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte uygulama ve bilginin aynı hızla eskimesi gibi olumsuz durumlarda etkinlik ve verimliliğin devamlılığını sağlamada örgütlerde postmodern yapılanma çalışmaları görülmeye başlanmıştır.

Söz konusu postmodern bakış açısı kendisini Toplam Kalite Yönetimi bünyesinde hissettirmiştir. Bu durum ve şartların değişmesiyle birlikte şirketlerin 1990'lı yıllarda rekabet politikalarını gözden geçirmeleri sonucunda oluşan Toplam Kalite Yönetim tarzı; plan, kontrol ve uygulamayla işçilerin üretim süreçlerinin bütününden sorumlu kılınması ve maliyetlerin azaltılarak kaliteyi önemli bir yerde konumlandırımlarıyla üretim alanında rekabet üstünlüğü sağlamayı hedeflemiştir. Özellikle bu yönetim sistemi, işçilerin karar alma mekanizmalarında yer edinen hiyerarşinin yumuşatıldığı, iş sağlığı ve güvenliği konularının önem kazandığı bir yönetim tarzı olmakla birlikte iş yükünün azaltılmasını, işe gönüllü katılımı ve işçinin özdenetimini sağlamasını da hedefleyen yeni bir yönetim şekli oluşturmaktadır.

Çalışmada modernizmden postmodernizme doğru alınan bu yolda yönetim bilimi kapsamında öncelikle tarihsel süreçte yaşanan aşamalar ve anlatımda yaşanan değişimler açıklanarak postmodernizme ulaşılması hedeflenmektedir. Bu kavramsal tanımlamalardan bağlantı kurularak örgütsel açıdan durumun değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde modern ve postmodern kavramların tarihsel aşamaları ve temel belirleyici özellikleri incelenecektir. Ardından modern dönemde yer alan klasik örgüt yapılanmaları ve post modern örgüt yapılanması incelenecektir. Postmodern örgüt yapılanmasının yönetim teknikleri arasında oluşum

gösteren Toplam Kalite Yönteminin sistematik prensipleri açıklanmaktadır. Daha sonra yönetim bilimi alanında çalışmada yer alan yönetim ve örgüt formlarının kendi ilkeleri ile Toplam Kalite Yönetimi ilkelerinin benzer ve farklı yönleri ilgili başlıkta tartışılmasıyla konu sınırlandırılmasına gidilmektedir. Bu sınırlandırmayı yapma gerekliliği Toplam Kalite Yönetimi'nin yönetim ve örgüt kuramları içinde postmodern bir yaklaşımı mı yoksa modern bir yönetim tarzını mı yansıtmaktadır sorusu bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır.

Toplam Kalite Yönetimi, sosyal bilimler literatüründe postmodern örgüt yapılanmasının yönetim tekniği olarak kabul edilmektedir. Ancak, modern yönetim ve örgüt kuramlarının etkinlik ve verimlilik gibi ilkeleri ile postmodern örgüt kuramının insan odaklılık, kararlara katılma ve çalışmada belirtilen benzeri ilkelerinin senteziyle mi gerçekleştiği sorusuyla Toplam Kalite Yönetimi yaklaşımının modern ve postmodern ilkeleri kullanılarak yapılan bir karşılaştırma ile amacı ve konusu sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'deki Kamu Yönetimi disiplininin gelişimine ışık tutabilen ve alanında özgün bir çalışma oluşturulmak istenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacını gerçekleştirebilmek için birincil ve ikincil kaynakların taranması ile kütüphane araştırmaları, internet kaynaklarından yararlanılma, tez kaynaklarının incelenmesi, benzer konuda yayımlanmış dergi, kitap, makalelerden faydalanılarak gerekli literatür taraması yapılmış, alanla ilgili temel kaynaklar kullanılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MODERNİZM DÖNEMİNİN İNCELENMESİ

Modernizm; kadim kültürlerin ortadan kalktığı, her şeyin değiştiği, ilerlediği ve bir hesaba bağlandığı dönem olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde geleneksel hayatı yaşama, kültürel varlıkları muhafaza etme, günceli, sanatı ve estetiği yaşama, bireye odaklı kahramanlıklar sergileme anlayışları yerini akılcı tutumlara, rekabete, kendini ve başkalarını yönetme endişelerine bırakmıştır. Bu nedenle modernizm hem bilim ve ilerlemenin dönemi olmuştur hem de egemen aklını mensuplarına dayatmak suretiyle, topluma, doğaya ve gelecek tasarımlarına akılcı esaslarla yaklaşma mantığını geliştirmiştir. “Şimdiki zaman”ın paradigması olmasına rağmen şiddetle geleceğe odaklı bir dünya görüşü olmaya mahkûm olmuştur. Modern akılcı bilim, kesin gerçeklere ulaşma hedefiyle kurulmuş ve vizyonunu ideal bir toplum tasarımıyla birleştirerek genişletmiş olması nedeniyle, modernist yaklaşımda toplum bir “oluş” biçimi olarak değil akılcı bir “tasarım” olarak değerlendirilmiştir. Bu tasarımda tarih, devamlı iyiye ve mükemmelleşmeye doğru evrimsel bir yöneliş olarak yorumlanır. Modernleşme süreci içinde, tarihin bütün tortuları atılır, akıl ve bilimin süzgecinde sürekli bir aydınlanmaya doğru gidilir. Giddens’a göre, evrimci tarih anlayışı, insanlığa ait olaylar karmaşasını bir tablo düzeni içerisine uydurmaya çalışan “Olaylar dizisi” olarak algılar. Bu açıdan evrimci yaklaşımlar, bir düzenleme/müdahale biçimi olarak “meta anlatılar”ı temsil ederler (Giddens, 2016: 9-10).

Şimdiye kadar modern toplumun bilimini yapanlar ve moderniteyi sistemleştirenler, toplumsal değişmelerin bazı yönlerine daha fazla ağırlık vermişlerdir. Bu tutum, bir yandan modern kuralların ve süreçlerin bireyler dünyasına etkisinin abartılmasına, bir yandan da toplumun gündelik etkinliklerinin toplumsal yapıya etkisinin ihmal edilmesine yol açmıştır (Wagner, 2005: 10-16). Sonuçta modernite, günümüzde tüm toplumsal gerçeklikleri kavrayamama yönünde büyük bir eleştiriye muhatap olacak biçimde, süreçleri tek yönlü açıklama sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

1.1.Modernizmin Doğuşunda Genel Kabuller

İnsanlık tarihi; Antik dönem, Ortaçağ, Rönesans, Aydınlanma, Modern Çağ ve Postmodern Çağ olarak ontolojik ilişkilerle, nesnelere düşüncelerle birlikte günümüze uzanan değişim sürecidir. Bu değişimler nesnelere gerçeklik kazandıkları dönem ile

bilgilenme anlayışının biçimlenmesi sonucu tarihsel süreçlerin dönemselleşmesine ve her dönemde kendini kabul ettirmiş farklı bir düşünce biçiminin kabulüne dayanmaktadır. Nesnel aklın kökenine inildiğinde modernite projesinin işlerlik kazandığı döneme kadar, Antik Yunan ve Ortaçağ düşüncesinin başta gelen mantığı olarak Aristo anlayışında doğanın ve fiziğin temelinde metafizik öğelerin yer aldığı bilinmektedir. Evreni kendi içinde kapalı bir biçimde tanımlayan bu anlayış, yeryüzünde bulunan nesnelere mevki ve derecelerine göre farklı kanunlara tabi tutulmasını gerektiriyordu. Aristo değişimlere maruz kalan doğrusal bir hareketin sonsuza kadar sürmesinin imkansız olduğunu, insanların duyuları aracılığıyla algıladıkları nesnelere geçici ve sonlu olduğunu düşünmektedir. Göksel nesnelere ise duyular aracılığıyla algılanmasına rağmen değişimlere karşın sonsuza kadar eylemini sürdürebilecek çevrimsel nitelikte olduğundan sonsuz olduğuna inanmıştır (Şentürk, 2018). Yani evren akılcı bir tanrı tarafından oluşturulmuştur ve bu da onu anlamada bilimsel düşünceyi meşrulaştırmaktadır. Bu durum da modern toplumun yapıtaşları olan bireylerin özgürleşmesine olanak tanımaktadır.

15. ve 16. yüzyılda hakim olan Aristo düşüncesi entelektüel sanat çevrelerinde değişmeye başlamıştır. 17. yüzyıl ile başlayan yeni dönemin temelinde Descartes, Galileo ve Newton gibi bilim adamlarının “Dünyanın varlığına güvenmemek, şüphe” düşünceleri yer almıştır. Bu dönemde metafizik öğelerin yer aldığı düşünce öbeklerinin yerini, tecrübeler sonucu kazanılmış işlevsel bilgilerin eleştiri ve analitik düzlemde deneylerle onaylanmasıyla oluşan bilimsellik anlayışı almıştır (Şentürk, 2018). Bu dönemde, bilim anlayışlarının düşüncelerindeki temel vurgu noktaları; aklın egemenliği, dinin toplumsal hayattaki yeri ve biçimlendirilebilir bir doğa anlayışıdır.

Descartes’in zihin ve bedenlerin birlikte var olduklarını ancak bedenlerin uzay-zaman düzleminde herkesçe görülebilirken zihinlerin sadece zamanda kayıtlı olduğu ve zihnin işleyişinin mekanik yasalarla açıklanabildiğini söyleyen (Ryle, 1949) Kartezyen anlayışı ve Rönesans kıvılcımları ortaya çıkmıştır. Bu süreçte insan, tanrı ile bağımlı ruh ile değil dünya-varlık ile kurmaya başlamıştır. Böylece geleneksel toplumlarda “birey” ve “tanrı” ilişkisinin ontolojik bağlamları, bugün “birey” ve “varlık” arasında kurulmaya çalışılmıştır (Bağlı, 2002: 40).

Yaşanan bu süreçler doğrultusunda aklın ve mantığın yoğunlukla yer aldığı matematik ve fizik dünyasında dinin insan inançları üzerinde etkisinin sorgulandığı sekülerizm kavramı ortaya çıkmıştır. Fakat sekülerizmle anlaşılması gereken dinin tamamen insan hayatı içinden çıkarılmasından ziyade siyasal anlamda ruhban sınıfının otoritesini meşru kılan gücün zayıflatılmasıdır. Geleneksel dönemde toplumu yöneten ve yönlendiren din olgusu artık günlük hayatın devamını sağlama rolünü kaybetmiştir. Aydınlanma öğretisi, insanların aşkın bir güçten ziyade kendi yeterliliklerine güvenmelerini öğütlemektedir (Eagleton, 2011: 152-153).

Aynı zamanda bu dönemde Aristocu tabiatın dahil olduğu metafizik ilkelere uyumu kabul eden düşüncenin yerine, akli deneyimlerle edinilmiş, eleştirel ve analitik deneylerle onaylanmış bir bilimsellik arayışının geçtiği görülmektedir. Bu değişimin en önemli öncülerinden biri olan Galileo Galilei, öncelikle meta anlatıma dönüşen aklın tecrübe ile uyumundan ziyade düşüncelerle oluşan gerçekliğe inanmayı tercih etmiştir. Galileo'nun öncüllüğünde Yeni Çağ, akıl ve tecrübe birlikteliği ile anlaşılmaya çalışılır. Bu dönemde özne ile nesne arasında yer alan “karşıtlık ilişkisi” sonraki süreçte modernizmin bilimsel ilerleme anlayışının temelini teşkil etmiştir. Tabiat artık ikram eden değil sömürülen bir varlık konumundadır (Şentürk, 2018).

Doğanın var olan ve var olma ihtimalini barındıran yasalarının temel prensiplerinin bilinebilmesine yardımcı olan Newton'un yerçekimi yasası, yeni bir doğa ve evren anlayışının da önünü açmıştır. Ölçülebilir bir doğa anlayışı, onun üzerinde egemenlik kurmayı sağlayan farklı bir epistemolojik tanımlamayı da beraberinde getirmiştir. Bireyi iktidarın öznesi haline getiren ölçülebilir doğa anlayışı ve modern epistemoloji, bilginin etik bir arka plana ve kaygıya sahip olmadığı halde, yaşadığımız ortamı belirleyen ideolojik koşulları benimsemek bile onların oluşturduğu dünyada yaşadığımızı göstermektedir (Bağlı, 2002: 34).

Galileo, Newton, Descartes gibi düşünürlerin ortaya koydukları fikirlerle birlikte şekillenmeye başlayan dünya düzeni, aynı zamanda insanların yetkinlik alanlarının da gelişmesini sağlamıştır. Geleneksel ve el sanatlarına dayalı üretim tarzından sanayileşmeye, bunun sonucunda yoğunlaşarak artış gösteren şehirleşmeye, kitle iletişiminin ve ulaşımının gelişmesi ve okuryazarlık oranının artmasıyla birlikte bilinçlenme ve eğitim düzeyinin artmasına neden olan tüm bu gelişmeler modernleşme

olgusunun ortak özellikleri olarak ele alınmaktadır. Bu özellikler arasında toplumda belirgin olarak görülen farklılaşma ve uzmanlaşmayı da bünyesinde barındıran, tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından soyutlanan sanayiye dayalı toplumsal yapıya geçiş süreci değerlerin yeniden inşa edilmesi anlamını taşımaktadır (Aslan ve Yılmaz, 2001: 94). Dolayısıyla gerçekleşen bu durumlar, bireyin özgürleşmesini ön planda tutarak toplumsal ilerlemeye, toplumsal ilişkilerin uyumlu gelişmesine ve sekülerleşme gibi kavram ve düşüncelerin oluşmasına katkı sağlamıştır.

1.2.Modernizm Kavramının Epistemolojik Açılımı

Modern toplumu ve modern dönemi daha iyi anlayabilmek açısından konuyla alakalı temel kavramları bilmek çalışmanın anlaşılmasında önem teşkil etmektedir. Modern kavramı, şu anı kapsayan ve yakın geleceğe ilişkin durumları nitelendiren, geleneksel veya antik olmayan, çağdaş anlamlara gelen bir kelimedir (Demirhan, 2004: 17). Modern kavramı, Latince “Modernus” biçiminde Hıristiyan dönemi, Romalı ve Pagan dönemden ayırmak için ilk defa 5. yüzyılda kullanılmıştır. İçeriği değişkenlik gösterse de modern kavramı; eskiden yeniye geçiş, sürekli gelişme anlamlarında kullanılan sabitliği ve değişmezliği eleştiren bir kavramdır. Tahlil edilen çağın kendi içinde zamansal farklılıklarını anlamlandırmada kullanılır.

İlerleyen süreçte modernitas/modern zamanlar ve modernin/şimdinin insanları kavramları kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramlar geleneksel dünya düzenine karşı bir duruş sergilemek amacıyla varlık göstermeye başlamıştır (Kumar, 2004: 88-89). Modernlik kavramıysa bugün, şimdi ve ileride olabilecek gelişmelerin tarihsel çağa ve yeni bir döneme çevrilmesini ifade etmektedir (Özcan, 2012: 7). Modernizm geçmişe ait olanı dışlayan ve temelinde modernite ideolojisi olan düşünce yaklaşımı olarak açıklanabilir. Özellikle Aydınlanma hareketinin baş gösterdiği 17. yüzyıldan sonra etkili olduğu söylenebilir. Kant bu Aydınlanmayı bir insanın başkasına ihtiyaç duymadan aklının her yanını özgürce kullanabilmesi ya da çocukluk evresinden çıkma olarak nitelemektedir (Kızılcılık, 1994: 87).

Bazı düşünürler kavramı, Rönesans ile sınırlandırmayı düşünse de modern kavramını tarihsel açıdan sınırlandırmak anlamsızdır (Habermas, 1990: 31-32). Şu anki dönemde bile dün bugünün gerisinde kabul edilir. Bauman, modernitenin başlangıç tarihine net bir cevabın olmadığını düşünmektedir. Ancak bir dönemleştirme

yapılacaksa modernlik, Batı Avrupa'nın 17. yüzyılda yaşadığı toplumsal, yapısal ve düşünce biçimlerindeki değişimlerle başlayan, sürecin etkisiyle gelişen ekonomik devrimler sonucu kapitalizmin hakimiyeti ve sonrasında gerçekleşen komünist endüstri toplumunun oluşumuyla toplumsal olarak kurulan yaşam şekli olarak tanımlanmaktadır. Bunun yanında 13. yüzyılda modern devletin doğduğunu 17. yüzyılın sonlarına doğru etkisini kaybettiğini düşünen aydınlar olduğu gibi Modern Dönemin 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve sonlarında sona eren kültürel bir akım olduğunu savunanlar da bulunmaktadır (Özcan, 2012: 9-10). Genel olarak bakıldığında Orta Çağ/feodalizmden sonra gerçekleşen tarihsel bir dönemleştirme yapılabileceği gibi, 17. yüzyılla başlayıp 20. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan dönem modern çağ olarak kabul edilmektedir.

18. yüzyıl Aydınlanma dönemi de 21. yüzyıl inovasyon/teknoloji çağı da kendilerini modern olarak değerlendirmektedir. Lakin bazı bilim adamları, modernizmin tanımlayıcı özelliklerini göz önünde bulundurarak, modernliği 17. yüzyılda Avrupa topraklarında başlayan ve yirminci yüzyılın sonlarına kadar devam eden dönem olarak tanımlamaktadırlar (Özcan, 2012: 7).

Habermas'ın "Gelecek için yaşayan, kendini geleceğin getireceği yeniliğe açan bir dönem" şeklinde tanımladığı modernizm, Hegel'in "Tarihsel biçimde konumlandırılan Antik Çağ, Orta Çağ ve Modern Çağ olarak kronolojik bir sıralandırma" ile felsefi bir statü kazanmaktadır (Demirhan, 2004: 82-100). Modern çağın insanı kendisinin ve kendi aklının bilincindedir. Öznenin özgürlüğünün tarihsel olarak ilk ortaya çıkışının Rönesans ve Reform hareketleri ile sınırlı tutulmasına karşı çıkan Habermas, modernlik kavramının geleceğin yeniliklerine açık olan 12. yüzyıl "Büyük Charles" döneminde de kendini gösterdiğini ifade etmektedir. Kısacası modern kavramı Habermas'a göre, Avrupa içinde antikçağlarla yaşanan dönem kapsamında hep bir yenilik ilişkisi içerisinde antik dönemden esinlenmeleri de barındırarak oluşturulmuş bir model olarak anlaşılmaktadır.

Bu dönemin sosyologlarından Durkheim, Simmel ve Parsons "Kapitalizm, endüstriyalizm, kentlilik, demokrasi, ussallık, bürokrasi, uzmanlaşma, farklılaşma, bilimsel bilgi, teknoloji ve ulus devlet"i modernliğin temel değişkenleri olarak saymıştır (Aslan ve Yılmaz, 2001: 98). Modern kavramı bu bakımdan toplumun gelişim ve

değişimini belli süreçler çerçevesinde modernleşme yoluna götürebilecektir. Habermas; modernleşmenin, birbirini etkileyen ve tamamlayan süreçlerden meydana geldiğini söyler (Habermas, 1990: 32). Giddens ise modernleşmeyi gelişen teknolojiyle birlikte ekonomik ve kültürel görüntülerin toplumun bütün yapısıyla ele alınması gereken bir süreç olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2016: 55-56). Modern dünyaya ait “endüstrileşme, sanayileşme, kentleşme, modern ulus devleti, kapitalist dünya düzeni” gibi karakteristik özelliklerin içselleştirilmesi modernleşmeyi gerçekleştirecektir (Özcan, 2012: 8).

Dönemsel tanımlamalarda kullanılan modernite kavramı ise, kavramın kapsayıcısı olarak düşünülen modernlik kavramıyla ifade edilecektir. Featherstone Fransızca’da modernite kavramının kullanımını; zamanın süreksizliği, yenilik ve gelenekten kopma duygusu, şimdinin genel geçer ve karmaşık doğasına karşı duyarlı algılamalarla modern hayatın gerekliliği olarak görülen modernlik tecrübesi olarak yorumlamaktadır (Featherstone, 1996: 23). “Modern” kelimesi bu çalışma kapsamında çağdaş, yeni ve şimdi anlamlarını bünyesinde barındıran ve her dönemin kendi içinde yaşadığı değişimleri anlatan bir kavram olarak kullanılmıştır. Modernlik; çağın gerekliliğine uymayan sosyal, kültürel, ekonomik yaşam alanlarından aklın öncülüğünde bilimin, teknolojinin, ilerlemeci düşüncenin ve yeniliklerin bulunduğu yeni bir anlayışa geçmektir. Kavramı süreç veya dönem olarak değerlendirmek gerektiğinde ise kendinden önce yaşananlardan köklü kopuşlara neden olan, eski otoriter düşünceler yerine yeni eleştirel yöntemler ve akılcı standartların geliştirildiği Rönesans hareketi, modern düşüncenin başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Modernizmin 21. yüzyılda da devam eden süreci kapsadığı düşünülmektedir.

Modernizm sürecinin nasıl ortaya çıktığından bahsedilmesi konunun anlaşılması adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda öncelikle geleneksel dönemden modern döneme geçerken toplum yaşamındaki değişimlerde toplumu yöneten ve yönlendiren olguların “günlük” veya “modern” hayatta yerlerini farklı olgulara bıraktıkları görülmektedir. Bu olguların neler olduğu alt başlıklarda verilen süreçlerde anlatılmaktadır.

1.3.Aydınlanma Hareketi ve Modernizm

Aydınlanma Hareketi, insanın en güçlü yetileri olarak akıl ve düşünce yardımıyla geleneksel toplumda var olan metafizik ve mistizm inançlarını ortadan

kaldırmayı hedefleyen, Modernizmin kültürel ayağını oluşturan bir yaklaşımdır. İnsanlık, bu sayede emek ve eğlence tarzlarıyla belli bir otoritenin dışsal yaptırımlarıyla değil kendi rasyonel iradelerine bağlı hale gelmiştir (Çiğdem, 1997: 26). Modernite ve modernizm kavramları arasındaki yapılanmayı sağlayan Aydınlanma Hareketi, 17. ve 18. yüzyılda yeni bir sınıfsal oluşum olarak ortaya çıkan burjuvazinin önderliğinde baskıcı dini dünya görüşüne ve kast sistemli feodal toplum yapısına karşı özgürleşme eylemidir (Aslan ve Yılmaz, 2001: 95).

Aydınlanma Hareketi, toplum yaşamında büyük çoğunlukla yer alan din ve geleneğin toplumsal yaşamdaki belirleyiciliğinin yerini insan aklına bırakma, mantık yürütme sürecidir. Aydınlanma, insanın öz arayışı içine girmesi ve bu arayışı aklın öncülüğünde ve metafizik erklerden arınmasıyla başaracağı bir eylemdir. Aydınlanma Hareketi; “Özgürleşim, birey, insan hakları, toplum sözleşmesi, laiklik, demokrasi, eşitlik, bilimsel düşün” ve benzeri ilişkideki kavramları temel almıştır. Bunların yanında din, felsefe, bilim ve sanat alanlarında da sınırlar değişmiş ve Habermas’ın tabiriyle Aydınlanma Hareketi “modernlik” olgusunun özünü oluşturmuştur (Aslan ve Yılmaz, 2001: 96). Kısaca modernizm projesi; nesnel bilim, evrensel ahlak ve hukuk, sanat dallarının kendi iç dinamik ve birikimlerine göre özgür ve yaratıcı bir biçimde çalışarak insan hayatının özgürleşmesi ve günlük yaşamlarının varlık değerlerinin artması olarak nitelendirilmektedir (Harvey, 2010: 25).

Newton’un devriminin dünyayı nasıl değiştirdiğine bakıldığında yerçekimi ve optik kavramları akla ilk gelenlerdir fakat en önemli değişiklik insanların cennet ve dünya, kilise ve tapınak için farklı olduğunu düşündüğü kanunlarda gerçekleşmiştir. Krallar ve sıradan insanlar için farklı kanunlar vardı. Ama Newton bütün farklılıkları doğanın herkese eşit davrandığını kanıtlayarak yıkmıştır. Diğer koşullar sabitken, bir kral ve çiftçi aynı anda aynı uçurumdan atlar ve yere aynı anda inerler. Fen bilimlerine göre sonuç: Kral ve dilenci eşittir. Evreni düzenleyen yasaların değişmesi sonucu, insan ilişkilerinin tanrısal ve dinsel tutumların dışında yeni bir anlayışla gerçekleştiği görülmektedir (Kellner, 2000: 96). Hobsbawm modern dünyayı, geçmişin tanrı ve krallarının, bugünün iş adamları ve buharlı makineleri karşısında durumu aynı kalabilirdi mi sorusuyla anlamlandırmaya çalışmıştır (Hobsbawm, 2003: 50). Sosyal bilimlerde de bu yasanın uygulamaya geçişinde yaşananları yorumlayabilmek adına yaşanan süreç kısaca değerlendirilmiştir.

Sürecin sosyal ve ekonomik açıdan temel çıkış noktasına bakıldığında Fransa’da 1789 dünyasının sakinlerinin askerlik, orta ve üst düzey yönetimde görev alma gibi durumlar olmadığında genellikle buldukları kontlukları terk etmedikleri/edemedikleri görülmektedir. Kırsal nüfusun ağırlıkta bulunduğu bu devlet, vergi alımına göre kent ve kır alanlarındaki faaliyetlerini kır lehine belirlemiştir. Bu dönemde özellikle toprağı işleyenlerin toprak sahipleri karşısında belli yasal düzenlemelerle kısmen bağımlılıkları devam etmektedir. Toprağı kiralamaya başlayan köylü, siyasi bağlarından (lord, prens ve kiliseye ödenen vergiler) kopmaya başlamıştır. Böylece geri kalan malının fazlasını kent pazarlarında satarak “tüccar/çiftçi” olarak kendine yer bulmuştur. Çiftçi sınıfının değişmesiyle ticaret, teknoloji ve değişken olaylar karşısında imalatın etkilerinin gelişmesi, dönemin tarım sektörünün kapitalist sisteme doğru dönüşüm geçirmesini sağlamıştır. Zamanla Avrupa’da ticaret ve imalatın akılcı politikalarla gelişiminin devletler içinde ekonomik büyümeye katkı sağladığı anlaşılmıştır. Böylece geleneksel ve atölye üretiminden teknolojik ve bilimsel ilerlemeye katkı sağlayan nicel bilimler gelişmiştir. İnsan, üretim ve ticarete nicel bilgisini ilişkilendiğinde ekonomik akılcılıkla “Aydınlanma” fikrini oluşturmuştur. Bu durum insanın gelenekçi ortağı hiyerarşisinden kurtararak Fransız Devrimi’nin temelini oluşturan özgürlük, kardeşlik ve eşitlik düşüncesine tutunmasını sağlamıştır. Yeni yeni oluşturulan bu “güçlü/seçkin/etkili aristokratik mutlak monarşik” yapısıyla yani kapitalist ve burjuva sisteminin harmanlanmış şekli sayesinde Fransa hızla yükselmekteydi. Dolayısıyla Fransa, Endüstri Devrimi’yle ekonomik anlamda azalan maliyetleri ve üretimi kolaylaştıran makineleşmiş fabrika sistemi ile gelişirken İngilizlerin düşmanlığını kazanmaktaydı. Bunun yanında Amerika’nın İngiltere’ye karşı özgürlük mücadelesinde Fransa’nın destek vermesi de siyasi kaosların Fransız Devrimi’ndeki etken maddelerinden bir diğeri olmasına neden olmaktadır. Normal şartlarda kitle ayaklanması olarak kalabilecek durum, despotluğun yıkıldığı özgür dünya görüşünün vücut bulduğu Fransız Devrimi ve onu takip eden aşırı sağ ve ılımlı solun çatışmalarıyla Avrupa Devletlerinin iç kurumlarını etkileyerek devam etmiştir (Hobsbawm, 2003: 84). Fransız Devrimi’yle başlayan üretim, ticaret ve yönetim alanlarında gerçekleşen bu değişimler zamanla Avrupa devletlerinde de yayılma imkanı bulmuştur.

Modernizmin esasında sistematik hedefine bakıldığında akılla birlikte bireyin gelişiminin önüne geçen geleneksel ve skolastik düşüncelerden, emek gücünü sömüren

feodal sistemden kurtarmayı amaçladığı anlaşılmaktadır. Böylece özgür ve bağımsız olan birey sadece organik bağlarla şekillenen toplumun bir üyesi olabilecektir. Touraine; bu durumun bilimsel kültür eşliğinde düzenli ve özgür bireylerden meydana gelmiş bir toplumda dengenin sağlanabileceğini düşünmektedir (Touraine, 2000: 13).

Söz konusu Aydınlanma Hareketi birbirini besleyerek meydana gelmiş dört devrimi içermektedir. Tarih ve gelenek öncüllerinden koparak “şu an”ın içinde ilerleme ile geleceğe yönelimi esas alan devrimlerin ilki, diğerlerinin oluşmasına da katkı sağlayan, “Bilimsel Devrim”dir. Bilimsel devrimle Newton, Laplace, Einstein, Niels Bohr gibi fizikçi ve matematikçilerin dünyayı nicel olarak yeni yasalarla yapılandığı görülmüştür. Doğrudan tanrı ve melekler tarafından yönetilen bir doğa yerine, bu düzenin insanlar tarafından anlaşılmaya ve çözülmeye çalışıldığı, determinizmi kabul eden, soyutlamalarla niceliksel değerlere indirgenmiş bir sisteme geçildi (Jeanniere, 2000: 97-99). Aydınlanma Hareketi’nin katkısıyla bilimin gelişmesi, yeni kıtaların keşfi ile doğal kaynakların Batı ülkelerine sermaye olarak ciddi birikim sağlanmasına yardımcı olmuştur. Bu sermaye birikimi modernizmle ilişkili olan sanayi devrimi ve kapitalizm olgularında girdi olarak yer almıştır.

İkinci devrim siyasal devrim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahsedilen bu siyasal devrim, otoritenin doğası ve iktidarın kaynağı, Tanrı ya da başka bir yerden gelen erkten kaynaklanmamaktadır. İktidar kaynağını halktan alan meşruluğunun yanında akla uygun da olması gereken bir erke dönüşmüştür. Devletin egemen halkla ilişkisi neticesinde demokrasinin sağladığı rasyonellikle geleneksel yönetim yapılanması yerine bilimsel açıdan ortaya çıkan eşitliğin siyasal alana taşınması gerçekleşmiştir (Jeanniere, 2000: 100). Amerikan devriminin şekillenmesini sağlayan Federalist düşünürler (John Jay, James Madison, Alexander Hamilton); Amerikan ve Fransız devrimlerinden sonra mevcut toplumsal düzende yer alan siyasal ve toplumsal örgütlenmenin de bu gelişmelere uygun olarak değişmesi gerekliliğini düşünmüşlerdir. Siyasetin ekonomi ile yakın ilişkisinin üzerinde duran bu düşünürler ekonomik farklılıklardan hareketle oluşan sınıfların çatışmalarının engellenmesi amacıyla siyasi partilerin denge kurucu mekanizması olmalarını savunmuştur (Duman, 2007: 296).

Üçüncü devrim olarak ortaya çıkan kültürel devrim modern görüş açısından değerlendirildiğinde düşüncenin laikleşmesini ve her alanda ölçütlerin

rasyonelleşmesini ve nicelleşmesini konu almaktadır. Aydınlanma ile yer alan bu yeni dünya görüşünün laikleşen, rasyonelite içeren, eşitlik ve özgürlük ölçütlerine göre değerlendirildiği görülmektedir. Fransız Devrimi ile özdeşleştirilen kültürel devrim; kilise, kral, lord, asker, avam sınıflanmaları yanında burjuva sınıfının da toplumsal bünyede ortaya çıkmasına neden olmuştur. Burjuva sınıfı süreç içerisinde sanayiyle ilgilenen sermayenin temel yapı taşını teşkil edecektir.

Son devrim olarak endüstri devrimi veya diğer bir adıyla teknik devrim, daha çok insan ve doğa arasındaki ilişkiden emeğin soyutlanması ile yerini teknik yapılanma, makinaya geçiş süreci olarak ortaya çıkarmıştır. Endüstri devrimi ile kendi ürettiği nesnelere sayesinde doğayı kontrol edebilen ve yönlendirebilen insan, şimdi kendisine hazır olarak getirilen nesnelere kullanan, tüketim toplumunun temellerini oluşturan kişi olma konumuna gelmiştir (Jeanniere, 2000: 102).

Sonuç olarak bu dört devrimin hassas bir biçimde birbirleriyle bağlantılı olduğu görülmektedir. Toplumlar bir alanda modern olabilirken diğer alanda olmayabilir. Geleneksel kurum ve kuruluşların varlığı devam edebilir veya yeni oluşumlar eski düzenlemelerden yararlanabilir. Burada bakılması gereken esas düşünce her devrimin kendi içinde özgürlük ve ilerleme inancıyla hareket ettiğidir. Zaman ilerledikçe özgürlük ve toplumsal refahının artacağı düşüncesi, modernizm içerisindeki toplumsal ideallerin gerçekleşeceği inancını doğuracağından, geleceğin geçmişten ve hatta şimdi içinde bulunduğumuz zaman diliminden daha iyi olacağı kabul edilmektedir.

Kısacası Rönesans ve Reformla temelleri atılan düşünce yapısıyla rasyonalitenin temel argümanı olarak kabul edildiği, özelden genele doğru sistematikleşmiş eleştiri düzeneğine geçildiği, durmaksızın ilerleme ve gelişme düşüncelerinin bilimsel bilginin üretiminde temel alındığı söylenebilir. Aydınlanma düşüncesi, akıl yürüterek ilerlemeci metoduyla aslında modernitenin temellerini atmış olduğu gibi bu dönemden önce başlayan kapitalist dönüşümün teknik ve bilimsel açıdan da sac ayaklarını oluşturmuştur. Bu olgular ekonomik ve toplumsal sonuçların yanı sıra aklın ilerlemeci devrimi ile modern toplumun temellerini oluşturmuştur. Süreç takip edildiğinde demiryolu ve buharlı gemilerin gelişmesi, telgraf ve telefon ile iletişimin hız kazanması feodal sistemin sınırlandırıcı ekonomik yapılanmasına karşı kapitalizm adı verilen yeni bir modern ekonomik sisteme geçilmesine zemin hazırlamıştır.

1.4.Kapitalist Dünya Görüşü

Modernliğin başladığı evrelerden günümüze kadar hüküm sürdüğü zaman diliminde felsefe, kültür, siyaset, ekonomi gibi birçok toplumsal alanı etkilediği bütünsel bir özelliğinin olduğu görülmektedir. İnsanın rasyonelleşmesi modernliğin merkez noktası kabul edilmektedir. Klasik ekonomik yöntemler ve Aydınlanma'nın ilerlemeci kavramları insanın rasyonelleşmesini, ilk alet kullanımından başlayarak teknolojik ilerlemelerle devam eden ve bu sayede meydana gelen değişim evreleriyle gerçekleştirdiğini savunmaktadır. Böylece tarihin gidişatının ticaret toplumuna veya dünyanın kapitalizmin doğuşu ve ilerleyici yayılışına şahit olduğu ekonomik bir yapılanmaya çevrildiği görülmektedir.

19. yüzyılda Avrupa ve Amerika'da Aydınlanma Dönemiyle görülmeye başlanan endüstriyel gelişmeler; Amerika'da başlayan Fransızların da ilham aldığı siyasal devrimlerle güçlenen, yaygınlaşan ve sistematik bir dünya düzenine dönüşen modernlik olgusunun teoriden somuta geçiş aşamaları olmuştur. Kısaca modernlik dar anlamda sanayicilik faaliyetlerinin görülmesine, geniş anlamda ise 16. yüzyılda dünya çapındaki ekonomik hayat biçimlerinde kapitalizm sisteminin görülmeye başlanmasına kadar geriye götürülebilir. Bu sava göre Modernizmin 16. yüzyılda başlamasıyla yaşanan gelişmeler sonucu 18. yüzyıl sonunda Sanayi Devrimi ile maddi görünüme kavuştuğu söylenebilir. Başka bir deyişle modern bir toplum sanayileşmiş bir toplum olarak tanımlanmaktadır (Kumar, 2004: 102-105). Bütün bu rasyonel değişimler bireyci, rekabet ve yeniliğin hakim olduğu modern yapılanmayı yani kapitalist sistemi hakim kılmıştır.

Toplumsal üretimi ve insanların maddi ihtiyaçlarını önceki bütün sistemlerden daha farklı karşılayan kapitalist sistemin, erken modern dönemden önce ve Batı Avrupa'da ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Bu düşüncenin savunucuları kapitalizmin başlangıç döneminin; ortaçağda devrilen feodalizmin sınırlandırmalarına maruz kalan fakat bir yandan da Kolomb'un 15. yüzyıl keşifleriyle birlikte ticaretin yayılmasına katkı sağlamasıyla vücut bulduğunu düşünmektedir. Bu dönem "Proto-kapitalizm" olarak isimlendirildiği gibi 16. veya 17. yüzyılda olduğunu savunanların varlığı, 18. ve 19. yüzyılda endüstriyel biçimin olgunlaştığı dönemde ortaya çıktığı ve geliştiği kabul gören düşüncelerdir (Wood, 1999: 11)

Kapitalizmin çıkış noktasının: Batı Roma İmparatorluğu'nda M.S. 5.yüzyılda keşfedilen ekonomik ve siyasal alana etki edebilecek buluşların 11. ve 12. yüzyılda ilerlemeci felsefeye uygun bir şekilde geliştirilerek Avrupa'da kullanılmasıyla ilişkili olduğu da düşünceler arasında yer alır. Diğer taraftan Avrupa kıtasında feodal sistem veya ticari amaçla üretim yapılan bir ekonomik sistemin hüküm sürdüğünü savunan Bookchin, feodalizmin kapitalizmi doğurduğunu savunan yaygın sistemin aksine, feodal sistemle kapitalizmin aynı zamanlarda yer aldığını söylemenin daha doğru olacağını ifade eder (Bookchin, 1999: 255-256).

Kapitalizmin ortaya çıkışı ve olgunlaşma sürecinde klasik ekonomik politikaların ve Aydınlanma'nın ilerlemeci yapısının etkili olduğu savı bu düşünce biçimine göre kabul görmektedir. Yani kapitalizmin modern dünyada görünür olması, kapitalizmin kendi bünyesindeki ileri doğru eylemleri sonucu oluştuğuyla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte aslında kapitalizm bir yerlerde daima bulunmaktadır fakat görünür olabilmesi için sınırlandırmadan kurtarılmalıdır. Feodal prangalar, otokratik devletin sınırlandırmaları, kültürel ve ideolojik nedenler gibi ekonomik aktörlerin sınırlandırılmasının yumuşatılması veya kalkmasıyla, ekonomik olgunun değişim göstermesi veya piyasaların özelleştirilmesi kapitalizmin ortaya çıkıp olgunlaşmasına zemin hazırlayacaktır (Wood, 2003: 11-12).

Avrupa ülkelerinde burjuva devrimleriyle gerçekleşmeye başlayan ve etkilerini diğer ülkelerin ilişkilerinde de gösteren özellikle emeğin yerini makineye bırakması gibi teknik gelişmeler kapitalist sanayinin hızla gelişmesine yol açmıştır. Kuzeybatı Avrupa'da 16. yüzyıldan bu yana görülen ve 19. yüzyılda Avrupa dışındaki ülkelere de yayılmaya başlayan kapitalizm, sanayi devrimiyle yeni bir aşamaya geçmiştir (Şaylan, 2016: 17).

Süreç genel hatlarıyla incelendiğinde 16. yüzyılda Kuzey Avrupa'da görülen ve yayılmaya başlayan, 19. yüzyılda sanayi devrimiyle olgunlaşarak yeni bir şekle bürünen kapitalizm; önceden el işçiliğiyle ve çoğunlukla bireysel gerçekleşen üretimin yerini çoklu işçi tarafından gerçekleştirilen grup üretimi sürecine dönüştürmüştür (Dobb, 1965: 29). Sanayi devrimiyle birlikte demiryolu ve buharlı gemiler gibi ulaşım araçlarının kullanılması ve buna paralel gelişen telgraf, telefon gibi iletişim araçları sayesinde kapitalist düzen dünyayı avucuna almıştı (Hobsbawm, 1998b: 48). Sanayi

kapitalizmi 1863 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde köleliğin yasaklanması, 1861 yılında Rusya'da serflik sisteminin kaldırılması, 1867 ve 1870 yılları aralığında Japonya'da yaşanan burjuvazi devrimi, 1871 yılında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi ile güç kazanarak gelişmeye başlamıştır (Lozovski, 1995: 123).

Feodalizmin sonuna gelinmesiyle, genel sav olarak, değişen dünya düzenleriyle görünürlüğünü arttıran kapitalizmin özelliklerine değinmek sürecin anlaşılabilirliğine katkı sağlayacaktır. Kapitalizm, mal ve hizmetlerin kar amacıyla üretildiği, emek gücünün bile piyasa içinde meta olarak kabul gördüğü bir sistemdir. Kapitalist üretim sistemi, geçim ve yeniden üretim araçlarının yani ekonomik üretim sistemlerinin piyasaya sıkı sıkıya bağımlılıklarıyla işleyen bir sistemdir. İşçiler, emek gücünü belirli bir ücret karşılığında satarak; kapitalistler, girdileri satın alarak ve üretilen ürünlerden kar amaçlı satışlar yaparak sistemde piyasaya bağımlılık gösterirler (Wood, 2003: 88-108). Böylece kapitalistlerin temel mantığının işlemeye devam edebilmesi için modernizmle birlikte enformasyon ve teknolojilerin mümkün kıldığı temel dönüşümlerle uyumlu olmasına bağlanmıştır. Yani modernizmle kapitalizmin tarihsel süreçleri ve birbirlerini etkileyerek dönüştürmeleri gerekmektedir. Aydınlanma ve modernizmle birlikte ortaya çıkan sınıfsal birleşim, özgürlük alanları kapitalizmin gelişimi için gerekli alan oluşturmaktadır. Dolayısıyla kapitalist üreticiler sistemde devam edebilmek için; üretim araçlarını, rekabet ve kar maksimizasyonlu yapısı gereği piyasanın ekonomik oluşumlarını ve emek ürünlerini modernizmin özellikleriyle bütünleştirmeleri gerekmiştir. Kısaca kapitalizmin bir yerde kendine yer bulabilmesi için üretim araçlarında modernizmle birlikte feodalizmin dışında gerçekleşen özel mülkiyetin yeri piyasa kadar önemli bir olgudur.

Tarihsel rollerin dağılımında yarış alanı olan kapitalistleşme süreci, başlangıcından bu yana hareket yasalarını yönlendirmektedir. İnsanlığın temel eğilimleri ve doğal yasalarıyla uyumlu bünyesi ile kapitalizm; dünyada yaşanan pek çok krizden, 1980-1990 aralığında seyir gösteren komünizmin çöküşü gibi, sağ salim çıkması ile modern dünya koşullarında tercih edilen bir ekonomik sistemdir. Lakin, yaşanan krizlerden çıkmayı başaran bir sistem olmakla birlikte daha büyük krizlerin doğmasına zemin hazırlayarak gününü kurtardığı savı anti-kapitalistlerin temel iddaları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte "küresel iletişim ağı"nın hızla artması insan ve mal değişiminde artış sağlanarak dünya ekonomisi oluşturulduğu gibi ulus veya

uluslararası ekonomide meydana gelecek sarsılmanın su dalgası etkisi yaratarak yayılacağı öngörülebilir (Hobsbawm, 1998b: 81).

1.5.Modernizmin Bilgiye Ulaşması

Modernizmde bilim, yaşanan olaylar ve kabullerin değişmesiyle birlikte somut ve ispatlanabilir bilgiyle her şeyin bilinebileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte insanlar düşünebilme erdemlerine sahip oldukları için tek bir doğrunun dünyanın merkezinde bulunması gerektiğini ve herkesin bu doğruya uyum sağlaması gerektiğini düşünürler. Bu durum çeşitli bilgilerin tek bir doğruya toplanması ile yasalara dönüştürülmektedir (Bağlı, 2002: 40).

Ortak akılla oluşturulan bu yasalar bilimsel bilginin elde edilmesinde gözlem, anket, deney gibi modernizmin metotlarını kullanmaktadır. Deneysel yöntem olarak adlandırılan bu yöntem önceki yöntemlerden farklılık göstermektedir. Deneysel yöntem sonucu ulaşılan bilimsel bilginin ana özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Bilimsel bilgiye tümevarım sonucu oluşan akıl yürütme biçimi (mantık) ile varılır.
- Genellemeler yapan ve genellemelere ulaşan bilimsel bilgi, gözlemlerin dışına ulaşan bir bilgidir.
- Ortaya çıkan sonuçlar kesindir ve doğa yasalarıdır.
- Aklın ilkeleriyle ilerlediği için tutarlıdır.
- Bilimsel bilgi, onu üretenin inanç ve ideolojisinden ayrı tutulduğu için nesneldir (objektiftir).
- İnceleme kapsamındaki olayların nedenlerini araştırmayı hedef almaktadır.
- Bilimsel bilgi, gelecek adına öngörülebilir bulunabilmek için ilerleme adına insanların bilgi birikimi ve deneyimlerinden faydalanarak yeni ve teknik bilgiler geliştirir (Tunalı, 2009: 17-20).

Benzer özellikler dikkate alındığında modernizm kapsamında bilimsel bilgiye ulaşmada doğa bilimlerinde kabul gören yöntemlerin kullanılması uygun görülmektedir.

Tablo 1. Modernizmin Bilimsel Bilgiye Ulaşmada Yer Alan Aşamaları

1) Bilimsel bilgiye ulaşmada problemin belirlenmesi, eskiyi yıkacak yeni vaatlerin keşfi
2) Mantık/üst akıl çerçevesinde tümevarım sistematiğiyle gözlemlerle tanımlama yapma
3) Tümdengelim sistematiğiyle gelişen teknik ve teknolojinin oluşturduğu varsayımlarla hipotezin kurulması
4) Kontrollü deneylerle hipotezin desteklenmesi
5) Gözlemlenen olgunun sonuçlarının incelenmesi a) Hipotezi Destekleyen sonuçların çıkmasıyla Kuram/Yasanın pratiğe indirgenerek genelleştirilmesi b) Hipotez ile tutarsız sonuçların çıkması sonucunda hipotezin değiştirilmesi
6) Objektif, ilerlemeci, tutarlı, genel geçer ve benzeri durumlarla kabul gören pozitif bilginin gelecek adına öngöründe bulunması

Kaynak: (Gökçe, 2012: 31)' den değiştirilerek oluşturulmuştur.

Böylece geleneksel yöntem özelinde tecrübeyle edinilen sınırlı bilgi yerine teknolojinin geliştiği, bilginin hızla yayıldığı ve seri üretime geçilen bir sürece varmıştır (Aslan ve Yılmaz, 2001: 95). Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, bilimsel bilginin sistematik bir şekilde ilerleyebilmesi için birbiriyle bağlantılı bilgilerin deney yöntemiyle nedensellik bağları kurularak bilgilerin birleştirilmesi ve bu sayede değişmez ve düzenli doğa yasalarının ortaya çıkması gerekmektedir.

Bunun yanında modernizmin bilimsel bilgiyi elde ederken uyguladığı yöntemlere bakıldığında evrensel bilgiye ulaşmak için oluşturduğu tekçi yasalar ile modernizmin ilerlemeci yapısı gereği sabit kalmaması olayının birbiriyle çelişen özellikler olabileceği düşünülmektedir. Bu değişkenlik zamanla evrensel yasaların da sorgulanır hale gelmesine yani kendi kültürüyle keşfettiği bilimsel bilgilerin de sorgulanmasına yol açacaktır. Bu durum modernizmin epistemolojik yapısı ve kullandığı metotlar anlamında kendi içinde zamanla karşıtları doğurabilecek çelişkileri barındırdığını göstermektedir. Modernizmin süreç olarak ilerlemeci tavrı, eskiyi geride bırakma ideolojisi tekrara düşen metotları beraberinde getirebilir veya süreçte gelişen etkenler de göz önünde bulundurularak (teknolojik gelişmeler, bilimsel ilerlemeler)

metotlar bir miktar değişime uğrayıp öyle kullanılabilir. Bu sorular zamanla çözüme kavuşabilecek sorunsallardır.

1.6.Modernizmin Temel Tanımlayıcı Özellikleri

Modernizm, modern dönem öncesinde yer alan paradigmanın toplumsal ihtiyaçlara cevap verememesi sonucu yeni bir paradigma olarak zaman içinde ortaya çıkmıştır. Bu paradigma değişimi üzerine konuşulan dönem kapsamında toplumdaki farklılaşma ve uzmanlaşmanın tarıma dayalı geleneksel toplum yapısından ayrılarak sanayiye dayalı toplumsal yapıya geçtiğini görmekteyiz. Dolayısıyla gerçekleşen bu değişimlerle birlikte bireyin özgürleşmesi önem kazanarak ortak akılla oluşturulan yasalar toplumsal ilerlemeye, toplumsal ilişkilerin uyumsallaştırılmasına ve sekülerleşme gibi kavram ve düşüncelerin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Modernizm; bu durumda sanat, ekonomi, felsefe ve siyaset gibi toplum yaşamında birçok alana yayılmıştır. Somut bilgi, nihai akıl sayesinde oluşturularak tek bir doğrunun dünyanın merkezinde yer edinmesini sağlamıştır (Bağlı, 2002: 40). Bununla birlikte her paradigmanın kendini daha iyi açıklayabilmek açısından tanımlayıcı özellikleri bulunmaktadır. Modernizmin daha iyi anlaşılması açısından temel tanımlayıcı özelliklerine bakıldığında indirgemecilik (özcülük), Batı (Avrupa) merkezilik, homojenleşme (tektipleşme), pozitivizm ve yapısalcılık kavramlarının çalışma kapsamında açıklanması gerekmektedir.

1.6.1.İndirgemecilik, Esasçılık (Özcülük)

Belirli bir fonksiyon sonucu oluşan ve tek bir merkezde toplanabilen sistemler olduğu gibi daha kompleks yapılarla oluşan sistemler de vardır. Bu sistemler içinde yer alan olay ve olguların o şeyin doğasına uygun bir şekilde, yani özüne göre tanımlanması indirgemeci yaklaşımı oluşturur. İndirgemecilik karmaşık olgu ve konuların kuralları analiz ederek daha temel konulara indirgeyerek bunların berraklaşmasını sağlamaktır (Brown ve Smith, 2003: 29). Bu tanımlamaya göre sosyal olayların siyasal, hukuki, ekonomik, ahlaki ve dini etkileşimlerden ziyade tek bir nedenle şekillendiğini savunmak gerekmektedir. Böylece nesnelerin doğalarının bilinmesi doğa üzerinde bilimsel hakimiyeti sağlayacaktır (Harvey, 2010: 24).

Modernizm açısından indirgemeci yaklaşım yorumlandığında Galileo, Newton gibi Aydınlanma Dönemi düşünürleriyle anlam kazanmış, bilimin doğasını çözmeye

bütünün parçaların toplamına eşitlendiği formülünün kabulüyle işleyen bir sistem ortaya çıkmaktadır. Bu durum nesnelere işlevsellik durumlarına göre aldıkları biçimle insanların hareket özgürlüğünün sınırlarını belirleyen ve nesnelere eylem anında tüketilmesini gerektiren, artık kalmasına izin vermeyen bir yasaya sahip olduğunu tanımlamaktadır (Adorno, 2000: 42). Adorno'nun eleştirisine göre; hesap eden aklın yaygınlaşması mistikliğin gizemli yapısını önce parçalamış, sonra doğayı nesne konumuna indirgemiş ve insanı sayısal verilerle analiz etmeye başlamıştır (Adorno, 2000: 229).

Görüldüğü üzere modernizm, belirli faktörleri merkezine alarak karmaşık olay ve ilişkileri anlaşılabilir bir düzeye getirerek olguları açıklamaya çalışmaktadır. Örneğin modernizmde indirgemecilik sosyal bir olguda uygulanmak istendiğinde Rönesans, Reform dönemleriyle filizlenen ve Fransız İhtilaliyle özdeşleştirilen özgürlük ve eşitlik gibi kavramların burjuvazi mensubu, beyaz ve erkeklere indirgenildiği görülmektedir (Touraine, 2000: 217). Bu durumu destekleyen bilimsel görüşlere bakıldığında natüralizmin realizmi destekleyen yapılanmasının yanında doğada aynı koşulların aynı sonuçları doğurduğu anlaşılmaktadır. Düalizmde ise her olgu zıttı ile tanımlanmaktadır. Bu nedenle modernizmde üçüncü bir açıklama gerçekleşmediği ve Modernizmin yapısı gereği indirgemeci olduğu çıkarılabilmektedir.

Kısaca, modernizmde nicel verilerle analizler yapılarak sonuç elde edildiği için indirgemecilik rahatlıkla kullanılan ve etkili sonuçlar elde edilebilecek bir yöntemdir. Fakat günümüz şartları göz önünde bulundurulduğunda bu yöntemler basit sistemlerde başarılı sonuçlar elde ederken kompleks yapılarda daha farklı yöntemlerin, genellikle bütüncü yaklaşımın kullanılması daha uygun bulunmaktadır.

1.6.2.Batı (Avrupa) Merkezilik

Modernizm, insan aklı ile gerçekleştirilen bilime dayanmaktadır. Bu düşüncenin temelinde ise Aydınlanma rasyonalizminin olduğu bilinmektedir. Şöyle ki hayatın içinde yer alan birçok alan bu dönemle birlikte rasyonel bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Aynı zamanda coğrafi keşiflerle birlikte kazanılan bilgiler diğer ülkelere de aktarılmıştır. Bu açıdan bakıldığında evrenselleştirici özelliği ile modernizmin kökeni Avrupa'dır denilebilir.

Avrupa folklor geleneği kurumuna ilişkin 18. yüzyıl çalışmalarına kısaca bakıldığında kültür ve yetişme biçiminin bilimle ilişkisi, teknik konular veya temel anlamda betimleyici iyunin ne olduğu konularında değerlendirme nasıl olmalıdır soruları ile “adalet, güzellik, hakikat ve yeterlilik” ölçüt olarak kabul edilmiştir. Bilginin bu şekilde dolaşması gerektiği anlaşılmakta ve gelişmekte olan toplumlarda antropolojik çalışmalar ve birikim açısından evrensel bir geleneğin oluştuğu görülmektedir. Bu toplumların evrensel gelenek karşısında kavramları kendi içlerinde yorumladıklarında özgül yeniliklerin ve tartışmaların olmayacağı kabul edilir. Karşıtlıkların oluşması durumunda “ilkel” ve “medeni” insan olmak üzere kutuplaşmalar oluşmaktadır (Lyotard, 1997: 51,52).

Modern insan, aynı zamanda medeni insandır. Yani Avrupai değerleri benimseyen, akılcı fikir ve dünyacı bir kültüre sahip, evrensel bir geleneğin oluşturulmasını kabul eden kişidir. Bu açıdan modernizmin temel ilkelerinin Avrupa temelli olduğu ve yaşanan döneme göre coğrafi keşifler, teknolojinin yayılımı gibi araçlarla evrensel bir bütünlük oluşturma çabasında yer aldığı söylenebilir. Medeniyetin dışında, öteki olarak nitelendirilen toplumlar Avrupa değerlerini örnek alarak ve bu değerleri kendi kurumlarının merkezine taşıyarak modernleşebilirler. Buna göre Batılı olmayan toplumlar ancak bu şekilde gelişebilir. Modernizmin temelinde Batı kültürünün yüksekte yer aldığı diğer kültürlerin ise aşağıda kaldığı düşüncesi yatmaktadır (Habermas, 1990: 39-41). Bu durumda batılı olmayan toplumlarda gelişimin sağlanabilmesi için; Batı'nın üstün bir model olarak kabulü sonucunda organik bir değişim yaşanmasından ziyade ihtiyaçların hedeflere dönüştürülerek önceden belirlenmesi gerekmektedir. Böylece batılı olmayan toplumlar Batı'nın gelişim deneyimlerinden yola çıkarak ikna yollu bir yeniden yapılanma hareketine ihtiyaç duymaktadır (Parlak, 2005: 133).

1.6.3.Homojenleşme (Tektipleşme)

Modernizm, oluşumunu sağlayan ilkelerin etkili olduğu bütün toplumlarda aynı şekilde benimsenmesi gerektiği fikrine sahiptir. Batı ülkelerinde ortaya çıkmasına rağmen evrensel bir amaç doğrultusunda tek bir doğruya ulaşabilmek adına etkin olduğu alanlarda homojenleşmeyi savunmaktadır. Homojenleşmeyle birlikte modern savların toplumsal, siyasal ve ekonomi gibi sosyal hayatın içinde yer alan alanların tüm insanlığı

kapsayacak şekilde sorunlara çözüm üretebileceğini öngörmektedir. Modernizme göre homojen yapılanma insanın varoluşunun toplumsal yanını teşkil etmektedir. Tarih, bir türün yalnızca belli bireylerinin oluşturduğu değerlerin her birinin tanınmasıyla ve bu durumun diğer toplumların devlet ve toplumunda biçimlendirilerek kabul edilmesiyle gelişeceğini savunmaktadır (Sarup, 2004: 36). Bu düşünce biçimi konular ve değerlerin farklılıklarına göre tamamlayıcılık, yarışma ve çatışma ölçütlerinde tek bir hiyerarşik derecelendirme dizisine göre ayırt edilebilir veya birleştirilebilir olduğu fikrini desteklemektedir (Therborn, 1989: 30).

Özellikle; sanayileşme, kentleşme ve kitle iletişimi tarafından harekete geçirilmiş toplumlarda homojenleşme görülür. Bu toplumlarda kişisel özgürlükler, kültürel ve dinsel gelenekler arka plana atılır. Birey; yerel ve dinsel çevreden uzaklaştırılarak teknik ve bilimi emri altında toplamış devletin hizmeti içine girer. Bu durumda idareci modernizm, yeni bölgelerin modern ekonomi ve topluma girişinde ulusal bir yapı kapsamında demokratik hak ve özgürlüklerin baskılandığı totaliter bir yapılanmaya dönüşmektedir (Touraine, 200: 343-344). Bu durum, modern toplumun oluşabilmesi adına modernizmin esas ve ilkelerini yönetiminin merkezine koyan devlet ile toplumun bütünlük içinde bir dünya görüşü oluşturmasını sağlayan bir sisteme dönüşmektedir. Böylece gelenek ve göreneklerin dışına taşan, aklın ilkeleriyle bütünlüştürmüş yasalarla oluşturulan bir toplum ortaya çıkacaktır.

Modernizmin bilmi yüceltmesi sonucunda, kendine eğitim ve öğretim alanlarında meşru müdafaa hakkı bulan devlet, siyasal iktidarın resmi ideolojisini de yaymayı amaçlar. Bu açıdan devlet; okulları, kamu idaresini ve ordusuyla önceden hazırlanmış bir kültürü ve ulusal bir şekle dönüştürülmüş dili yaygınlaştırır. Bu akılcı yapısıyla modernist yapı, ulusal yeniden doğuş çerçevesinde evrenselci üretim, akıllaştırma ve piyasa fikirlerini benimseyen birçok seçkin yönetici tarafından ülkelerinin uluslararası ticari ve sınai alanda uluslararası ağa dahil etme çabasıyla desteklenmişlerdir (Touraine, 2000: 157).

1.6.4.Pozitivizm (Olguculuk)

Modernizm, kendinden önceki kurumlar ve oluşumlardan, aklın rehberliğinde uzaklaşarak yeni bir toplumsal yapı oluşturmayı amaç edinmiştir. Bu kapsamda eskiye nazaran yeni bir bakış açısı ortaya koyduğunu iddia eden modernizm, evrensel bir

örgütlenme oluşturulabilmesinde araştırma, yaratma ve eylemler doğrultusunda felsefe, din, tarih, ahlak, hukuk, ekonomi, siyaset gibi alanların eleştirilerek yeniden oluşturmasını gerekli görmektedir. Özel işaret olarak görülen eleştiri, 18. yüzyıl ile birlikte Tanrı veya hakikatla tanımlanan inşaaaların akılla birlikte reddedilmesidir. Böylece akıl, eleştiriler sonucu ortaya çıkan araştırmaların metodu olmuştur (Paz, 1989: 185).

Modernizmin kullandığı metodlardan biri olan pozitivist bakış, dış dünyanın açıklanması ve öngörücü yaklaşımla bilgiyi elde etme çabasından oluşmaktadır. Böylece bilgiye ulaşmada pozitivism, sistematik gözlem ve deneyler aracılığıyla dış dünyanın düzenli ilişkilerini ve genel önermelerini oluşturan kuramları uyumlu bir biçimde kurgulamaktadır. Bu durum bize, belli bir zamandaki düzenden ziyade evrensel yasalar oluşturabilecek bir girişim olarak yansır (Yıldırım, 2010: 706).

Pozitivizm tarihsel açıdan Avrupa'da Aydınlanma ve yeni çağ bilimlerindeki gelişmelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Pozitivizm kavramını ilk kullanan Saint Simon'dur. Fakat geliştirip sistemleştirmesi bakımından August Comte ile anılmaktadır (Korlaelçi, 2003: 17). Comte, Fransız Devrimi sonucunda toplumda yaşanan karmaşayı çözebilmek adına pozitivismi tek çözüm olarak görmüştür. Comte, "Üç Hal Yasası" ile toplumsal olayları bilimsel yöntemlerle inceleyerek topluma yeni bir şekil vermeyi amaçlamıştır. Bunun için de sosyoloji bilimini fizik ve matematiğin yöntemleriyle incelemiştir. Comte, bu açıdan bakıldığında deneyci felsefe yöntemiyle olgular dünyasının özü ve gerçek nedenini bulunamasa bile olayları yöneten kanunlara ulaşarak gelecek hakkında öngöründe bulunulabileceğine inanmaktadır (Çağlar, 20-21).

Genel olarak bakıldığında, bugün pozitif aşamaları kullanan her bir bilimin geçmişte metafizik soyutlamalardan ibaret olduğu da bilinmektedir. Hatta bilimin, teolojik (dinsel) baskı altında kaldığı dönem de mevcuttur. Çünkü her çağ olayları birbirine bağlamada belli bir teoriye ve metoda ihtiyaç duymaktadır. Bu durumda geçmişte teoriler oluşturulurken bilgilerin kurulum sürecinde ilkel halindeki insan zekasının olayları gözlemleyerek açıklaması düşünülemez. Bu durum zaman içinde gözlemler sonucu toplanan bilgileri birbirine bağlayabilmek adına bazı ilkelerin yani teorilerin oluşturulmasıyla gerçekleşmiştir (Comte, 218-219). Modern bilimin temelini oluşturan pozitivism, doğa bilimlerine (ampirik bilim) bir metodoloji kazandırarak

deney yoluyla ölçülemeyen ve öngörülemeyen metafizik ile bilim arasına keskin bir çizgi çekmektedir.

1.6.5.Yapısalcılık

Temelinde dil bilimsel bir yaklaşım olan yapısalcılık; iletişim, sosyoloji, göstergebilimi, antropoloji ve edebiyat eleştirilerini birleştiren bir analiz biçimidir (Erdoğan ve Alemdar, 2010: 322). Yapısalcılık kapsamında işaretler sisteminden oluşan dilin; işaretlerin anlam ve düzenin sistemde yer alan diğer unsurlarla ilişkilerinden oluştuğu savunulmaktadır. Bu sebeple bireylerin yaratıcılığı yani bilinçli aktörler tarafından oluşturulmadığı, toplumsal öznelerin bu sistem tarafından yaratıldığı belirtilmektedir. İnsani algıdan ve bilinçten bağımsız olarak kendi içinde düzeni olan bir varlık dünyası vardır (Fay, 2001: 278). Bununla birlikte Durkheim'in yaklaşımından yola çıkan Saussure'ye göre dilin, bireysel ve sosyal bütünlüğünden oluştuğunu savunmaktadır. Dil bilinen bir zamanda bir sistemin gelişmesiyle şu ana ait bir kurum olmaktadır (Say, 2013: 334). Dolayısıyla dil sistemi geçmişin tecrübeleriyle kazanılan bilgi ve toplum tarafından kabul edilerek kullanılan bir öge olarak ortaya çıkmaktadır.

Saussure'ün esas savı; dilin tek tek sözlere indirgenemeyecek, bireysel iradede bağımsız, toplumsal düzeyde bir sistematik olduğudur. Dil, kolektif bir yapılanmadır. O dille neyin ifade edildiğini anlayabilmek için toplumda kullanılan anlamına bakmak gerekmektedir. Böylece toplumun içindeki ilişki ile dille anlatılanlar örtüşerek düzeneğin sınırlarını belirlemiş olmaktadır (Swingewood, 1998: 348).

Bütün bu bilgiler ışığında yapısalcılık, modern düşünceye has birçok tartışmaya dahil edilebilen, dilin sınırlarıyla çevrelenmiş bir kavramdır. Habermas bu savı modern sosyoloji teorisinde Aydınlanma projesinin gerçekleşmemiş potansiyelini modernliğin eylemlerinde ve anlama yönelik kullanılan iletişimci akıl kavramını kapsayan dilin ilişkisinde en genel haliyle tanımlamıştır. Habermas'ın modernlik anlayışının özü, rasyonelleşme sürecindeki yaşam dünyasının sistem içinde yer alan ekonomi ve devlet idaresi alanlarından çıkarılmasıdır (Swingewood, 1998: 375). Bu görüşlerin yanında yapısalcılığın toplum tarafından oluşturulan, dil kurallarıyla örüntülü bir sistem olduğu bilinmektedir. Fakat modernlik düşüncesi sarmalında konu değerlendirildiğinde Aydınlanma düşüncesinin eylem ve fikirlerini "öteki"ne yayan toplumların tanımladığı yapıları kapsadığı göz önünde bulundurulmalıdır.

1.7.Modernizmin Yaşadığı Bunalımlar

Çalışmanın bu başlığına kadar modernizm, kısaca Batı dünyasında filizlenerek dünyanın geri kalanının da ideali haline dönüşen kültürel, siyasal ve toplumsal bir dönemin çıktısı olarak işlenmiştir (Özcan, 2012: 9). 20. yüzyılın sonlarına doğru ise modernizm, Aydınlanma Hareketiyle kültür ve teknik değerlerde yaşanan ilerlemelerle gelecek adına bulunduğu tahminlerin büyük bir kısmını gerçekleştirmiştir. Modernizm bu amaçlarını gerçekleştirirken temel ilkelerinden özellikle “akılcılık” ile Batı uygarlığının “faydacılık” ilkelerini teknik ve yeni alanlar oluşturarak dünyayı dönüştürmede kullanmıştır. Rönesans’tan sonra Aristocu mantık dönüşmeye başlayarak yeni dönemin temelinde Descartes, Newton, Galileo ve Laplace, Einstein, Niels Bohr gibi fizik ve matematik alanında uzmanlaşmış kişiler tarafından dünya nicel yeni yasalarıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Ancak bu düşüncelere ait “doğru”ların aslında olasılıklardan ibaret olduğu görülmektedir. “Gerçek”lerse bakan kişinin kendi düşünceleriyle yorumlanmaktadır. 20. yüzyıla girildiği dönemlerde bilim alanında bu paradigmalara karşı Heisenberg’in “Belirsizlik Kuramı”, Einstein’in “Görecelilik Kuramı” ve Gödel teoremi gibi bilimsel dönüşümlerle modern bilimin “tek doğru” bakışına eleştiriler getirilmeye başlanmıştır (Şaylan, 2016: 56-57). Yaşanılan çağdaki kaoslar da değişimin gerekliliğini öne çıkarmıştır. Somut bilimlerde yöntemler geliştirilerek olasılıklar dahilinde gelişmeler gözlenirken sosyal alanda pek çok ilkenin yapısı bozuldu (Jeanniere, 2000: 19). Modernizmin özenle üstünde durduğu değerlerin eleştirileri bu başlıkta genel hatlarıyla incelenecektir.

Moderizmin aklın tesirinde oluşan düşünceleri ile yaratılmaya çalışılan “ütopik cennet” Batı dünyasıyla sınırlı kalarak ayak uyduramayanları ötekileştiren bir kavram olmaya başlamıştır. Modernizm ilk ortaya çıktığı zamanlarda geleneksel otorite ve güçlerin keyfiliklerine bilimsel ve eleştirel olarak karşı durmuştur. Ancak modernliğin bu savunucu ve kurtarıcı gücü zamanla başarıya ulaştıkça tükenmeye başlamıştır (Touraine, 2000: 110). Modernliğin temelindeki kapalı ve bölümler halinde yer alan dünya, çeşitli müdahaleler sonucu insan, tüketim malları, sermaye, toplumsal denetim mekanizmaları, silahlar ile tükenmekteydi. Öncelikli düşünülen noktalar; stoklanan ürünler, bu ürünlerin tüketilmesi ve pazarlara yeni ürünlerin eklenmesi sürecinin nasıl

devam edeceği sorularını da doğurmuştu. Doğal olarak modernizmin bünyesinde barındırdığı bu durum, sahip olunan pazarların paylaşılması ve Batı'daki ulus devletlerinin birbirleriyle mücadelesini kaçınılmaz kılmıştır. Aynı zamanda kullanılabilir kaynaklar biriktirilirken modernlikten kaçınmak düşünülemezdi. Böylece modern öncesi bir yer kalmamıştır. Hammadde, emek gücü, televizyon ve internet gibi sınıflandırmalara maruz kalan herkesin modernliği yöneten elite bağlı kalması esas alınmıştır (Touraine, 2000: 111).

Günümüzde modern bilimin zaman içinde ortaya çıkan yeni ilkelerle sorgulandığı görülmektedir. Öncelikli olarak “ilerlemeci tarih ve bilim” anlayışının Bilimsel Devrimlerin Yapısı eseriyle Khun tarafından ciddi eleştiriye tabi tutulduğu görülmektedir. Khun'a göre ampirik(deneysel) bakış açısıyla oluşturulmuş ilerlemeci düşünce tarzı temel eleştiri konusudur. Yani bilimsel bilginin kesintisiz bir şekilde birikimlerle oluştuğu düşüncesinin yerine bilginin oluşma sürecinde devrimci düşünceler eşliğinde büyük kopmalar ve kesintilerle meydana geldiğini savunmaktadır. Khun, doğrular ve değer yargılarının kesin bir gerçeklik sunmayacağını ifade etmektedir. Dün doğru kabul edilen olgu bugünün şartlarında doğru olamayabilir. Kısaca bilimin yapıldığı toplumun, tarihin ve dünya koşullarının değer yargıları ve ihtiyaçlarına göre değişiklik gösterecektir (Khun, 2015: 8-9). Bununla birlikte doğaya üstün gelmek amacıyla kullanılmaya başlanan bilimsel yöntemler çağımızın gereği olarak insanların iktidarı teknoloji ile daha etkin kullanımı şeklinde genişletilmiştir. Bu açıdan sosyal bilimlerde deneysel bilginin insan yaşamını belirlemede yoğun kontrole sahip olması ve insanların bu duruma itaat etmek zorunda bırakılmaları tartışma konusudur. Toplumlardaki diğer gelenek ve ideolojilerin akıl dışı olarak tanımlanması sonucu Batı bilimi rakipsiz/tek egemen kalmıştır. Bu durum aydınlar sınıfının bir önceki dönemin din adamları gibi ayrıcalıklı bir konumda yer almalarını sağlamıştır. Batı biliminin bu kapsayıcılığının dünya üzerinde genel kabul görmesi deneysellik, ilke, yöntem ve benzeri değerlerden ziyade bulunduğu uygarlığın egemenlik gücüyle ilişkilendirilmektedir (Feyerabend, 2017: 13).

Giddens, modern dönemi geleneksel dönemden ayıran ilkeleri değişim hızı ve alanı ile modernliğin kuramlarının kendi içinde bulundurduğu doğasına bağlamaktadır. Modernliğin koşulları arasında değişim hızı teknoloji ile birlikte hızlı bir biçimde gerçekleşmektedir. Modernliğin değişim alanı ise evrensellik ve yayılmacı yapısı

dolayısıyla toplumsal dalgalanmaların bütün dünyada hissedilmesini sağlamaktadır. Üçüncü ilke modern kuramların doğasıyla ilişkilendirilmektedir. Modern ideolojilerin her zaman “İyilik, özgürlük, ileriye bakış” üst anlatımları, kendi döneminde gerçekleşen I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi büyük ölçekli krizlerle birlikte şüpheyile yaklaşılan kavramlara dönüşmektedir (Özcan, 2012: 17-18). Aslında değişim modernizmin sahiplendiği bir olgu olsa da insanın içinde yer alan yaşam enerjisinden kaynaklanmaktadır. Her insanda bulunan yaratıcılık ve yıkıma neden olabilecek bu enerji; modernizmle birlikte Tanrının olmadığı dünyada, salt bilgiye dayalı Aydınlanma toplumunda, “aklın” inisiyatifinde kalmıştır. Modernliğin yol gösterici olarak izlediği akıl; ruhsal ve ahlaksal ilkelerin gözetiminden uzaklaşarak savaşlar, sömürü, eşitsizlik gibi pek çok olayın suçlusu haline gelerek hedefindeki yüce ideallere ulaşamamıştır (Bauman, 2014: 112). Dolayısıyla modernizm, çağın gereklerini bu yöntem ve tekniklerle karşılamakta zorlandığı için yeni arayışlara girilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

POSTMODERNİTENİN ARKAPLANI VE TEMEL ARGÜMANLARIN TANIMLANMASI

Sanayi toplumunda yaşanan krizlerin yanı sıra bilgi ve teknolojinin gelişmesi, tarihsel bir zaman kesimini gösteren modern toplum kavramlarının ve eski düzeninin aşılmasıyla ortaya çıkan yeni dönemi anlamlandırabilmek adına post modern kavramı ortaya çıkmıştır. Aydınlanmacılığın insan ve doğaya hakim olmayı arzulayan Kantçı ve modernist bakışı yaşanan kaoslarla birlikte krize girmeye başlamıştır (Akay, 2010: 7). Modernitenin evrimleştiği veya işlevselliğini yitirerek yeni bir dönem olduğu düşünceleri yeni bir yol haritası olabileceği düşüncelerini ortaya çıkarmıştır.

Modernizm ve postmodernizm kavramları sanatı, kültürü, toplumsal bilincin oluştuğu ve bilimsel yönlerin bulunduğu alanları karakterize etmek için kullanılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında modernizmin (sanat ve benzeri alanlarda) 19. yüzyılın sonunu kapladığı ve post modernizmin yenilikçi kültürel uygulamalarının sanat, edebiyat, film ve televizyon gibi alanlarda 20. yüzyılda ortaya çıktığı kabul görmektedir. Örnek olarak postmodern etkiler ışığında verilen ilk eserlerden biri “Gülün Adı” kitabıdır.¹ İkinci örnek olarak sinema alanında postmodernizmi anlama ve yerleştirmede Quentin Tarantino, filmlerinde zaman ve mekan bağlamında ana akım yönetmenlerinin izlediği yoldan gitmeyen bağımsız yönetmenlerdendir.²

Modernizmle birlikte kalıplaşan tekçi düşünce tarzı sonucu, bireyin kendi düşüncesini belirtmesi yani “Öteki”yi düşünmesinden çekinilmekteydi. İnsanın çalıştığı alanla ilgili kendi fikirlerini tekrar ettiği, tarihte ve kendi bilgisi dahilinde oluşturduğu

¹“Bir zamanlar büyük olan şeyler, ünlü kentler, güzel prensesler, her şey hiçe dönüşür”, kaybolan nesnelere geriye sadece isimler kalmaktadır; Eco “yazarın ölümü” ideolojisiyle sonuç çıkarmayı okuyucuya bırakmaktadır. Kitabında “modern sonrası” veya “her işe yarayan” kavramının zaman dizinsel olarak sınırlandırılmadığını, çağdaş dönemi değerlendirdiği gibi geçmişe doğru gidebilme eğiliminde olduğu, çok kültürlü, üstünlük oyunlarını modernde (avangard) anlamadığında reddi olmasına rağmen modern-sonrasında anlamının gerekli olmadığı, olayların ciddiye alındığından bahsetmektedir. Her çağın kendi modern-sonrası olduğu gibi bu durumun tarihte sınırlandırmanın doğru olmadığını “Tarih ötesi” bir durum olarak değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedir (Eco, 2016: 725-726).

²Filmlerinde yetkililere ve kanuna güvensizlik büyük ölçüde görülmektedir. Karakterler kendi yollarını yaparlar başarı veya başarısızlık onlara aittir. Bu bağlamda bakıldığında büyük teoriler ve ideolojilere güvensizliği post modernist bir bakış açısına sahip olduğunu göstermektedir (Marić, 2017: 14-15). Filmlerinde farklılıkları bir anda bünyesinde bulundurması da göze çarpan postmodern özelliklerindedir. Rezervuar köpeklerinde “Bay Sarışın” (Michael Madsen)’in garajda yalnız kaldığı polisin kulağını pop müzik eşliğinde dans ederek kesmesi mizah ve işkencenin bir arada bulunduğu sahnelerdendir.

genel bir süreksizlik teorisiyle; seriler, limitler, birlikler, özel siparişler, farklı özerklikler ve bağımlılıklar kullandığı görülmektedir. Ancak evrim eğrilerini takip ederek teleolojiler ve yaşam metaforlarına sürekli başvuruda bulunabilmek için belirli bir çürütme yapmak gerekmektedir. Bunun için de ayrımların ve dağılımların tanımlanabilmesi için özdeşliğin güvenli formundan ayrıştırılmalıdır. Farklı bir bakışla, daha kesin bilgiye ulaşabilmek ve tüm sonuçları çıkarabilmek için eşik, mutasyon, bağımsız sistemler ve sınırsız kavram tanımlamalarına ihtiyaç vardır (Foucault, 1972: 12). Değişmez düzenlere karşı post modernizmin entelektüel eğilimlerine ve sosyal fenomenlerine genel olarak bakıldığında; modern zamanların değer ve uygulamalarının reddine, gerçeğin sadece kendisine ait olmadığına, özgünlük için çaba harcandığına ve anlamların sonsuz sayıda olduğuna vurgu yapmaktadır.

Giddens, klasik burjuva çağını karakterize etmek için “Sınırlı modernite” kavramını, çağın temelini korumak için endüstriyel dönem sonrası tanımlamada da “Olgunlaşmış modernite” kavramını kullanmaktadır. Genel olarak “Postmodern” kavramının, toplumun gelişmesinin özelliklerine ve sorunlarına odaklanarak “Olgunlaşmış modernite” dönemine işaret ettiği düşünülmektedir (Giddens,2016:53-54). Bu süreç doğrultusunda aklın düzeneği ile şekillenen Avrupa kültürü, geleneği ve dünya çapında oluşturduğu tarih çerçevesinde, postmodernizm oluşum içerisine girmiştir. Geç endüstriyel toplumun hakimiyetiyle postmodern kültür, kaotik karışıklığın yer aldığı ideolojik, sosyal ve politik kırılmalılığın yoğun olduğu bu süreçte kendini göstermeye başlamıştır. Kısaca postmodernizmin doğuşunun modernizmde yaşanan krizlerle bağlantılı olduğu çıkarımı yapılabilmektedir.

Bu arayışlar ışığında postmodernizmin, liberal-Batı demokrasininin “öteki” anlayışına karşılık alternatiflerin var olduğuna inanarak “Geleceğin projesi” olarak öne sürülen fikirler ürettiği düşünülmektedir. Yalnız, bu projelere bakıldığında liberal demokrasinin iyileştirilmesi düşüncesiyle Batı’nın gelişme seçeneklerinde, farklılıkların tanınması amacıyla tartışmalar devam ederken gelişmiş ülkelerin avantajlarına bakılması gibi durumları göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Çalışmanın bu kısmında “modernitenin devamı veya yeni bir bakış açısı” fikirlerine sahip düşünürlerin tanımlamaları da yer verilerek temel sorunsalımız altında postmodernizmin anlaşılması adına karşılaştırıldığı modernizmle birlikte anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

2.1. Postmodern Kavramının Tarihsel Süreci ve Epistemolojik Tanımlanması

Günümüzde toplumsal teorilerde, estetik oluşturmada, siyaset tanımlamalarında, üretim alanlarında ve felsefe ile ilişkili varoluş ifadelerinde yeni bir teorinin görülmeye başladığı söylenmektedir. Postmodernizm; yerel/evrensel, moda/akademik, kapitalizmin kendini meşru kıldığı yeni hali, modernizmden ciddi bir kopuş veya modernizmin yenilenip uyarlanmış hali gibi pek çok entellektüelin yorumlamasına göre değişiklik gösteren durumların anlamlandırılmış halidir (Özcan, 2012: 5-6). Ancak her ne kadar doğası gereği açıklanmaya/belirlenmeye karşı çıksa da kavramın akılda kalıcılığı açısından oluşturulan genel tanımlamalarına rağmen postmodernite, günümüz ve yakın geçmişi tanımlamak amacıyla kullanılan bir kavram olarak kabul edildiği araştırmalar eşliğinde karşımıza çıkmaktadır.

Postmodern kavramının gündeme gelişine bakıldığında İngiliz John W. Chapman tarafından 1870’li yıllarda resim alanında Fransız resimlerinden daha çağdaş ve öncü olduğu iddiasıyla “postmodern resim” fikri ortaya atılmıştır. Sonraki süreçte Rudolf Pannowitz tarafından 1917 yılında Avrupa kültüründeki değer çöküşlerini açıklamak amacıyla “postmodern insan” kavramı kullanılmıştır. Aynı kavram modernizme karşı gelişen bir olgu olduğu betimlemek amacıyla, 1934 yılında Ferrerico De Onis tarafından da kullanılmıştır. Ancak modern çağdan kopuş tam anlamıyla İngiliz A. Toynbee’nin “A Study of History” eserini özetleyen D.C. Somervell tarafından ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmadan sonraki süreçte Toynbee tarafından da benimsenerek kullanılan kavram, Karanlık Çağlar(675-1075), Orta Çağlar (1075-1475), Modern Çağlar (1475-1875) ve 1875’li yıllarda yeni bir dördüncü dönemine girildiği anlatılmaktadır. Modern çağda; toplumsal istikrar, rasyonalizm ve ilerlemeci tavırlarıyla tabir olunan orta sınıf burjuvazi akla gelirken postmodern çağda savaşlar, kargaşa ve devrim gibi dramatik değişimlerle önceki düzenden kopuş ifade edilmektedir. Toynbee’nin bu tanımlamalarına rağmen postmodern kavramı tam anlamıyla sistemli bir yapılanmaya geçişi sağlayamamıştır. Postmodernizm sistemli bir kuram olarak değerlendirilebilmesi adına, özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde, farklı disiplinler arasında gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin Peter Drucker 1950’li yıllarda postmodern toplumun “Kartezyen dünya bakış açısından” “Yeni bir evren biçimine” geçiş, yeni teknoloji ve iktidar biçimlerinin oluşturdukları durumlara karşı almaları gereken sorumluluklar ve eğitimle, bilginin ilerlemesi sonucu felsefi bir dönüşüme yol

açtığına kanaat getirmesi olarak postmodern kavramına yeni anlamlar yüklemektedir. 1961 yılında Huston Smith “Batı Düşüncesinde Devrim” eserinde kavramı bugünkü postmodern kavramına yakın anlamda kullanmıştır. Smith’e göre modernizmin temel savunularından gerçeklik ve onun yasalarının insan aklı tarafından kavranabileceği düşüncesi yerini gerçekliğin bilinemeyeceği ve kuşkunun hakim olduğu postmodern görüşe bırakmıştır. Bu durum büyük anlatılara karşı yeni postmodern anlamlandırmaları da beraberinde getirmiştir (Best ve Kellner, 2011: 19-23).

Postmodern kavramının sistematik bir yapıyla kavram ve kuramsal yapısını biçimlenmesi 1970 yıllarda olmuştur. Fakat kavram genellikle toplumsal, siyasal alanda tanımlanmak yerine estetik, mimari, sanat gibi alanlarda kendini göstermiştir. Jean François Lyotard’ın ‘‘Postmodern Durum’’ yapıtıyla postmodern kavramını modernite karşısında konumlandırılır, anlaşılır bir zemine taşınmıştır. Lyotard, modernizmin meşruluğuna karşı kökensel kuşku ve inançsızlık halinin maddi ve düşünsel alanda kopuşlara neden olduğunu söyler ve bunu da postmodernizmle tanımlar (Lyotard, 1997: 7-8).

Postmodern kavramının, 1970’lerin sonundan itibaren post-endüstrileşme dönemiyle insanlığın gelişim dönemlerini belirtmek adına yaygın bir şekilde kullanılan bir kavrama dönüştüğü görülmektedir. Endüstrileşmeyle birlikte nitelik algısında farklılaşma ve toplumdaki değişimler postmodernizmin dünyaca tanınan bir görüş haline gelmesine katkı sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında postmodern kavramı, modern endüstri sonrası bilgi toplumunun bir özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum post-endüstriyel dönemde bilgi üretiminin de toplum üzerinde etkisinin değişikliğe uğradığını düşündürmektedir. Aynı zamanda post-endüstriyel dönem yeni kavram ve kuramların oluşmasına neden olmuştur. EK-1 de yer alan tabloda postmodernizmle ortaya çıkan bazı temel kavramlara yer verilmiştir.

Postmodernizmin yaygın kullanılan kavramlarına göre bir değerlendirme yapıldığında modernizmin genel eğiliminin “kesinlik” kavramına karşılık postmodernizmin entelektüel pratikte “belirsizlik” kavramını savunduğu görülmektedir. Metinlerin yerine çeşitlilik sunarak metin karşıtlığını getirir ve modern olanı göz ardı ederek düşünceye özgürlük vermektedir. Post yapısalılık açısından ve bazı postmodernistler tarafından metin kontrollerinin ve dayatılmalarının herhangi bir yasaya

tabi olmadığını, serbest olduğunu varsayar. Çünkü Derrida'nın da söylediği gibi "Metin dışında hiçbir şey yoktur" ve tanımlanmış tarihsel bilinç, normların hakim çerçevesinde, metin içine sonradan tabidir (Pada, 2009: 75). Konunun özüne bakıldığında farkındalık kültürünün çeşitli metinlerin toplamıyla dünyanın yeniden oluştuğu görülmektedir.

Dünya'da yaşanan olaylar (savaş, ekonomik kriz, vb.) doğrultusunda düşünce yapısının değişmesiyle, bu dönemi takiben 1980 yıllarından günümüze kadar postmodern kavramına olumlu anlam yükleyenler olduğu gibi olumsuz anlamda da kullananların bulunduğu, tartışmalı bir döneme girilmiştir. Çalışmanın bir sonraki başlığında postmodernite kavramının alanında kabul gören düşünürler tarafından nasıl kullanıldığına ve bu kavramın temel tartışma noktalarına değinilecektir.

2.2. Postmodern Olarak Nitelenen Düşünürler ve Görüşleri

Çıktığı dönemde bile çeşitli tartışmalara neden olan postmodernizm, günümüzde de farklı anlamlarla anılmaktadır. Bu bakışla postmodernizmin hakim bir tanımlama tarzının olmadığı söylenebilmektedir. Böylece bu alanda bilinen çağın entelektüel düşünürlerinin yorumlamaları ile kavramın anlaşılması, bu başlıkta amaçlanmaktadır. Postmodernist düşünürlerin başında: Nietzsche, Derrida, Foucault, Barthes, Lyotard, Baudrillard , Debord, Kellner gibi isimler gelmektedir. Bu açıdan postmodernizm nedir sorusuna düşünürlerin yorumlarıyla alt başlıklarda cevap almaya çalışılmıştır.

Her algının başka bir algı ve anlama götürdüğü kabulüyle oluşmuş "Yapı bozum" akımının postmodernizmin öncülerinden sayılan Jacques Derrida, benzersiz bir gerçekliği savunan modernist bakışı ve Saussure'nin dil bilimine, bilimsel statü kazandırmayı amaçlayan "Yapısal dilbilim kuramı"nı eleştirmiştir. Derrida; dilin yapısalcıların sınırlı tanımlarından çok daha fazla anlama sahip olduğunu savunmaktadır. Her algı başka bir algıya götüreceğinden dolayı anlam sınırlanamaz ve her daim zaman veremez. Böylece Derrida, doğru ve kesin anlamların oluşturduğu üst-anlatılar fikrine karşı çıkmaktadır. Ayrıca anlam sınırlandırılmayacağı için sözün/gösterilenin söylenenden/gösterenden daha üstün olamayacağını savunmaktadır. Buna göre insan çevresinde yer alan dünyayı, evreni, nesneyi açıklamaya çalışsa bile metinler sürekli bir başka insana, evrene ve benzeri olgu ve olaylara gönderim yapacağı için anlamı ertelemektedir. Bu açıdan da kesin anlam oluşmayacaktır ve tek/mutlak

doğrudan bahsedilemez (Uçan, 2009: 2294-2297). Derrida, dilin, biri diğeri üzerinden baskın olan ikili karşıtlarından oluşan düzeneği reddeden yapı bozumcu çalışmanın, kavramsal olmayan fiili hiyerarşilerin siyasal ve sosyal açıdan yıkılmasına yol açacağını iddia eder. Derrida'nın reddettiği, yalın/eğitsellik, ciddi/şakacı, derin/yüzeysel, doğa/kültür gibi dillin bir tanımlama ya da yönlendirme yanılması yaratan bu ikili karşıtlıklar belli başlı kavramsal hiyerarşiler olarak görülür. Yapı bozum her türlü çiftli sistemi parçalamakla, "Farklılığın herhangi bir muhalefet olmaksızın tasavvur edilmesini" hedeflemektedir (Zerzan, 2013: 210). Bu şekilde meydana gelen postmodern anlatının temelinde var olan anlamlandırma biçiminin temellerini, Derrida'nın gösterge tanımından aldığı söylenebilmektedir.

Bir diğeri postmodernist Michel Foucault'nun amacı felsefenin "Doğru nedir?" sorusunu doğrunun tarihsel olarak nasıl kurulduğu sorusuna dönüştürmektir. . Dolayısıyla Foucault modern dönemin doğrularının (insan, akıl, sağlık, cinsellik) kurulduğu tarihsel bir süreci ayırt etmeye çabalar. Foucault, 1800"lü yılların başından itibaren kilit kurumlarda (aile, çalışma, ilaç, psikiyatri, eğitim) işletilmeye başlanan "bireyselleştirme" taktiklerine işaret ederek, bu taktiklerin yükselmekte olan kapitalist modernite içindeki normalleştirici, disipline edici rollerini açığa çıkarmış ve "bireyin" hakim düzen tarafından yine kendi bekâsı için yaratıldığını savunmuştur (Zerzan, 2013: 210). Dolayısıyla Foucault modern bilimin bir iktidar aracı olarak, insanların nasıl davranacağını gösteren bir zorlamaya ittiğini söylemektedir.

Jean Baudrillard, Marx'ın kapitalist üretim tarzının insan doğasına aykırı olduğu tezini, üretim konusunun dışına çıkarmayı amaçlamıştır. Bu noktada genel olarak toplumun merkezinde sadece üretimin olmadığını tüketimin de kendine önemli yer edindiğini söylemektedir. Ayrıca tüketim de ekonomik statüdeki anlamının yanında medya aracılığıyla, çeşitli kodlamalarla ihtiyaçların dışına çıkılarak farklı bir simge kazanmaktadır. Modern endüstride toplumun ana merkezi üretimken, postmodern endüstride toplum "taklitler" in toplumsal düzene egemen olmaya başlamasıyla "hipergerçeklik" ini oluşturmaya başlar (Aslan ve Yılmaz, 2001: 102). Dolayısıyla O'na göre postmodern dünyada hiçbir şey gerçeği yansıtmadığından, gerçeğin yerini simülasyonlar almaktadır. Postmodern dünyada anlam da önemini kaybetmiştir. İnsanlar yalnızca gösterge ile ilgilenmektedir. Sınıflar, ideolojiler, kültürler ve gerçek arasındaki ayrımlar yok olmaktadır. "Toplumsalın sonu" olarak tanımladığı bu durum

modernizmden kesin kopuşu ifade etmektedir.

Jean François Lyotard öncelikle: Modernizmin meşruluğuna karşı kökensel kuşku ve inançsızlık halinin maddi ve düşünsel alanda kopuşlara neden olduğunu söyler ve bunu da postmodernizmle tanımlamaktadır. Lyotard, “Postmodern Durum” eserinde ileri kapitalist toplumlarda bilim, bilgi ve teknolojiyi inceleyerek şu an içinde yaşadığımız endüstri sonrası evreyi postmodern durum veya koşul tanımlar ve “Bilim ve devleti meşrulaştırmak” amacıyla kullanılan üst-anlatıların hakim olduğu dönemi de modernliği olarak nitelemektedir. Lyotard, “Zamanın ruhu” ifadesiyle de modern toplumu, “Sanayi ötesi toplum/bilgi toplumu” ile postmodern toplumu tanımlayarak yeni bir çağa geçildiğini söylemektedir. Lyotard postmodern durumu tanımlamada bilgiyi merkeze almaktadır. Bu açıdan en gelişmiş ülkelerin 19. yüzyıldan bu zamana kadar kültür süreçlerinde büyük dönüşümler geçirdiğini ve bu dönüşümleri de postmodern olarak tanımladıkları bilinmektedir. Baudrillard’ın bahsettiği gibi sanayi toplumuna has bir epistemolojinin geçerli hale geldiğinden bahsetmektedir. Bu bakışla Lyotard, belirleyici olan süreç ile sanayi ötesi toplumunun bir önceki sanayi toplumunun tanımlamalarını ve kuramları çökerttiğini ve böylece temsil özelliklerini yitirdiklerini söylemiştir. Aklın ilerlemesi ve özgürlük gibi meta anlatılar güvenilirliklerini yitirerek yerlerini kendi kültürlerinin özelliklerine göre şekillenmiş yerel/küçük anlatılara bırakmıştır. Böylece yerel olana verilen değer artmasıyla, tek tipleşmenin yerini çoğulculuğa bırakacağını düşünmektedir (Lyotard, 1997: 8-14). Kısaca bakıldığında Lyotard, postmodernizmin Batı uygarlığının dayandığı temel ilkelerin kaldırılması düşüncesiyle hareket ettiğini düşünmektedir. Postmodern çağın girişinin kademeli olduğunu, algılanamaz bir süreçte meydana geldiğini ve değişimin modern zamanların aksine kronolojik bir olay olmadığını, 60’lı yıllardan bu yana süre gelen bir süreç olduğunu ifade etmektedir.

Guy Debord, kapitalizme biçimlenmiş tüketim ilişkilerinden bahsettiği “Gösteri Toplumu” eserinde yaşanan çağdaki tüketim toplumunu tanımlarken, gerçekliğin parçalara ayrılarak sorgulanamayacak derecede büyük ve ulaşılmaz olduğu gösteriler silsilesi olarak sunulduğunu söylemektedir. Debord “Görünen şey iyidir, iyi olan şey görünür” düşüncesiyle gösteri toplumunun postmodernizmdeki toplum kültürünü ifade ettiğini düşünmektedir (Debord, 1996: 16) Gösteriyle oluşan imaj dünyasında toplumun giyiminin, barınmasının, hatta düşünme biçiminin hızlı bir dönüşüm geçirdiğini ve tüm

boyutlarıyla yaşamımızın parçalanarak yüzeyselleştiğini savunmaktadır. Aldatıcı, yanıltıcı, sahtekâr, baştan çıkarıcı, kurnaz, dalavereci; bu kelimelerin tamamı birleştirildiğinde bugün gösteri toplumunun portresini yaparken kullanılacak bir renk paleti meydana gelir (Debord, 1996: 151) Tüketim toplumunun amacı yoktur, gösteri yalnızca düzene ve düzenin devamlılığını sağlamaya hizmet eder.

Douglas Kellner, “Postmodernizm” kavramının tanımı ve geçmişi ışığında, eleştirel bir toplum teorisinin yeniden inşasını hedefler. Postmodern çağdaş bilim, var olan bilim pragmatizminin farklılaştırıcı, düşünsel ya da paralojik etkinlik işlevi, meta buyuruculara işaret etmek ve oyunculara farklı olmaları için istekte bulunmaktadır. Keller’e göre bu nokta Lyotard’ın postmodern bilim analizi Althusser’in epistemolojik kırılmalar, Foucault’un episteme ve Khun’un paradigma değişiklikleri anlayışına dayanmaktadır. Günümüzde bilimle uğraşan kimselerin fiilen yaptıkları şeyleri mi betimlediği yoksa sadece bu modeli postmodern teorisinin normatif bir ideal olarak mı önerdiği açık değildir (Kellner, 2000: 382). Lyotard her ne kadar büyük anlatılara itiraz etse de, Kellner büyük anlatılar olmaksızın genel bir postmodernizm teorisini ortaya koymanın olanaksızlığından bahsetmektedir (Sallan ve Boybeyi, 1994: 319).

David Harvey, “Postmodernliğin Durumu” eserinde Aydınlanma Döneminden günümüze kadar gerçekleşen modernizm ve postmodernizm söylemleriyle toplumsal düşünce, politika, kent planlaması ve kent mimarisi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bütün bu dönüşümleri zaman ve mekan algılamalarındaki sıkışmalarla anlatmayı tercih etmiştir. Günümüz şartlarında zaman ve mekanda yaşanan değişiklikler sonucu oluşan sıkışma kavramı; kapitalizmle oluşan “hız”ın birçok alanda yayılması ve yaşanan gelişimlerle birlikte mekânsal engellerin aşılması anlamında kullanılmıştır. Harvey, dünyanın telekomünikasyonlar sonucu, küresel bir köye dönüşmesiyle içinde yaşadığımız zamanın sınırlandırılıp mekanlar arası engellerin kalkmasıyla, zaman ve mekan olarak sıkıştırıldığımızı savını savunmaktadır.(Harvey, 2010: 270). Dolayısıyla Harvey, hem modernizm hem de postmodernizm kavramlarını kapitalizmin ekonomik ve politik koşullarda yaşattığı dönüşüm kapsamında incelemeye çalışmıştır.

Bununla birlikte postmodern düşünürler arasında yer alan Habermas, Giddens, Jameson, Feher gibi isimler postmodernizmin ayrı bir dönem olmadığını savunarak duruma farklı bir eleştiri getirmişlerdir. Habermas, günümüzle modernlik arasında kesin

bir kopuşun gerçekleşmediğini savunmaktadır. Habermas, postmodern düşünceyle gerçekleşen yeni oluşumların, modernizm bünyesinde henüz tamamlanmamış kavramların gelişim ve değişim projesi olarak tanımlamaktadır. Habermas'ta eleştirel kuramın öncülüğünü üstlenen Frankfurt Okulu'nun ilgi alanına giren bilim, teknoloji ve sanayinin birbirlerine bağımlılıkları, medyanın ticari bir olgu oluşu, araçsal akılcılığın kapladığı alanın genişlemesi, örneklerinde olduğu gibi temalarla ilgilenmiştir. Fakat, Frankfurt Okulu'nun bakışından farklı olarak kapitalizmin temel unsurları, felsefi söylem, estetik ve bugünkü yaygın kültüre diğerleri kadar ilgi çekici bulmamıştır. Ona göre modern iletişimsel akıl, özne felsefesi akli sadece öznenin doğa ve diğer özneler ile araçsal ilişkiyle bağlantılandığı için eleştirilmiştir; ama bu durumu düzeltmenin yolu akli reddetmekten geçmez, bunun yerine özneler arası iletişimsel akıl modelini tanımlamak gereklidir (Held, 1980: 250-251).

Postmodernizmde yeni bir döneme geçilmediğini savunan başka bir düşünür de Antony Giddens'dır. Giddens "Modernliğin sonuçları" eserinde modernliğin kurumlar düzeyinde: kapitalizm, endüstriyalizm, askeri iktidar ve gözetleme olarak çok boyutlu bir düzleme sahip olduğunu eserinde savunmaktadır. Modernizmin yapısında küreselleşmenin bulunduğunu savunan "Giddens" küreselleşmenin boyutlarıyla postmodern bir dönem olarak ortaya çıktığını değil de modernizmin temel argümanları olan kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus-devlet kavramlarının radikalleşip evrenselleştiğini düşünmektedir (Giddens, 2016: 60-61).

Fredric Jameson çalışmalarında postmodernitenin toplumsal ve ekonomik koşullarında Marksist bir bakışla karşımıza çıkmaktadır. "Postmodernizm Ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı" eserinde modernizmin eski güzel günlerinden postmodernizmin yeni kötü günlerine geçiş şeklindeki süreç değerlendirmesi olarak vermektedir. Postmodernizmi, yeni kültürel üretim biçimi olarak geç kapitalizmin toplumsal koşullarda, yeniden kuruluşuyla değerlendirir. Bununla birlikte gerçeklik, modernizm ve postmodernizm dönemlerini piyasa kapitalizmi, tekelci kapitalizm ve çokuluslu kapitalizm düzeyleri olarak kapitalizmin kültürel düzeylerini kendi içinde üç aşamaya böler. Bir anlamda postmodernizmi mükemmel kapitalizmin ürünü, mükemmel modernizm olarak görür. Bu açıdan bakıldığında postmodern düşünürlerin çağdaş toplumun kültürel ve toplumsal örgütlenmede kopuş yaşadığı fikrini kabul ettiği gibi diğer taraftan duruma Marksist bir eleştiriyle bakarak postmodernizmin

kapitalizmin yeni bir aşaması olarak değerlendirmeyi uygun görmektedir (Best ve Kellner, 2011: 223-226).

Sonuç olarak dönemsel açıdan konu özetlendiğinde; postmodern toplum teorileri 1970'lerin sonundan itibaren önde gelen düşünürleri bir dönemin kapanıp yeni bir döneme girildiğinin tespitine dayanarak, modernitenin büyük anlatı ve geleceğe umutla bakışın artık sona erdiğini, geçmişin totalleştirici teorilerini ve devrimci siyasetinin devamlılık göstermeyeceğine vurgu yapmaktadır. Baudrillard'ın eseri "postmodern toplum", Lyotard'ın "Postmodern Durumu" yeni bir çağın göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Marksizm düşüncesinde ısrarla kalan Jameson'un "geç kapitalizmin kültürel mantığı"; Harvey'in "Modernizmin bağrında özgül bir kriz" olarak nitelendirdikleri postmodern dönemin Fordizmden daha esnek bir döneme geçildiğini göstermektedir. Çoğunlukla Marksizm kökenli postmodern teorisyenler bilgisayar, medya ve benzeri teknolojilerin, yeni ekonomik sistemlerin postmodern toplumsal oluşum ürettiğini savunmaktadırlar. Neo-Marksist teorisyenlerden Jameson ve Harvey gibi teorisyenler de postmodernizmi sermayenin dünyada daha yaygın etki alanı oluşturması ve homojenleşmesiyle kapitalizmin boyut atlayarak daha yüksek bir aşamaya geçtiği şeklinde yorumlamaktadırlar (Alayoğlu, 2018). Bununla birlikte yeni bir evreye geçildiğine karşı çıkanların olması da doğaldır. Bu durumu en çok eleştirenlerin başında gelen Habermas, postmodern kırılmanın olmadığını ve muhafazakar yeni bir ideoloji olarak modern durumun değişimi-gelişimi olarak nitelendirmektedir.

Best ve Kellner yeni bir çağda yaşanılıp yaşanılmadığı sorusunun üç farklı cevabı olduğunu söyleyerek postmodernlik tartışmalarındaki temel gruplaşmaları özetlemektedir. İlki, Baudrillard'ın savunduğu gibi modernlikten tamamen kopularak yeni bir çağın yaşandığı savıdır. İkinci olarak, Modernlikten kopuş ve yeni bir dönem tespiti reddedilerek günümüz ile modernlik arasındaki süreklilikler vurgulanarak postmodernizm ideolojiye indirgenmeye çalışılmaktadır. Son olarak, bir kopuşun yaşanmasıyla birlikte modernlikten gelen sürekliliklerin de devam ettiği düşüncesidir (Best ve Kellner, 2011: 331-332). Modernlikten postmodernliğe geçişin yeni bir döneme geçildiği ve kopuşların yaşandığı savları tarihsel ve dönemsel değerlendirmelerle tahlil edilip önerme olarak var olabilmektedir. Fakat bu durum bile postmodernizmin belli bir dönemde ortaya çıkması ve benzeri üst anlatılar,

sınırlandırmalar gibi argümanlarla oluşturulacağı için postmodernizm kendini açıklayabilmek için modernizmin sürekliliklerinden faydalandığını göstermektedir.³

Postmodernizmin bu zamana kadar geçtiği yola bakıldığında Ek-2’de yer verilen tablonun genel bir değerlendirilmesi yapılabilmektedir. “Modern ile postmodern” ve “Modernizmle postmodernizm” ikiliklerini kullanmada bilinen araştırmacılar (R. Bath, Z. Bauman, Jean Buadrillard, Derrida, J. Lacan, J. F. Lyotard, vb.) postmodernizmin ilkelerini sanayicilik sonrası fenomenlerde, bilgi çağı ve dönem analizlerine yönelik kültürel çalışmalarda, toplumun sahip olduğu psikoloji, siyaset, dil ve sembollerle kendi bakış açılarına göre kullanmaktadır. Postmodernizm kavram içeriğinin bu yönlerle eleştirilmesine karşı tartışmalarda ise Bauman, C. Kumar, Heller, Urry, Lyons gibi araştırmacılar yer almaktadır. Postmodernizmi kültür alanındaki tartışmalarda temsil edenlere bakıldığında J. Kellner, B.S. Turner, B. Smart ve mimari, sanat alanlarında ise J. Hassan, varoluşçu yaklaşımı savunan Heideger, bilim felsefesi araştırmalarıyla T. Khun gibi isimler akla gelmektedir (Burbules, 2004’den Aktaran Aydın, 2008).

Postmodernizm kavramın geçtiği dönemseller süreçler ile farklı ilgi alanlarına sahip çeşitli düşünürlerin tanımlarından sonra çalışmanın devamında postmodernizmin dayandığı temel ilkeler tartışma konusu yapılmaktadır.

2.3. Postmodernizmin Temel Tanımlayıcı Özellikleri

Başlangıç, orta ve son ile tarihi çizen doğrusal anlatılara baktığımızda sonsuz yinelenmenin (tekrarın) doğrusal değil, döngüsel olduğu görülmektedir. Modern filozoflar umut verici ilerlemeyi bilimin ampirizm, pozitivizm, rasyonellik, mekanikliği veya organikliği teknolojinin etkisiyle devlet ve küresel şirket arasındaki birlikte hareketine bağladığı görülmektedir. Bu düzenli ilerleyişe karşı çıkan Nietzsche “Bilim, böyle olmak için yaklaşık olarak kendi kendine yeterli değildir; bilim en başta, her hususta bir değer idealini kendine inanabilenin hizmetinde değer yaratan bir gücü gerektirir, bilim asla değerler yaratmaz” (Tannenbaum ve Schultz, 2005: 369) söylemi ile “Aklın despotizmi” olarak nitelendirdiği bütün hakikatlerin reddini savunmuştur.

³ Postmodernizmle ilişkili tanımlamalar bu başlığa kadar genel hatlarıyla anlatılmıştır. Konuyu toparlayabilmek açısından örnek teşkil eden düşünürlerin fikirlerine yer verildikten sonra süreci görünür kılabilmek için Boje tarafından oluşturulan ve tarafımızca güncellenerek geliştirilen postmodernizme kadar gerçekleşen sürecin aktarıldığı tablo ile genel bir bakış sunmak amaçlanmaktadır. Bahsedilen düşünürler Ek-2’de yer almaktadır.

Aklın da gerçekleri sorgulamada rasyonel biçimde karar vermediği gelenek ve yaşanmışlıkların söylemleri etkilediğini keşfetmiştir. Postmodernizm, modernizmin temel çıkış noktalarından olan aklın egemenliğini reddetmesi onu modernizm karşıtı yeni tanımlayıcı kavramlara götürmüştür. Tablo 2’te bir yandan postmodernizmin yeni bakış açısına ışık tutarken diğer yandan modern bakış açısıyla farklılıklarını da yansıtmaktadır.

Tablo 2. Modern ve Postmodern Bakışın Karşılaştırmalı Genel Özellikleri

<i>Modern</i>	<i>Postmodern</i>
Dünyanın tek hatlı gelişimi görülmektedir.	Dünyanın çok yönlü gelişimi görülmektedir.
Referans ayırımı ile kültür hiyerarşisini barındırır. Kültürel evrenselleştirme, asimilasyon vb. için özlem duyar.	Kültürlerin eşdeğerliğini benimser, standartların kabul edildiği kültürlerin üstünlüğünden şüphe eder. Toplumun temeli olarak kültürel çoğulculuk fikrini kabul eder.
Parlak bir geleceğe olan inanç ve koşulsuz iyimserlik düşüncesine sahiptir.	Kuşkusuz yarının bugünden farklı olacağı düşüncesi "Devletin sevilen çağrısı, gücünü yitirdi: Bugün mutlu bir gelecek adına çekilmek " (Z. Bauman)
Koşulsuz ilerleme inancına inanılmaktadır.	İlerlemenin olumsuzlaşması yapılmaktadır, özellikle ahlak alanında. "İnsanlar, bugünle karşılaştırıldığında, geleceğinden tamamen farklı bir şey beklemiyorlar" (Z. Bauman).
Bilimin bütünlüğünde, dünyanın bilgisine inanç vardır.	Doğal ve sosyal bilimlerin olanakları konusunda şüpheler olmalıdır. Bu bilimlerin işlev alanlarının keskin bir daralma yaşamasıdır.
Bilimin başarılarına dayanan ilerleme eli olarak devlet güven önemlidir.	Devlete ve yetkililere karşı güvensizlik devletin birçok kürede istila etme hakkını reddetme, toplumu reddetme arzusu görülmektedir.
Tek bir toplum kültürü fikri hakimdir.	Kısmi kültür fikri hakimdir.
Aynı şeylerin seri üretimi yapılmaktadır.	Kitlesele üretimden esnek üretime geçiş vardır. Kitlesele pazarın mikro pazarlar ve pazar nişleri tarafından değiştirilmesi söz konusudur.
Ekonominin temeli ulusal pazardır.	Tüm dünyayı kapsayan küresele bir pazarın oluşumudur.
Her ülke özel bir kültürel gerçekliktir. Bireysel bölümleri tanımak için keşif yapılmalıdır.	Aşırı gerçeklik ortaya çıkmaktadır. Tüm dünyada, farklı kültürel gerçekliklerin bulunduğu yerler var: Disneylands, McDonald's, vb.
Tüketim öncelikle insanın doğal ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan enstrümantal bir faaliyettir. İhtiyaç kadar tüketim yapılmaktadır. Üretim toplumu temel alınır.	Postmodern toplum bir imaj tüketimi, hazzı tüketim yapan bir toplumdur. Postmodern bir toplumda, tüketim öncelikle bir enstrümantal etkinlik değil sembol tüketimidir.

Kaynak: Tablo 2. konuyla ilgili araştırmalar yapılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Postmodern teori çerçevesinde araştırmalarda farklı yaklaşımlar ve yönler görülmesiyle birlikte, modernliği araştırmada kullanılan birtakım ilke ve yöntemlerin belirli bir benzerliği olduğu da söylenebilmektedir. Çalışmada kavramsal olarak açıklanmaya çalışılan postmodernizm, şimdiki süreçte alt başlıklar doğrultusunda postmodernizmin temel ilkeleri ışığında değerlendirilmesi yapılacaktır.

2.3.1. Postmodernizmin İndirgemecilik Karşıtlığı

Akılcılığın sonucu olarak kabul edilen çağdaş dünya, Antik Yunan düşüncesi ve Aristoteles'ten esinlenen Hıristiyan düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Nesnel akıl fikri, evrenin akılcı bir tanrı tarafından yaratıldığını iddia etmektedir. Bu durum da bilimsel düşüncenin kazanımlarına olanak sağlamıştır. Böylece toplum akılcı ve özgür kararlarla yeniden kurgulanmıştır. Yeni liberalizm ve kendi imge/anılarını sunan systemsiz aktörler, postmodernizm bünyesinde birlikte yer almaktadır. Yani sistemle aktörlerin ayrılması, çeşitliliği baskı altına alma tam anlamıyla mümkün olmayacaktır (Touraine, 2000: 218).

Adorno, modernizmde indirgemecilik olarak tanınan benzeştirici düşüncelerin evrensel olarak önemli olduğu gibi aldatıcı yanlarının da bulunduğunu söylemektedir. Tek bir türe ait olanın (indirgenmiş olanın), sadece betimlemeler sonucu var olabildiğini ve böylece aslında hem kendisi olduğu hem de kendileri olamadığını vurgulamıştır (Veysal, 2009: 316).

2.3.2. Post Yapısalcılık

Post yapısalcılık 1960'lardan beri yaygın olarak kullanılan Fransa'da türetilmiş bir düşünce akımıdır. Post yapısalcılar, eski dil teorisinin yapı, işaret, iletişim ve konu bütünlüğü gibi alanların yapısızlaştırılmasında yer almışlardır. Merkezi veya belirli bir yapı yerine "köksüz" bir yapının oluşturulmasını savunan post yapısalcılar, kendi kurallarını oluşturup öznenin öz bilgisinin yalnızca öznenin ölümüyle mümkün olacağını belirtmektedirler. Bu açıdan post yapısalcılar, toplumda tek merkezli yapıya karşı, toplumsal örgütlenmenin küçük örgütlenmelerle oluşturulması gerektiğini işlemektedir. Topluluğun içindeki her bir grubun doğrularının denkliği olduğu düşünölmektedir. Bu açıdan da öncelikle yapısalcı ilişkileri analiz ederler ve sonra kendi söylemleri doğrultusunda onların yanlışlarını eleştirmektedirler (Say, 2013: 345).

Althusser'in (1918-1990) yazılarında, bireyleri toplumsal ilişki yapılarının taşıyıcıları ya da araçları olarak sosyal ilişkide ideolojik görülürler. Giddens yapıların hem bir sonuç hem de toplumsal eylemin bir aracı olduğunu göstermektedir. Genel olarak Althusser, Derrida, Foucault ve diğer postmodern araştırmacıların savunduğu fikir ve terminolojik açıdan post yapısalcılık kavramı kullanılmıştır.

2.3.3. Söylem Kuramı

Postmodern görünümlerin konumlarına bağlı olarak kültürel çalışmalarda epistemoloji, sosyal teori, siyaset bilimleri gibi spesifik disiplinlerin eskiye oranla farklı söylemlerle ele aldığı görülmektedir. Postmodern görünümlerin üç farklı yönde söylem geliştirdiği görülmektedir. Öncelikle ilk vurgu, modern toplumun postmodernizm tarafından değiştirilmesi ve kültürün tarihle/geçmişle bağlantısının kopması üzerine kuruludur. İkinci özellikte ise bir değişiklik olmasına rağmen, postmodernizm modernizm üzerinden gelişir ve onun tarafından süreci kesilmez. Bu yön çerçevesinde postmodernizmi, önceki yaklaşımların bir devamı olarak gören çok sayıda düşünür yer almaktadır; "Düzenlenebilir" modernite kavramı bu duruma uygun düşmektedir. Son olarak, modernizm ve postmodernizm ayrı devirler olarak değil, uzun ve sürekli ilişkilerde yer alan katılımcılar olarak görülmektedir ve postmodernizm sürekli olarak modernizmin sınırlarını işaret etmektedir. Bu ilişkiler çerçevesinde postmodernite ve "Postmodernizm Sosyolojisi" postmodernizmin eleştirisinin bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. (Ritzer, 2010: 548-549).

Baudelaire esas olarak postmodernizmi bir kültür stratejisi olarak formüle etmiş, geçmişle kopulduğunu düşünerek "Ötekillik" kavramına odaklanmıştır. Yeni eski ile kıyaslandığında her zaman eskisinden daha iyidir. Ancak bunun yanında Baudelaire postmodernizm kapsamında hiyerarşinin değerlendirilmesinden ve geçmişle karşılaştırmasından vazgeçmiştir. Doğal tarih "Birlik, kalıcılık ve dönüşümleri içermesi için onları sınırlandırmak, gruplandırmak veya ayırmak yerine onları birbirine bağlayıp ve birbirinden türeterek söylem nesnelere, sistematik olarak farklı yöntemler olarak kullanmaktadır (Foucault, 1972: 69).

Özgünlük, ortak klasik postmodern söylemin yeni yöntem ve entelektüel faaliyetlerin kurallarını tanıtan klasik felsefe ve bilgi teorisi ile bozulmasıdır. Bu söylem, yeni bir tarihsel çağın, yeni kültürel çalışmaların ve sosyal dünya hakkında

teorinin yeni bir türü üzerine bir yansımaları içermektedir. Postmodernizm düşünce, toplumsal süreç ve bireylerin eğitimi, toplumsal değişim ve insan faaliyetinin klasik bilimsel açıklamasına şüpheyle yaklaşmayı ve postmodernizm davranışının rasyonel bir temeli olarak söylemlerinde bulundurmamayı görev edinmiştir.

2.3.4.Mikro Anlatılar

Postmodernistler günlük yaşamın kumaşını dokumak üzere “mikro anlatılar” ile devam ederler. Onların açıkladığı plana göre değerler yeniden düşünülmektedir. Lyotard’a göre “postmodern durum”u asimetrik zıtlıkların katı hiyerarşilerinin eksikliği ile karakterize etmektedir. Böylece, ilerlemeci akıl ile her şeyin özü, özgürce ifade edilebilmektedir. Modernizmin daha önceden belirlemiş olduğu kurallar bu farklılıkları sınırlayıp baskılamaktan öteye gitmeyecektir. Bu noktada da meta/makro/üst anlatılar etkisini yitirecektir (Lyotard, 1997: 12).

2.3.5.Yapısöküm

Derrida mevcut gerçekleri “Metnin dışında hiçbir şey veya hiçbir şey arasında hiçbir zaman aracı yoktur” tarzındaki yapısökümcü eleştiriyile postmodernizmin oluş metafiziğini karakterize etmektedir (Derrida, 1997: 158). Klasik felsefenin eleştiri varyantının aksine yapısöküm; o verilerin sanat, beşeri bilimler, estetiğe dayalı sanat felsefesinin duyduklarını ve hissettiklerinin eyleme geçirildiği bir eleştiri yapılmaktadır. Geleneksel değerlerin durumun değiştirilmesi, olağan beklentilerin imhası, yapısökümün gizli formunda mevcut kavram ve eserleri tanımladığını gösterir.

Bu durumların yanında yapısöküm; sosyal, ekonomik ve siyasal açılardan hakim düşünce ve normların yerini çoğul değerlere bıraktığı, evrensel doğrunun reddi savıyla karşıtların birlikteliğini savunmaya imkan sağlayan postmodern bir yaklaşımdır. Bu boyutlarıyla belleğe dayalı hafıza yitimi ile ötekilikten ziyade yenilikle ilişkilendirilmektedir. Yapısızlaştırmanın ana nesnelere içinde işaret, harf, konuşma, metin, bağlam, okuma, metafor, video, sanal yapı, hipermetinler gibi kavramlar yer almaktadır (Odabaşı, 2009: 51-52). Sonuç olarak etkinlik artık “olma”nın evrensel gerçekliği ile ilgilidir.

2.3.6. Küçük Kültürlere (Yerele) Bakışı Reddetmez

Postmodernistler “öz” kavramıyla araştırmacıyı olayların derinliklerini arama yoluna yönlendirmektedir. Prensip olarak postmodernizmi oluşturan “parçalanma”, “yok etme”den ziyade “yeniden yapılanma”, toplumun eski yapısının gevşetilmesi ve genel olarak entelektüel uygulamaları içerdiği düşünülebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında postmodernizm küçük kültürlerin, ulusal geleneklerin ve benzeri değerlerin önemini inkar etmez, yanında yer almaktadır.

Lyotard, bu durumu, bilgi ve enformasyonla ilgili derin değişikliklerin, üretimin belli yapılar ve etkili taleplerle, giderek bilindiği durumlarından sıyrıldığına inanmaktadır. Buna ek olarak bilginin bir mal haline geldiği görülmektedir. Diğer bir yandan, yeni bilgi üretimi döneminde dar kurumsal hedefler, özel merkezlere taşınmaktadır. Bilgi üretiminin bu denli değişmesi ile postmodernizm, çalışma yeteneği ve bilgi arama becerilerinin, takım çalışmasıyla uyumlaştırılmasını geliştirilerek öğretilir beceriler kazanılmasını savunmaktadır (Lyotard, 1993: 51).

Postmodernistlerin karakteristik özelliklerine bakıldığında, genel olarak bürokrasi, siyaset, kuruluş, planlama ve tasarımda katılık, düşünme ve düşünce biçimlerinde tek tipliliğe karşı olmalarıdır. Foucault “Sayısız çatışma noktaları” ve “Direnci güç mikrofizik” tanımı ile insanları nesnelere olarak tanımlayan ve sonrasında bu nesnelere bilgi sayesinde kendilerini ve başkalarını yönetme gücünün nasıl oluştuğu hakkında sorulara yanıt aramaktadır. Yerel siyaset açısından değerlendirildiğinde zamanla, baskı sisteminin bilgiye dayalı bir sisteme doğru değişeceğine inanmaktadır. Buna ek olarak, Foucault beşeri bilimler ve insanların yönetimine ilişkin uygulamaların da bilgi ve güç arasındaki ilişkiyi gösterdiğini düşünmektedir (Foucault, 1992: 26-29).

2.3.7. Bürokrasi Karşıtlığı

Günümüzde örgütsel modeller; üretim ve yönetim sistemlerinde yer alan ve “üçüncü dalga” olarak da anılan dizaynlarla dikey bütünleşme, ölçek ekonomisi ve hiyerarşik ilişkiler yerine dışarıdan kaynak sağlama, ölçeğin düşürülmesi, öğrenen şebeke örgütler ve sanal örgütler gibi alışılmış düzeneğin dışında şekillenen yeni kavramlar etrafında şekillenmeye başlamıştır (Tüz, 2001). Modern örgütün bürokratik model temelinde oluşturduğu bilimsel model ve metodlarla zamanında verimi

arttırmaya yönelik ciddi eylemleri olmuştur. Ancak büyük ölçüde örgüt içi günlük etkileşimlerin çalışma hayatındaki yeri göz ardı edilmiştir.

Yönetim alanlarında gerçekleştirilen gözlemlerde verimin yükseltilmesi açısından geliştirilen yöntemlere bakıldığında hem dış çevredeki bireylerin hem de firmanın içinde yer alan çalışanların çıkarlarıyla ilişkili olduğu saptanmıştır. Bu konu kapsamında müşterilerin ve çalışanların fikirlerine kıymet verilmesi, üretim kapasitesinin artırılması yerine kalite odaklı yaklaşımların tercih edilmesi, çalışanların inisiyatif kullanımına olanak sağlayan düzenlemelere gidilerek hiyerarşi ve denetimin yumuşatılması, kurumsal kültürün oluşturulması ve bu kültürün sahiplenilmesi açısından liderlik üzerinde durulması ve daha insancıl yöntemlerle örgütsel yapılanmaların oluşması gibi yöntemlerin geliştirilmeye başlandığı görülmektedir (Oral, 5).

Postmodernizmin koşulları arasında yer alan bürokrasi karşıtlığı; hiyerarşi ve geleneksel Ortodoks doktrininin uygulama ve sistem geliştirmelerine karşı oluşan eleştirel bir yaklaşımdır. Dönemin gereklilikleriyle dönüşüm geçiren yönetim anlayışları bürokrasinin ilkelerinden ödün vermeyen katı otoriter yapısının dışına çıkarak esnek yapılı örgütlerin yerlerini almasına neden olmuştur (Jaffee, 2001: 156-184). Böylece postbürokrasi; moda veya stil olarak varlığını devam ettiren evrensel “izm”lere karşı duruş sergileyen bir ilke olarak, bir anlamda sosyal kurumlarda bürokratik alanlarda yapısöküm uyguladığı görülmektedir (Odabaşı, 2009: 44).

Sonuç olarak endüstrileşmeyle birlikte nitelik algısında farklılaşma ve toplumdaki değişimler postmodernizmi dünyaca tanınan bir görüş haline gelmesine katkı sağlamıştır. Bu açıdan bakıldığında postmodern kavramı, modern post-endüstri sonrası bilgi toplumunun bir özelliği olarak ortaya çıktığı tezini doğurmaktadır. Bu durum post-endüstriyel dönemde bilgi üretiminin de toplum üzerinde etkisinin değişikliğe uğradığını düşündürmektedir. Bu değişiklikler, genel hatlarıyla tanımlandığında: Kitle üretiminden parçalanmış uzman üretime geçiş, gündelik hayatta sosyal yapının kümeleştirilmesi yoluyla bireysel seçime dayanan kimlik inşası, bağımsızlık değerinde artış yaşanması, devletin toplumsal rolünün azaltılması ile tek bir toplum kültürünün aşamalı gelişimi sonucu farklı, parçalı olgularla, farklı bir barış kültürünün oluşturulmaya çalışılması olarak görülebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MODERN VE POSTMODERN AYRIMINDA YÖNETİM VE ÖRGÜT KURAMLARI İLİŞKİSİ

3.1. Modern Açından Yönetim ve Örgüt Kuramları

Yönetimin, tarih öncesi dönemlerde insanların organize olarak belli gruplar halinde yaşamalarıyla ortaya çıktığı görülmektedir. Eski medeniyetlerde görüldüğü üzere politikanın yürütülmesi, yol ve binaların yapılması, muhasebe işlemlerine ihtiyaç duyulması, idari uygulamaların gerekliliği, yönetimin olması gerektiğinin göstergeleridir (Terry vd., 1985: 22).

Düşünürler, ilk medeniyetlerden günümüze kadar yönetim ve insan ilişkilerinin her daim var olduğunu düşünmektedirler. Hatta yönetim ve organizasyon düşüncesinin M.Ö. 5000’li yıllara kadar gidebildiği görülmektedir. Sümerliler, yazılı kayıtlarında devlet yönetimi ve ticari ilişkilerine yer vererek dönem hakkında bilgi sahibi olunmasına yardımcı olmaktadır. Mısır Medeniyeti’ne gelindiğinde, bugünün modern yönetim ilkelerinde yer alan planlama ve geleceğe yönelik tahminde bulunma konularında çalışmalar yaptıkları görülmektedir. Babiller ise yönetim alanında sözleşme hukukunun genel esaslarını oluşturmaya çalışmışlardır. İlk çağda varlık gösteren Eski Yunan’a gelindiğinde yönetim, ekonomi, siyaset, sosyoloji gibi birçok alanda sosyal bilimlerde temel olarak kabul edilen çalışmalar yaptıkları bilinmektedir. Aristo, Eflatun gibi düşünürler devlet yönetimi, çeşitli organizasyonlarda yönetim, yönetim ahlakı gibi yönetim felsefesinde yer alanlarda çalışmalarıyla alana önemli katkı sağlamışlardır. Roma İmparatorluğu döneminde de yönetim ve organizasyon alanında yapısal değişimler hız kazanarak yönetim anlayışında zamanla büyük değişiklikler içine girilmiştir (Aktan, 2003: 7).

İlk dönemlerde yönetime katkıların devlet yönetimi, yöneticileri ve asker yöneticiler tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir. Sonraki süreçte bireysel veya grupsal yönetimler ortaya çıkmıştır. Endüstri devrimiyle birlikte ekonomik, dini ve politik yönetim ve idareler gelişme göstermektedir. Bu dönemden önce ürünler, küçük atölyelerde veya bireylerin evlerinde üretilirken sonraki süreçte endüstrinin gelişmesiyle, şehirlerde fabrikaların artmasıyla nitelikli ve düşük fiyatlı malların

üretilmesine olanak sağlanmıştır. Bununla birlikte ast üst ilişkisi oluşmuş, rasyonelleşmiş, yürütme paylaşılarak hiyerarşik fonksiyonlar oluşmuştur. Yönetici ve çalışanlar arasındaki ilişkilerde zaman ilerledikçe değişimler başlamış, uzmanlaşma, personelin örgüt başarısında motive edilmesi gereken en önemli unsur olduğu, ürün kalitesinin artırılması, sanallık ve karmaşıklık, yenilik ve yaratıcılık zamanla en çok dikkat çeken konular olmuştur (Nişancı, 2015: 260-261).

Kısaca bakıldığında toplumsal yaşamdaki değişikliklerin ve ihtiyaçların yönetim alanına da yansıdığı ekonomik, politik, sosyal ve teknolojik unsurların, çalışmaların içeriğini oluştururken gruplandırma yapmaya ihtiyaç duyulmasını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda yönetimin, bir üst örgütleyici çalışmaların işbölümü, otorite ve hiyerarşi çerçevesinde devlet yönetiminde örgütlenmesi olarak tanımlandığı görülmektedir (Fişek, 2005: 100). Herkesin her konuda uzman olmaması iş bölümünü doğurmuş, iş bölümü sonucu işin parçalara ayrılması çalışanın ve işin organize edilebilmesi açısından bir otoriteyi gerektirmiştir. Örgütün büyüklüğü ile bağlantılı olarak otorite de hiyerarşiyi doğurmuştur. Bütün bu aşamalar yıllar içinde doğan ihtiyaçlarla gelişmiş ve yönetim denilen olgunun sistematik incelenmesini beraberinde getirmiştir. Bu inceleme bizi örgüt kuramlarına götürmektedir. Yönetim ve Örgüt Kuramlarının tarihi gelişimine bakıldığında aşağıdaki sıralama karşımıza çıkmaktadır (Kayıkçı, 2017).

- a) Bilimsel Yönetim Teorisi-Frederick Winslow Taylor
- b) Yönetim Teorisi-Henri J. Fayol
- c) Bürokrasi Teorisi-Karl Emil Maximilian Weber
- d) Sistem Yaklaşımı
- e) Durumsallık Yaklaşımı

Yönetim ve Örgüt Kuramlarında yapılan bu sınıflandırmalar örgüt içindeki insana bakış açısı ve örgüt yönetiminin esas aldığı temel ilkelere göre yapılmaktadır. Yönetim alanında yapılan çalışmalar ilk olarak Klasik Okulda başlamış ve okulun cevaplandıramadığı sorulara karşı, özellikle insana bakışı, Neo-Klasik Okulun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu iki yaklaşımın “Kapalı örgüt sistemi”ni esas alması dış çevrenin göz ardı edilmesi Modern Okulun doğmasında önemli etkenlerden biridir.

Modern dönemde bilimsel uygulamaların örgütlere uyarlanmasıyla pek çok probleme çözüm bulunabileceği düşünülmektedir. Teknik sorunlara dikkat çekilerek işçilerin yönetimi sorgulamaması amaçlanmaktadır. Yönetimle ilgili ve idari tartışmalarda verimlilik esas önceliktir. Dolayısıyla yönetimin devamlılığı teknikleşmektedir. İşçilerin önerileri yalnızca sistemi iyileştirmeye dönükse, akla uygun kabul edilmektedir. Bunun dışında toplumsal problemler teknik zorluğa neden olacağı için radikal değişimler ciddiye alınmamaktadır (Murphy, 1995: 135-223).

Modern Örgüt Kuramı, formel bir organizasyonun kuramsal boyutu ile insan arasında uyumsuzluklara dikkat çekmektedir. Bununla birlikte; “Organizasyonel beklentiler ile bireysel beklentiler, rasyonel olma ile rasyonel olmama, disiplin ile özerklik, formel ilişki ile doğal ilişki, yöneten ile yönetilen arasındaki zıtlıklar” Modern Örgüt Kuramının üzerinde durup azaltmak istediği durumlardır (Parlak, 2011: 83). Modern Örgüt Kuramı insan davranışlarında yatan nedenleri, üretim araçlarının azaltılması ve nicel yöntemlerin önemine dikkat çekerek örgütün içinde bulunduğu durum değişkenlerinden etkilendiğini yani açık bir sistem özelliği gösterdiğini söylemektedir (Nişancı, 2015: 271).

Modern örgütler etkinlik ve verimlilik hedefiyle insanı makinenin bir parçası olarak gören örgütü kapalı bir sistem olarak kabul eden bir düşüncedir. Örgütün etkinlik ve verimliliğin artırılmasını sağlayacak bilimsel ve yönetsel tekniklerin araştırılması sonucu, yöneticilerin daha büyük bir işletmeye sahip olmak isteği ile ortaya çıkmıştır (Nişancı, 2015: 265-266). Bilhassa, Sanayi Devrimi yönetimde iki temel değişikliği beraberinde getirmiştir. Sermaye sahibi ile yöneticinin ayrıştığı ve çalışmalarda uzmanlaşma konusunun olduğu görülmektedir. Bu durum, ev tipi üretim yerine seri üretime geçişin gerçekleşmesi ve bunun da montaj hattının ortaya çıkmasıyla oluşmuştur (Kayıkçı, 2017).

Modern örgütlerin temel problemleri olarak; örgütün verimliliğe ulaşmada çalışanın davranışlarını nasıl kontrol ve dizayn edeceği, örgütün yapısının nasıl kontrol edileceği, yönetim fonksiyonlarının ne olduğu araştırılmak istenmektedir. Buna göre modern örgütlerin temel amacının etkinlik ve verimlilik olup, verimliliğin ancak örgütün yapısıyla ilgili olduğu düşünülmektedir. Genel varsayımlarına bakıldığında (Kayıkçı, 2017);

- Örgütün verimliliği üretim sürecinin rasyonelliği ile ölçülür
- İnsan çıkarlarına uygun davranışı seçer, rasyonel davranır.
- Grup üyeleri üstlerinin yönlendirmesi olmaksızın görevlerinin gerektirdiği ilişkileri yürütemezler. Çalışanlar edilgen yapı olarak görülür.
- Görev sınırları belirlenmezse çalışanlar yetki sınırlarını aşarlar.
- Uzmanlaşma verimliliği artırır.
- Yönetim ilkeleri evrenseldir ve çalışanın özellikleri yönetime etkide bulunmaz.
- Koordinasyon kendiliğinden gerçekleşmez. Üst yönetim bunu sağlar.
- Faaliyetler önceden bilinip görevler ona göre şekillendirilebilir.
- Örgüt içerisinde daha çok biçimsel faaliyetler incelenir.

Klasik kuramın insana bakışına gelindiğinde Douglas McGregor'un X ve Y Kuramındaki, X modelini ele aldığı görülmektedir. Çalışanın yönetici tarafından davranışlarının belirlenmesi gerektiğini kabul eder. Ortalama bir insan çalışmaktan hoşlanmaz, sorumluluk almaktan kaçır, değişikliklere karşı direnir. Fakat insanın akılcı olduğunu ve kendi çıkarlarına uygun davrandığını belirtir, para ile teşvik edilebilir. Kapalı bir örgüt kuramından meydana gelir, örgütün dışarıdan hiçbir şey tarafından etkilenmediğini varsayar. Bu nedenle örgütün içine ve çalışanlarını düzenlemeye odaklanır (McGregor, 1957: 6-7).

Yönetim ve örgüt kuramlarında öze bakıldığında modern kavramına yüklenen anlamlar modern dönem ve modern sonrası dönem olarak ayrıma tabi tutulmuştur. Birbirini takip eden bu süreçlerde sistem ve durumsallık yaklaşımları modern dönem olarak ele alındığı ve sonraki dönemde klasik liberal ve kapitalist sanayi üretimine karşı sanayi sonrası yaklaşımlara yer verdiğini ve örgüt kuramlarının da buna göre şekillendiği görülmektedir. Çalışmanın bu bölümünde Klasik Örgüt Kuramında yer alan yönetim süreçleri dönemseller olarak genel hatlarıyla değerlendirilecektir. Birbirini takiben ortaya çıkmış profesyonel yönetici ve bilim adamlarının oluşturduğu süreçte, çalışma Taylor'un Bilimsel Yönetim, Fayol'un Yönetim Süreci ve Weber'in Bürokrasi Yaklaşımları incelenerek devam edilecektir.

3.1.1. Bilimsel Yönetim Teorisi

F. W. Taylor, 1911 yılında çıkardığı “Bilimsel Yönetim İlkeleri” isimli kitabında insan gücünün kötü yönetildiğinden bahsederek verimli ve uygun şekilde örgütlenmiş işbirliği içindeki grupların kurulamadığını ve yüksek miktarda verimlilik kayıplarının yaşandığını söylemektedir. Eserini yazma sebebini üç amaçta toplamaktadır (Öztaş, 2015: 89-90):

- “Bir dizi basit örnekle, hemen hemen bütün günlük faaliyetlerimizde ortaya çıkan verimsizlik neticesinde tüm ülkenin katlanmak zorunda kaldığı büyük kayba dikkat çekmek.
- Okuyucuyu bu verimsizliğin çaresinin bir takım sıra dışı olağanüstü insanlar aramakta değil, sistematik yönetimde yattığına ikna etmek.
- En iyi yönetimin, bir kurum olarak açıkça tanımlanmış ilkelere, kurallara ve kanunlara dayalı gerçek bir bilim olduğunu ispat etmek, daha sonra da en basit bireysel işlerden, ayrıntılı müesseseler olan büyük işletmelerin çalışmalarına kadar tüm beşeri faaliyetlerde Bilimsel Yönetimin temel ilkelerinin uygulanabilirliğini göstermek ve açık bir dizi örnek yardımıyla okuyucuyu, bu ilkelerin doğru olarak uygulanması halinde gerçekten mükemmel sonuçların elde edileceğine ikna etmektir.”

Taylor baş mühendis olarak gözlemleri sonucu varsayımlar oluşturarak bunları öneriye çevirmiştir. Örgüt ve yönetim alanları bilimsel bilgilerle açıklanmaya çalışılmış, yeni kuram ve kavramlar oluşturulmuş ve örgüt ve yönetim bilimi Bilimsel Yönetim veya Taylorizm olarak ortaya çıkmıştır (Öztaş, 2015: 95).

Taylor’a göre bir işi yapmanın birçok yolu vardır ama bir tanesi diğerlerinden daha üstündür. Buna “En iyi tek yol” ya da “En iyi tek yöntem” adını vermektedir ve bunun yapılabilmesi için kullandığı yöntem zaman ve hareket etütleridir. Herhangi bir iş tekrarlanan hareketlerden meydana gelmektedir. İş en iyi yapabilmek adına tekrarlanan hareketlerde ihtiyaç olmayan çıkarılmalıdır ve en iyi yapılış biçimleri tespit edilmelidir. Bu durum hareket etütlerini oluşturur. Bir işi tamamlamak için gerekli hareketlerin verimliliği arttırması için ne kadar sürede tamamlanması gerektiğine bakılması da zaman etütlerini ortaya çıkarmaktadır. İki etütün birleştirilmesiyle oluşan olgu standardizasyonu meydana getirmektedir. Standartlaşan iş, tekrar eden en küçük parçalara bölünür ve her bir bölüm bir çalışanın sorumluluğuna verilir. Böylece

uzmanlaşma ve iş bölümü ortaya çıkar. İş bölümü uzmanlaşmış, standart ve seri üretim tekniği olarak Taylorizm ilkelerinin uygulaması olarak Fordist üretim sistemini meydana getirir (Öztaş, 2015: 97-100).

3.1.2. Yönetimsel Teori

H. Fayol'da bir mühendis olarak Taylor'un çizdiği yoldan gitmesine rağmen deneylere o kadar önem vermemiştir. Taylor, işçinin işi nasıl yapması gerektiğinin üzerinde dururken, Fayol yönetici üzerinden ilerler. Fayol'a göre yönetim planlama, örgütlenme, yönlendirme, eşgüdüm ve denetlemeden meydana gelmektedir. Gulick ve Urwick 1937 yılında POSDCORB olgusunu Fayol'un çalışmalarından yaptıklarını açıklayarak S (personel alma), B (bütçeleme) kavramlarını bu yapıya eklemiştir (Kayıkçı, 2018:47).

Fayol yönetimi bilimsel esaslara oturtacak ve yöneticilerin eğitilmesini mümkün kılacak bir yapı olarak yönetim ilkelerinin on dört tanesinin üzerinde durmuştur (Fayol, 2008: 24-52).

a) İşbölümü ilkesi: İşin parçalarının çalışanlar arasında bölünmesidir. İşte uzmanlaşmayı ve yetkinin dağılımını belirleyen bir ilkedir. İş bölümünü "Tabiatın Kanunu" olarak nitelendirmektedir.

b) Otorite ilkesi: Bir örgütte yöneticinin iki tür yetkisi olduğunu; bunların biçimsel ve kişisel yetkiler olduğunu belirtir. Yönetilen yerin verdiği yetki biçimsel, yöneticinin kendi kişisel özelliklerinden kaynaklanan yöneticilik vasıfları kişisel yetkiyi oluşturmaktadır.

c) Disiplin ilkesi: "Disiplin kavramı; itaat, devamlılık, çalışkanlık, hal ve hareket düzgünlüğü ve işletme ile çalışanları arasında mevcut sözleşme hükümlerine uygun olarak ortaya çıkan saygının gözle görülür işaretlerinden biridir."

d) Kumanda Birliği: Herhangi bir çalışanın tek amiri olması, o amire bağlı olması ve ondan emir ve talimat alıp ona hesap vermesi ilkesidir. Bu kural "umumi ve daimi" uyulması gereken bir kuraldır.

e) Yürütme Birliği: Örgütün düzenlenmesiyle ilgili bir ilkedir. İş bölümü yapıldıktan sonra farklı faaliyetlerden sorumlu ve farklı alanlarda yetkili çalışanların aynı amaç altında bulunanların, aynı yönetici tarafından yönlendirilmesidir. Yönetim

birliği, örgütün düzenlenmesi anlamına gelirken kumanda birliği her astın sadece bir amirinin olması anlamında kullanılır.

f) Genel Çıkarların Özel Çıkarlara Tercihi: Örgütün çıkarları kişisel çıkarlardan üstündür.

g) Personel Ücretleri: Emekleri karşılığında çalışanlara adil ücret ödenmesini öngörür. Örgütün amaçlarına hizmet edenler ve beklenen davranışı gösterenler ödüllendirilmelidir.

h) Merkeziyet: Kararların merkez tarafından alınması, gücün ve yetkinin merkezde toplanması anlamındadır.

i) Hiyerarşi Zinciri: Hiyerarşi yetki ve sorumluluğun üst yöneticilerden alt kademelere inmesidir. Örgütlerde başarı çoğu zaman hızlı alınan kararlara bağlıdır. Bunu sağlamak amacıyla “geçit ilkesi” oluşturulmuştur ve ilk amirlerin bilgisi olmak koşuluyla aynı kademede bulunan iki çalışan birbirleriyle, doğrudan iletişime geçebilirler. Böylece yatay haberleşme kontrollü bir şekilde gerçekleşme imkânı bulur.

j) Düzen: Vakit ve malzeme kaybını önlemek açısından oluşturulan bir ilkedir. Maddi düzen her şeyin bir yeri olması ve sosyal düzen her memura kendine has bir yer ayrılması olarak ikiye ayrılmaktadır.

k) Hakkaniyet: Adalet ve iyilikle davranmak olarak tanımlanır.

l) Memurlarda İstikrar: Örgütlerde yönetim ve çalışan kademelerinde istikrar olması gerektiği ve personelin her kademede devamlılık sağlaması gerektiği anlatılır.

m) Teşebbüs Fikri: Düşünmek, düşünülen fikri teklif etmek ve uygulamak olarak açıklanır.

n) Memurlar Birliği: Çalışanların uyum ve birlik içinde olması örgüt için büyük bir güç oluşturmaktadır.

Fayol geliştirdiği bu ilkelerin evrensel olduğunu söyleyerek Herbert Simon tarafından eleştirilmiştir (Kayıkçı, 2017).

3.1.3. Bürokrasi Teorisi

Weber diğer iki Klasik Kuramcı'nın aksine bir sosyolog olarak yönetim bilimini incelemiştir. Weber yönetim biliminde, yasal ussal egemenlik tanımlaması ile bu egemenliğin kamu kurumlarında yansımalarını incelemiştir (Kayıkçı, 2018:48).

Güç kavramını istediğini yapabilme, egemenliği ise belli içerikteki bir emri belli bir grubun yerine getirmesi olarak tanımlamaktadır. Egemenliğin uygulanış biçimi, bir kişinin diğer kişi üzerinde kurduğu güç alanı olarak tanımlanmaktadır. Meşru otoritenin üç saf türü bulunmaktadır (Weber, 2011: 40-54):

- a) Rasyonel temeller (Yasal otorite): Normatif kuralların meşruluğu ve bu yasalar çerçevesinde egemenlik konumuna getirilenlerin emir verme hakkı olduğu inancıdır.
- b) Geleneksel temeller (Geleneksel otorite): Eski zamanlardan beri gelen geleneklerin kutsallığı ve bu geleneklere göre gücü kullananın meşru sayıldığı bir sistemdir.
- c) Karizmatik temeller (Karizmatik otorite): Bireyin istisnai kutsallığı, kahramanlığı veya emredilen normatif kalıpların veya emrin kutsallığına bağlı otoritedir.

Weber'e göre "İdeal bürokrasi" tanımı bireysel görevliler aracılığıyla yürütülür. Çalışan amirine karşı işinden dolayı sorumludur, çalışanlar hiyerarşi içinde örgütlenmelidir, belge ve yazılı sistemin olması gerekir, görevlerini yasal sınırlar içinde yürütmelidir, göreve alınacak olanlar belli bir sınavdan geçmelidir ve eğitimden kaynaklanan yetkisi olmalıdır. Çalışanlar çalışmalarının bedeli olarak belli bir ücret almalıdır ve nakdi bir maaş olmalıdır. Çalışan işini meslek olarak görmeli, kademe yükseltme imkânının bulunması ve çalışan kullandığı malzemeleri sahiplenmemesi, belli çalışma saatlerinin olması ve görevinin dışında iş verilmemesi ideal bürokrasinin temel ilkeleri arasında bulunmaktadır (Kayıkçı, 2017).

Devletin rolünde artış ve parasal ekonominin gelişerek feodal sistemdeki ödeme şeklinin değişerek nakdi ödemeye dönüşmesi, rasyonel yönetim şeklinin kullanılması, özellikle diğer Klasik Kuramcıların özel sektör üzerinde durmasına rağmen kamuda verimliliğin artırılması istemi bürokrasinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bununla

birlikte hangi toplumsal veya ekonomik dönüşüm olursa olsun bürokrasi var olmaya devam edecektir.

3.1.4. Neo-Klasik Örgüt Kuramı

Klasik Örgüt Kuramının çalışanı makinenin bir parçası olarak görmesi ve sadece maddi güdüleyicilerle iş yapmaya teşvik edileceği düşüncesine karşı çalışanın psiko-sosyal yapısının incelenerek örgüt verimliliğinin nasıl artırılabilirliğini araştıran bir okuldur. Öncelikli olarak insanı tatmin ederek rasyonelliğe ulaşılabileceği vurgusu yapılıdır (Nişancı, 2015: 269). Klasiklere göre çalışanın örgüte olumlu olumsuz bir etkisi olmaz, onun fiziki gücünden faydalanılır. Ama insan ilişkileri yaklaşımında insanın bir grubun üyesi olması, örgüt içinde bulunması verimliliği artırmaktadır. Davranışları nedene dayandırarak insanı, psikolojik ve fiziksel bir bütün olarak görüp maddi araçların yanında manevi araçlarla da teşvik edilebileceğini savunur (Kayıkçı, 2017).

Çalışan olarak insana bakış açısı değerlendirildiğinde McGregor'un Y Kuramının oluşturduğu model ile temsil edilmektedir. Geniş kontrol alanı olan, adem-i merkeziyetçi ve katılımcı bir yönetim modelidir. Y kuramının temel özellikleri (Öztaş, 2015: 200-201):

- Ortalama insan işten kaçmaz, işi ve işyerini sever. Sorumluluktan kaçmaz.
- Baskı ve ceza yöntemleri örgütsel amaçlara ulaşmada tek yol değildir, çalışan işini severse kendi kendini denetler ve örgüte yararı daha fazla olur.
- Örgütsel amaçlara bağlılık, hizmetlerinin karşılığında ödüllendirilme ile gerçekleşir.
- İnsanlar sorunların çözümünde yaratıcıdırlar ama bu yaratıcılık beşeri faktörlerin doyumuyla ortaya çıkar.

Kapalı bir örgüt sistemini öngören bu yaklaşım dışarıdan hiçbir şekilde etkilenme olmadığını kabul eder. Klasik yaklaşımın “akılcı insan” yaklaşımını eleştirerek “sosyal insan” yaklaşımını getirmiştir. Örgüt sosyal bir yapıdır, beşeri örgüt faaliyetleri biçimsel örgüt (resmi olarak herkes tarafından bilinen) ve informal örgüt (insanların kendi gruplarını oluşturdukları) olarak iki grubun bir arada bulunduğu bilinmektedir.

Klasik Okula oranla deneylere daha fazla önem verilmiş ve ciddi deneyler yapılmıştır. Bu yaklaşım örgütün sadece içyapısıyla çalışma yapması ve örgüt dışına çıkmaması nedeniyle eleştirildiği, bu nedenle Modern Sistem Yaklaşımlarının ortaya çıktığı görülmektedir.

3.1.5. Sistem Yaklaşımı

Sistem Yaklaşımı, örgüt ve yönetim kuramını modern kuramlar haline dönüştüren dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Sistem; birbirine bağlı daha fazla parça ya da sistemden oluşan çalışma ve nitelikleri itibariyle belirli bir sınırı olan ve diğer sistemlerden ayırt edilmiş organize, bölünmez bir bütün olarak tanımlanmaktadır (Fişek, 2005: 39). Her türlü sisteme uygulanabilecek evrensel bir ilkenin olabileceğine inanır. Özellikle fen bilimlerinin alanını oluşturmasına rağmen sosyal bilimlerde de kullanım alanı bulmaktadır (Parlak, 2011: 92).

Sistem, kendini meydana getiren ve bir amaç adına bir arada bulunan alt sistemlerin oluşturduğu bir bütündür. Bir çevre içerisinde yer alır. Her sistemin olduğu gibi örgütlerin de bir çevresi bulunmaktadır. Bu çevre sistemi alt sistemleri etkiler ve sistem tarafından etkilenebilir. Örgütü çevresinden ayırdığı varsayılan çizgiye sınır denilir ve sınırın içinde bulunan unsurlar sistemi oluşturmaktadır (Fişek, 2005: 40-41). Sistem sürecini oluşturabilmek adına çevrelerinden girdi alarak dönüşüm sürecine dâhil ederler. Bu girdiler süreç içerisinde çıktılara dönüşür. Girdi ve çıktı alışverişinde çevrenin herhangi bir etkisi yoksa kapalı sistem, çevreyle etkileşim halinde iseler açık sistem özelliği görülmektedir. Çıktılardan aldıkları beklentileri karşılaması olumlu, karşılayamaması olumsuz geri beslemeyi açıklamaktadır (Öztaş, 2015: 210-212).

Sistemler varlıklarını sürdürebilmeleri için durağan denge ve dinamik denge olarak ikiye ayrılmaktadır. Durağan denge, denge noktasının değişmediği ve sabit olduğu anlamına gelirken dinamik dengede değişen koşullar altında sistem dengesinin farklı noktalara gidebildiği görülmektedir ve açık sistemlerde dinamik dengenin olduğu kabul edilir. Bunun yanında şartlara uyum sağlayamayan sistemler dağılmaya ve ölüme gider. Fakat ölüme götüren etkilere karşı, yeni denge noktasına taşınması durumunda negatif entropi üretimi gerçekleşir (Öztaş, 2015: 213).

Genel olarak bakıldığında örgüt ve yönetim alanında bir kavramsal çerçeve sunarak kendinden önceki bilgileri birleştirici bir etki oluşturmayı ve diğer bilim dallarını bir çatı altında toplamayı hedeflemiştir.

3.1.6. Durumsallık Yaklaşımı

1980’li yıllarda geliştirilen ve genel kabul gören bir yaklaşım olmuştur. Klasik yaklaşımın insanı arka plana atan ve neo-klasiklerde organizasyonu önemsemeyen yaklaşımlarına karşı bir duruş sergilemiştir. Bunu gerçekleştirirken “en iyi tek yol bulma” yerine her organizasyonun çevresel ve teknolojik farklılıkları nedeniyle en iyi yolun her organizasyonda değiştiğini açıklamaktadır (Parlak, 2011: 102).

Sistem yaklaşımının gelişmiş ve sınırları belirlenmiş bir uzantısı olan kuramda, organizasyon içindeki alt sistemlerin kendi aralarındaki ilişkileri ve dış çevreyle olan ilişkileri incelenir. Organizasyonun çevreyle ilişkisi, stratejileri, yaş ve büyüklüğü, güç ve teknoloji kullanımı durumsallık yaklaşımına göre organizasyonu etkileyen temel faktörlerdir ve bunlar arasındaki ilişkiler önem arz eder (Parlak, 2011: 103-104).

Durumsallık yaklaşımıyla birlikte mekanik ve organik yönetim sistemlerinin oluştuğu görülmektedir. Mekanik örgüt; Weberyen bürokrasiyi esas alır, basit teknoloji kullanır, çalışanlar vasıflı değildir, değişime direnen bir yapıdadır, büyük ve çevre belirsizliği düşük (ipek endüstrisi gibi) örgütler tarafından kullanılır. Organik örgüt; esnek, yenilikçi, karmaşık teknolojilerin kullanıldığı, vasıflı personel çalıştıran, küçük ve çevre koşulları belirsiz ya da sürekli değişen (teknolojik ürün üretimi gibi) bir yapıda bulunan örgütler için kullanılmaktadır (Öztaş, 2015: 254). Mekanik yapılarda klasik yaklaşım etkisi görülürken organik yapılanmalar neo-klasik anlayışa yakındır. Örgüt yapısı mekanik bir sistem mi olmalı organik bir sistem mi tartışmalarına bakıldığında iç ve dış koşullarından seçilen örnekler dikkate alınarak bu soruya cevap bulunabilmektedir.

a) İç koşul açısından değerlendirildiğinde; girdileri çıktılara çevirmeye yarayan araç topluluğu olan teknolojinin örgüt yapısı üzerindeki etkisinin görülmesi açısından woodward araştırmaları önemlidir. Kendi içinde birim üretim, kitle üretimi ve süreç üretimi olarak üçe ayrılır. Birim üretim: Kişiye özel yapılan üretimdir ve organizasyonu da kendine göre belirler. Çalışma saatleri ve üretim yapısı esnektir. Bu nedenle organik yapılanma görülür. Kitle üretiminde çok fazla miktarda ve standartlaşmış üretim

görülür. Bu nedenle üretim hattına ihtiyaç vardır ve uzmanlaşmanın yanında hiyerarşik yapılanma görülür. Bu sebeple mekanik yapılanma uygulanır. Süreç yaklaşımı kitle üretiminin profesyonelleşmiş halidir. Aşırı uzmanlaşma sonucu nitelikli eleman kendi işini organize edebilir, yakından denetime gerek yoktur. Yatay ilişkiler söz konusudur ve çalışan en doğru olanı seçebilecek kapasitededir. Bu nedenle organik yapılanmaya uygun bir üretimdir (Öztaş, 2015: 238-241).

b) Dış koşullar açısından bakıldığında Burns ve Stalker araştırmasının örgüt yapıları ve yönetim tarzları açısından incelenmesi öngörülmüştür. Araştırılan endüstrilerden biri rekabetin çok olduğu, maliyetin minimumda tutularak ve üretimde en yüksek etkinliğin sağlanarak devam edebileceği ipek endüstrisi ve diğeri değişim hızının çok yüksek olduğu bir çevrede sürekli bir yenilik yaparak daha iyi ve gelişmiş parçalar üretmek durumunda kalan elektronik endüstrisi bulunmaktadır. İpek endüstrisinde ipeğin oluşum sürecinde dış çevrenin etkisinin sabit olması ve değişmemesi sebebiyle mekanik yapının uygun olduğu ama elektronik endüstride sürekli değişim yaşandığı için organik örgüt yapısının koşullara uyum sağlamak adına kullanılması gerektiği araştırmada görülmektedir (Öztaş, 2015: 250).

Genel olarak değerlendirildiğinde durumsallık yaklaşımının bir sentez sonucu oluştuğu görülmektedir. Sosyal bilimlerin doğası nedeniyle pozitivist yaklaşımların değişkenliği, anlaşılır yapısının yanında karmaşıklığı ve popüler kuramların yöneticiye olumsuz eleştiriler atfetmelerini takip etmemesi gibi nedenlerle parlaklığını yitirse de katkıları göz ardı edilmemelidir.

3.2. Kamu Yönetimi Kavramı ve Yeni Yaklaşımlar

İnsanlık, tarihin var oluşundan bu yana çeşitli süreçlerden geçmiş ve sürekli bir değişimin olduğunu, yeni tarzların ortaya çıktığını, yeni ideolojilerin insanları sürüklediğini göstermiştir. 1990'lı yıllara damgasını vuran çok yönlü değişim dinamikleri, yeni yüzyılın başlaması ile birlikte yeni bir bakış kazanan dünya düzeninin temel dayanaklarını oluşturmuştur. Küresel değişim dinamikleri, tüm dünya ülkelerini etkilemekte, toplumların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarında köklü değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır (Saran, 2016).

Sürekli değişen ve gelişen dünyada yönetim düşüncesinin aynı kalması beklenemez. Her konu veya sorunda sürekli gelişen çağdaş yönetim bilimi, çeşitli öğeler arasında en uygun olanların seçilerek bir araya getirilmesiyle oluşturulur.

Yönetim, örgütün amaçlarını gerçekleştirmek için, başlıca, planlama, örgütleme, yöneltme ve denetim süreçleri yoluyla tüm kaynakların eşgüdümlemesidir (Ergun, 1984: 4).Önem verilmesi gereken nokta yönetim, bir karar alma sürecidir ve odağında insan vardır.

Kamu yönetimi kavramı geniş ve dar anlam olarak iki şekilde tanımlanmaktadır. Geniş anlamıyla yasama, yürütme, yargı işlevlerinin bütünü kapsarken dar anlamıyla devletin yürütme işlevini belirtir (Gözübüyük, 2004: 4). Devletin yönetim faaliyetlerinin yararlı ve verimli bir biçimde düzenlenmesi olarak tanımlanan kamu yönetiminin, kamu bürokrasisi aracılığıyla yürütme erkini kullandığı ve faaliyetlerini devletin kaynaklarıyla yürüttüğü söylenilebilir.

Yeni Dünya düzeniyle birlikte kamu yönetiminin yeniden ele alınması ile 1960'lı yıllarda Kamu Tercih Teorisi; 1980'li yıllarda Yeni Kamu İşletmeciliği ve 1990'larda "İşletmeciler mantığının tıkanması" ile birlikte Yönetişim yaklaşımları ortaya çıkmıştır (Özer, 2006: 7).

3.2.1. Kamu Tercih Teorisi

Kuramın temelinde, kamu hizmetlerinin sunumunda etkinliği ve kamu yararının artırılması için pazar mekanizmasının kamuda işletilmesi ve tekelin kırılması yatmaktadır. Kamu Tercih Kuramı'nın başlıca varsayımında siyaset ekonomi ile şekillenmelidir. Piyasa mekanizmasında üretkenlik ve verimlilik arttığı için bireysel çıkarlar ön plandadır (Bilgiç, 2015: 22) Bu kurama göre siyasal sistemdeki seçmenler, baskı grupları, politikacılar ve memurlar kamu yararı düşüncesiyle değil kendi çıkarlarına göre karar almaktadır. Böylece politikacılar yeniden seçilmeyi, bürokratlar yerlerini korumayı, seçmenler taleplerine cevap verilmesini ister. Bu teori çerçevesinde bakıldığında kamu yönetiminin kamu yararını gerçekleştirme amacıyla, yöneticilerin kendi çıkarlarını gerçekleştirme amaçları örtüşmemektedir. Bu nedenle kamu örgütlerinin performansı azalarak kamu yararında sapsmalar olduğu görülmektedir.

Kamu tercihi yaklaşımının bu yönde getirdiği eleştiriler arz fazlasının ekonomide kaynak israfına neden olduğu, bunun devlet müdahalesi ve kamu

girişimlerinin değişmez kuralı olduğunu iddia eder. Bu görüşler devletin küçültülmesi ve kamu hizmetlerinin özel sektöre aktarılması fikrinin yerleşmesine yol açmıştır (Bilgiç, 2015: 22).

3.2.2. Yeni Kamu İşletmeciliği

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından 1970'li yıllarda radikal adımlar atılarak devletin yeniden yapılandırılması yoluna gidilmiştir. “Düşen kar oranlarıyla birlikte gelişmiş ülkelerde Keynesçi ekonomik politikalar ve refah devlet anlayışına, az gelişmiş ülkelerde ulusal kalkınmacı devlet politikalarına ve bunları uygulayan kurumlara karşı cephe açılmıştır” (Güzelsarı, 2004: 1).

Taylor'dan bu yana görünürde olan işletmecilik kavramı, bu yıllardan itibaren yeni gelişmeleri olumlu karşılayarak özel sektörün işletmecilik özünün kamu yönetimine aktarılması ile kamu işletmeciliği kavramı ortaya çıkmıştır (Güler, 2003: 99).

Yeni kamu işletmeciliği (YKİ) kamu idarecilerini özel sektör yöneticileri gibi düşünüp onlar gibi hareket eden, idare fonksiyonlarını özel sektör mantığı doğrultusunda eyleme dönüştüren yöneticilere dönüştürmüştür. Amacı daha fazla verimlilik, sonuçlara kolay erişim, daha iyi performans ve kaynakların etkin kullanımını sağlamaktır. Bu nedenle geleneksel kamu yönetimi ile ekonomik etkinlik ölçütüne dayanan özel sektör işletmeciliğinin olumlu yönlerini sentezlenip tutarlı bir bütünlük sağlanması istenmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖRGÜTLENMEDE PARADİGMA DEĞİŞİMİ: POSTMODERN YAPILANMA

Yönetim ve örgütler, kuramların ortaya çıkış evresinde insan doğasının ve toplumun temelinde bulunan ihtiyaçları karşılayabilmeyi amaç edinmektedir. Kişisel veya toplumsal ihtiyaçların karşılanması örgütlerin gerekliliği ve sürekliliği ile ilişkilendirilmektedir. Örgütler sürekliliği sağlama noktasında daha rasyonel ancak zamanla toplumsal olaylara duyarız yöntemler geliştirebilmektedir. Bu noktada postmodernistler, örgütlerin paradigma oluşturma noktasında yaratıcılık ve yeniliğe önem verilmesini, ancak bu şekilde verimliliğin devam edeceğini savunmaktadırlar (Murphy, 1995: 133).

Postmodern Örgüt kuramı, dönemselsel olarak modern sonrası dönemde gerçekleşen yönetim ve örgüt alanındaki değişimleri incelemeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda düşünsel olarak da işletmelerdeki modern felsefenin ihmal ettiği konulara dikkat ederek üretimdeki verimliliği arttırmayı amaçlamaktadır (Göktolga, 2012).

Bu açıdan postmodernist bakışa göre örgütlerde yaşanan teknik değişimler bürokrasinin sorunlu yapısını değiştirmede yeterli olamayacaktır, daha çok örgütlerin insani temeller üzerinde geliştirilmesi gerekmektedir. Modern örgütler işin nasıl yürütüleceğini belli kurallara bağlı kurumlarla gerçekleştirirken, postmodern örgütler kendi kendini yöneten kontrolsüz organizasyonlarla ilişkilendirilmektedir. Çünkü postmodernist örgütlerin amacı davranışların sistematik bir düzende ilerlemesinden ziyade, insani istek ve ihtiyaçlara etkin biçimde cevap bulmaktır. Kendisini yönetebilen bir örgüt, otorite ve kurallar var olmaya devam ederken işyerini işçilerin şekillendirmesine olanak sağlamaktadır. Böylece organik örgütlenmeler yani esnek yapılarda yönetim insana karşı duyarlı olmaktadır (Gephart, 1996: 40-41).

Postmodernist örgüt kuramına her düzen tipinin deneyimlenerek oluşması gerekmektedir. Modernistlerin her örgüt tipine uygun tek yapı görüşüne karşı örgütlerin kendine has yapılanmalarının olabileceğini kabul etmektedir (Murphy, 1995: 154). Yani postmodern örgütler esnek yapıları yönüyle farklılık göstermektedir. Böylece fonksiyonel ve bölümler arası farklılık oluşturmada, ademi merkezîyetçi özellikler

göstererek esnek liderliği benimsemekte, katılımcılığa önem veren, enformasyon ağırlıklı bilgi aktarımına sahip ve insani istekleri etkili biçimde çözebilmek için kendi kendini yöneten çalışma ekipleri kurmaktadır (Saroğlu, 1999: 221).

Modern sonrası dönem olarak yönetim ve örgüt kuramlarında gerçekleşen değişimler Stewart'a göre üç başlık altında toplanmaktadır. Öncelikle modern örgütlerde hiyerarşik ve bürokratik yapılanmalardan ziyade, kendi kendini yönetebilen ve iş bölümünün azaldığı bir yapılanmaya geçiş esastır. Diğer bir tanımlamada her bölümün yönetsel ve iş süreçlerinin özünde yaşanan değişiklikler olarak belirlenmiştir. Son olarak teknolojik gelişmeler ile iletişim ve bilgi alanında hızlı yaşanan değişimlere ayak uydurabilmek adına dinamik bir örgüt yapılanmasının gerekliliğidir. Bunun için entelektüel sermayenin unsurları; insan kaynağı, yapısal sermaye, müşteri ilişkileri ve iş süreçleri işletmenin yönetiminde yer alan önemli yönetsel sorumluluklardır (Stewart, 1997: 20).

Buraya kadar geçen sürede modern örgüt alanının temel yetersizliğini giderebilmek adına geleneksel bürokrasi yapısında ne tür bir örgütsel sistem, düzenleme veya organizasyonla değişebileceği görülmektedir. Yeni düşünce tarzına göre kuruluş tarafından belirlenen göreve odaklanmak yerine genel mesaj içeren ilkelerle çalışanlara belli ölçülerde esneklik bırakılması mevcut problemlerin çözümünde doğasına uygun sonuçlara ulaştıracaktır. Bir kez oluşturulan sert prensipler değişen koşullar doğrultusunda istenilen verimi sağlamakta eksik kalabilmektedir. Ayrıca sürekli öğrenme, teknolojinin hızlı gelişimiyle birlikte uygulama ve bilginin hızla eskimesi gibi durumlar çalışanlara inisiyatif sağlanarak kolektif örgüt zekası oluşturulmasıyla hızla değişen görevlerin yeniden tanımlanmasında kolaylık sağlayabilmektedir. Yalnız yönetimdeki bu esnek yapılanma postmodern çağda kontrol mekanizmasının terk edildiği anlamına gelmemektedir. Sürekli değişen şey sistemdeki kontrol sürecini yönetmek için kullanılan araç ve yöntemlerdir. Çağın gereği olarak yeni geliştirilen açık ve gizli sosyal kontrol yöntemleri, çalışma gücünün giderek bulanıklaşan sınırlarına ve parçalanmış kimliklerine bir cevap niteliğindedir. Bu durumda çalışan birden fazla kimlik ve role sahip, aynı anda otorite ve bağlılık duyuları barındıran, resmi çalışan rolü ile gayri resmi çalışmayan kişidir. Bu belirsizlik ortamında yönetsel bir yaklaşımda uzun vadede tüm çalışanların bütünlüğüyle harekete geçirebileceği başarılı bir sosyal kontrol stratejisi geliştirmek bu dönemde çok daha zordur. Bu açıdan bakıldığında düzenin

devamlılığını sağlayabilmek açısından hedef, işçilerin kalplerini ve zihinlerini kazanarak örgütsel misyona entegre etmektir. Böylece oluşan kurum kültürün görevi çalışanların kimlik ve aidiyet duygusuyla kuruluşun ekonomik önceliklerini (verimlilik ve kalite) bir araya getirmektir (Lonar, 2005: 110-116).

Yani toplumsal yapıların esnekliğinin artırılması, dolaylı olarak bilgi ve işlemleri uygulayan teknik uzmanların kontrolü içselleştirmesi sistemde postmodern bir strateji olarak bilinçli kullanılmaktadır. Buradaki amaç organizasyonun sürekliliği için kendi yönetim tanımlarını aramaya çıkmasıdır. Bu amacı karşılamaya yönelik olarak karşımıza çıkan yönetim anlayışı da Toplam Kalite Yönetimi'dir. Bu gerçeklik bağlamında postmodern dönemin yönetim ve örgüt kuramı kabul edilen Toplam Kalite Yönetimi şirket içindeki aile atmosferini çoğaltarak motivasyonun artmasına ve böylece daha yüksek kar oranına ulaşmaya olanak tanımaktadır. Aynı zamanda Toplam Kalite Yönetimi çeşitli rekabetçi kültürlerle karşı varlığını devam ettirebilmek adına organizasyonun işlevsel ve sosyal yönünü bütünlendirmede kurumsal değer ve normlardan yararlanmaktadır (Lonar, 2005: 116-117). Bu kapsamda Toplam Kalite Yönetimi'nin temel süreci çalışmada alt başlıklarla aktarılmaya çalışılacaktır.

4.1. Toplam Kalite Yönetiminin Felsefesi ve Kalite Guruları

Kalite kavramı uzun yıllar boyunca var olan ancak zamanla kullanım alanı ve anlamı değişen bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Yirminci yüzyılda kalite yönetimi ürünlerin üretilme özelliklerini karşıladığından emin olmak adına teftiş amaçlı kullanılmaktadır. Zaman içinde değişen koşullarla birlikte (II. Dünya Savaşı, tarım ürünü üreten ülkelerdeki kuraklık vb.) üretici devletler az sayıda ortaya çıkan ürünleri stoklamayı tercih ederek kalite konusuna farklı bir bakış getirmiştir.⁴ Böylece istatistiksel örnekleme teknikleriyle üretimi izleyebilmek için kalite kontrol çizelgeleri oluşturulmuştur. Tarihsel sürecin ilerlemesiyle birlikte bilim ve teknolojiye gelişmeler üretim kapasitesinde artış sağlamıştır. Buna paralel olarak kalite alanında gelişmelere gidilmiş ve bu durum yönetim alanını şekillendirmeye başlamıştır. 1990'lı yıllarda yeni bir yönetim anlayışı olarak ilgi görmeye başlayan Toplam Kalite Yönetimi, günümüzde

⁴ The American Society for Quality Control (ASQC)- Amerika Kalite Kontrol Kurumu II. Dünya Savaşı döneminde "savunma malzemelerinin kalitesini geliştirme çabaları sonucu 1946 yılında kurulmuştur. Günümüzde de önde gelen kalite yönetimlerinin çoğunu ASQC üyeleri geliştirmektedir (<http://www.oaib.org.tr/tr/default.html>).

mal ve hizmet üreten işletmelerde ve kamu yönetiminin farklı alanlarında “sorunları önleme” amacıyla oluşturulmuş bir modeldir (Kayıkçı, 2018: 82).

Çağdaş yönetim kuramlarında kalite, ürünü tek odak yapmayarak sürecin etkili, verimli ve güvenilir geçmesini amaçlayan bir çalışma olmaktadır. Toplam Kalite Yönetimi ise örgütün her aşamasında sürekli iyileştirme faaliyetlerinde bulunarak ürün kalitesini arttırmayla birlikte, müşterinin ihtiyaçlarına odaklanmış bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Ölçülemeyen olgu geliştirilemeyeceği için istatistiki veriler önemlidir (Daft, 2000: 653). Toplam Kalite Yönetimi bütün çalışanlarının karar alma aşamalarına katılımını sağlayarak kendi çalışanları, müşteri ve toplum açısından uzun vadede avantajlar sağlamayı hedefleyen, kalite düzeyine yoğunlaşmış, sonuçların sürekli ölçümü ve tedarikçilerle güvenilir ilişkiyi destekleyen bir yönetim modelidir (Tekin, 2013: 106-107; Powel, 1995: 16).

Bütün organizasyon sürecini etkilemeye başlayan Toplam Kalite Yönetimi, uygulanmaya başlandığı ilk zamanlarda önemli ölçüde denetleme üzerinde durmaktadır. Ancak 1970-1980 yıllarında ABD endüstrisindeki birçok işletme yabancı rekabetindeki pazar payını kaybetmeye başlamıştır. Özellikle otomobil sektöründe, Toyota ve Honda gibi üreticiler büyük payı alan organizasyonlar olmuştur. Kişi veya grupların bireysel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yer aldıkları tüketici pazarında da Toshiba ve Sony gibi düşük fiyatlı ve yüksek kaliteli ürünler üreten organizasyonlar yer almaktadır. Bu durumda hayatta kalabilmek adına şirketler kalite programlarında büyük değişikliklere gittiler. Birçok danışman işe alındığı gibi çalışanlara kaliteli eğitim programları da verilmeye başlanmıştır. Böylece yeni kalite kavramı ile başarılı şirketler, kaliteyi rekabetçi bir performans sağlama aracı olarak kullanmaya başlamıştır. Endüstriyel alanda mükemmel iş yapma aracı olarak kullanılmaya başlanan Toplam Kalite Yönetimi, birtakım ulusal kalite ödülleri ve işletmeler tarafından verilen kalite sertifikaları (belgeler) ile standartlaşmaya gitmiştir (Reid ve Sanders, 2015: 156).⁵

⁵ Dünya genelinde kabul edilen kalite ödüllerine örnek olarak: Deming Ödülü (1951), Toplam Kalite Faaliyetinde Mükemmellik Ödülü (1984), Malcolm Baldrige Ulusal Kalite Ödülü (1988), Avrupa Kalite Ödülü (1992); Türkiye’de kabul gören kalite ödülü: KalDer Ulusal Kalite Ödülü (1993); Türkiye’de Dış Ticarete Kalite Standartları ve İlgili Devlet Yardımlarıyla İlişkili Belgelere örnekler: Türk Akreditasyon Kurumu-TÜRKAK (1999), Uluslararası Standardizasyon Ödülü ISO 9000 Kalite Sistemi ve Belgesi (1987), ISO 22000 Gıda Güvenliği Yönetimi Sistemi (2005), Kritik Kontrol Noktalarında Tehlike Analizi-HACCP (1960), OHSAS 18001 İş Sağlığı ve İş Güvenliği Yönetimi Sistemi (1999); Uluslararası Standartları geliştiren teşkilatlara örnekler: International Organization for Standardization-ISO (1946), The American Society for Quality Control-ASQC Amerika Kalite Kontrol Kurumu (1946), European

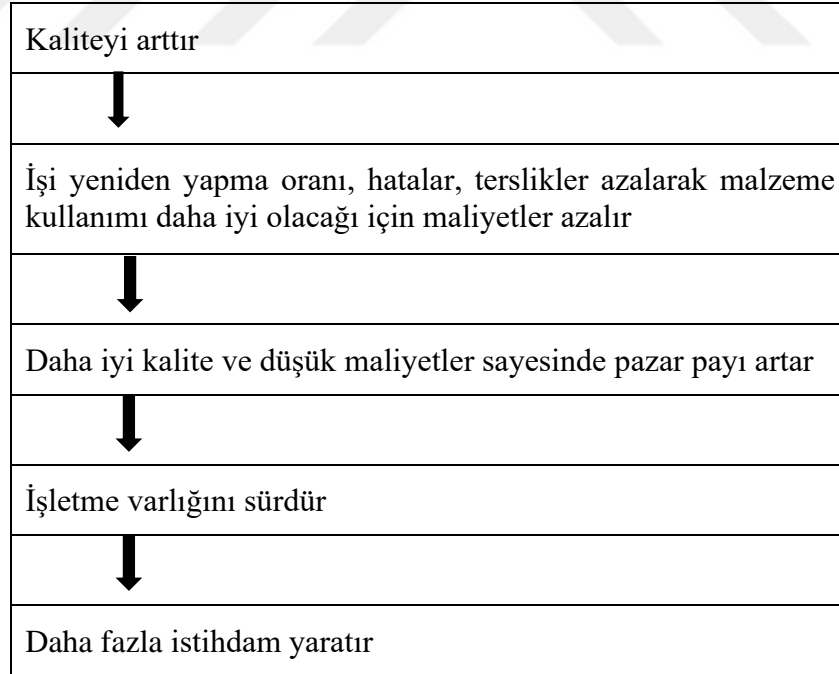
Böylece Toplam Kalite Yönetimi, 1960’lardan itibaren “kalite guruları” yardımıyla daha farklı ve yaygın kullanım alanlarına ulaşmıştır. Bu açıdan tanımlamalara yön veren isimlere yer vermek konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Toplam Kalite Yönetimi kökenlerine inildiğinde felsefeleri ve öğretileriyle bugünkü bilgi ve kalite anlayışımıza katkıda bulunan düşünürleri ele almak istediğimizde Deming, Juran, Crosby, Feigenbaum, Shewhart, Ishikawa, Taguchi önde gelen isimlerdir.

4.1.1. W. Edwards Deming ve Felsefesi

Deming kalitenin, örgütün yapıtaşı olduğunu düşünmektedir. Bunu “Zincirleme Etki” adını verdiği durumla açıklamaktadır. İşletmelerdeki kalitenin iyileştirilmesiyle hatalar ve gecikmelerin azalacağı, zaman ve malzeme kullanımının daha iyi duruma geleceği, maliyetlerin düşerek verimlilik artışının sağlanacağı ve böylece işletmenin “Pazar” payının artacağını savunmaktadır. Deming durumu aşağıdaki şekilde ifade etmektedir (Deming, 2014: 3).

Şekil 1. Deming’in Zincirleme Etki Süreci

Organization for Quality-EOQ (1957), World Quality Council- WQC Dünya Kalite Konseyi (1996), Türk Standartlar Enstitüsü- TSE (1960), Ekonomi Bakanlığı tarafından yürütülen “İthalatta Standartlara Uygunluk Denetimi Tebliği (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2018/1) (2013), Kalite Derneği –KalDer (1991), Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Başkanlığı- KOSGEB (1990) gibi kurum ve kuruluşlar sayılabilmektedir (<http://www.oaib.org.tr/tr/default.html>).

Kaynak: Deming, 2014: 3

Deming, örgütlerin kaliteye ulaşabilmeleri için belirlediği 14 maddeyle tüketicinin hem bugün hem de gelecekteki ihtiyaçlarını karşılayabilmeyi amaçlamaktadır. Ona göre (Deming, 2014: 19-20);

- Ürün ve hizmeti geliştirmek açısından amaç ve tutarlığın sağlanması gereklidir
- Yeni felsefeyi benimsemek gerekmektedir.
- Kalite kontrole güvenmekten vazgeçilmelidir.
- Fiyata göre alım yapmaktan vazgeçilmelidir.
- Ürün ve hizmeti ortaya çıkaran sistemi sürekli geliştirmek gerekmektedir.
- Eğitim kurumsallaştırılmalıdır.
- Liderliği benimsemek ve kurumsallaştırmak önemlidir.
- Şartlar ne getirirse getirsin korkuya kapılmamalıdır.
- Bölümler arasında engellerin kalkması lazımdır.
- Sloganlar, örgüt ve hedefler göz ardı edilmelidir.
- Sayısal hedeflere itimat edilmemelidir.
- Çalışanları işi yapma gururundan alıkoyan engeller kaldırılmalıdır.
- Herkesin eğitimde ve kendini geliştirmede desteklenmesi önemlidir.
- Yeni felsefeyi içselleştirerek değişimi sağlayabilmek adına herkesi eyleme geçirmek gereklidir.

Deming'e göre örgütün kaliteye ulaşmada belirlediği bu ilkelerin sürekliliği için çeşitli varyasyonların azaltılması gereklidir. Uzun dönemde aynı insanlarla (tedarikçi, müşteri, vb.) iletişimde bulunmak, güvene dayalı ilişkiler kurmak gibi özellikle sistem kaynaklı hataları azaltmada katkı sağlayacaktır. Genel olarak Deming'in oluşturduğu bu bakış açısı da Toplam Kalite Yönetimi'nin biçimini oluşturmada büyük katkı sağlamıştır.

4.1.2. Joseph M. Juran ve Felsefesi

Juran, W. Edwards Deming'den sonra kalite yönetimi üzerinde büyük etkiye sahiptir. Juran, kalite yaklaşımı açısından Deming'in fikirlerine yakın olmasına rağmen istatistiksel yöntemlerle kaliteye ulaşılması gerektiği düşüncesiyle Deming'ten ayrılmaktadır. Deming yaklaşımında “dönüşüm” olması gerektiğine inanırken Juran mevcut sistem içerisinde örgütün kaliteyi gerçekleştirebileceğine inanmaktadır. Buna göre örgütteki kalite sorununun büyük bölümü etkisiz ve yetersiz planlamadan kaynaklanmaktadır. Juran kaliteyi elde edebilmek için iki düzeyde çaba harcanması gerektiğini düşünmektedir. Bunlardan ilki daha yüksek kalite sağlayabilmek için firma misyonuna ve ikinci olarak da firmadaki her bireysel alanın yüksek üretim kalitesi misyonuna sahip olması gerektiğidir. Deming gibi Juran da pazar araştırması, ürün geliştirme, üretim süreçlerinin denetimi ve bunların müşteri geri dönütleriyle beslenmesi sonucu sürekli devam eden bir dizi faaliyetler döngüsünün bulunması gerektiğini savunmaktadır (Ersoy ve Ersoy, 2011: 60-61).

Bununla birlikte özellikle Juran'ı bu alanda önemli noktaya getiren esas etki “kalite üçlemesi (triolojisi)” sürecidir. Her üç işlem tabloda görülmektedir.

Tablo 3. Kalite Yönetiminde Juran'ın Üç Evrensel Süreci

Kalite Planlama	Kalite Kontrol	Kalite Geliştirme
Kalite hedefleri oluştur	Gerçek performansı değerlendir	İhtiyacı kanıtla
Müşterilerin kim olduğunu tanımla	Gerçek performansı kalite hedefleri ile karşılaştır	Altyapı kur
Müşterilerin ihtiyaçlarını tanımla	Farklılıklar üzerine harekete geç	Geliştirme projelerini tanımla
Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ürün özelliklerini geliştir		Proje takımlarını kur
Ürün özelliklerini üretebilen süreçler geliştir		Sebepleri ve çözümleri tanımlamak için kaynaklarla, eğitim ve motivasyonla takımları kur
Süreç Kontrolü sağla; planları işletme güçlerine transfer et		Kazanç elde etmek için kontrolleri yap

Kaynak: Juran ve Godfrey, 1998: 2.6

Juran'ın kalite yönetiminde ele aldığı bu üç sürecin Deming'in on dört ilkesi ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu anlatılardan yola çıkarak Toplam Kalite Yönetimi daha kapsamlı ifade edildiğinde bütün süreç, ürün ve hizmetlerin katılım yoluyla geliştirilerek müşteri tatmini yaratılarak müşterinin bağlı kalmasını sağlayan, örgütlerde sonuçların sürekli iyileştirilmesini hedefleyen, müşteri tarafından beklenen kaliteyi ürün ve hizmet kapsamında geliştiren çağdaş yönetim biçimi olarak tanımlanmaktadır (Kantarıcı, 1994: 33).

4.1.3. Philip B. Crosby ve Felsefesi

Crosby, Toplam Kalite Yönetimi alanında tanınan başka bir gurudur. Öncelikle Martin Marietta Corporation'da çok amaçlı füzelerin kalite projelerini yürütmüştür ve sonra ITT şirketinde kaliteden sorumlu başkan yardımcısı olarak görev yapmıştır. Crosby'ye göre kalite, "doğru zamanda yap" ilkesiyle yerine göre kullanılması gereken bir kavramdır. Bununla birlikte 1979 yılında kaliteyle ilgili konuları ve özellikle de "sıfır hata" savını açıklayabilmek adına "Kalite Ücretsizdir" isimli kitabını yayınladı. Bu çalışmasında hataların hiçbir şekilde kabul edilmeyeceğini, hataları ortaya çıkarıp süreç içerisinde çözmek yerine önlemeye dayalı bir sistemin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Reid ve Sanders, 2015: 158).

Crosby, işletim sürecinin normal bir parçası olarak hataların oluşabileceğini düşünmektedir. Özellikle de Toplam Kalite Yönetimi hataların %20'sinin çalışan/işçilerden %80'nin ise yönetim/sistemlerden oluştuğunu düşünmektedir. Bu durumda üst yönetimin kalite yönetiminde daha etkin yer alması gerekirken çalışanlara belirli koşullarda sorumluluk verilmesi gerektiğini düşünmektedir (Doğan, 2002: 30-31).

Crosby, kalitede mutlak olarak kabul ettiği kendi oluşturduğu 4 ilkeyi aşağıda belirtilen şekilde ele almıştır (Ersun, 1994 'ten Aktaran Dikmen, 1998: 32):

1. Crosby, kaliteyi ürünlerin yapılış tarzı veya hizmetlerin sunulmuş metotlarıyla ortaya çıkarabileceğini savunmaktadır. Bu durumda bir müşterinin bütün beklentilerini anlamaya ve organizasyonu bu beklentilere yönlendirmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Kaliteye müşteri gözüyle dışarıdan bakmak hedeflerin belirlenmesinde daha gerçekçi olacaktır.

2. Müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışan tedarikçiler “ilk defada doğruyu yapmak” ilkesiyle hareket ederek kontrol ve sınıflandırma yerine önleyici olmalıdır. Bu önleyicilik kavramıyla birlikte Taylor’un üretim ve serviste yer alan çalışanın hatayı gözden kaçırmaması sorununa çözüm getirmeyi amaçlamaktadır. Hataları bulmak için başkasına ihtiyaç duyma sorunu kendiliğinden çözülmüş olmaktadır.

3. Standart performansın sıfır hata ilkesiyle var olması gerektiğini düşünmektedir. Crosby’ye göre sıfır hata kavramı, hatanın hiçbir şekilde kabul edilemeyeceği anlamına gelmektedir.

4. Kalitenin ölçümü kalitenin maliyetiyle doğru orantılıdır. Uygunsuzluğun maliyetinin (boşa emek, hurda ekipman, yeniden işleme ve kayıp satış, örgütsel ölçümün zor olduğu maliyetler) düzeltilmesi durumunda müşteri ilişkileri ve üretim tabanının performansında çabuk ve yararlı etkilere katkı sağlayacaktır. Deming ve Juran’da olduğu gibi Crosby’de kalite iyileştirmesinde ölçme ve izlemede istatistiksel kontrol araçlarını kullanarak kaliteyi arttırmada yönetimin rolünü vurgulamaktadır.

4.1.4. Armand V. Feigenbaum ve Felsefesi

Başka bir kalite gurusu da Toplam Kalite Kontrol kavramını tanıtan Armand V. Feigenbaum’dur. Feigenbaum, 1951 yılında yayınlanan Toplam Kalite Kontrol kitabında, kalitenin tüm organizasyon boyunca entegre edildiği, yönetimin ve çalışanların bütün olarak sorumluluğu olduğu fikrine yer vermiştir. Böylece toplam kalitenin kontrol kısmı sağlanmış olacaktır (Reid ve Sanders, 2015: 158).

Feigenbaum, bunun yanında kalite maliyetleri olarak bilinen bu kavramı, gerekli çalışmaların maliyetlerini takip etmek amacıyla değişik alanlardaki yöneticilerin çalışanlarına hataları tekrar ettirmelerinde ikna ederek Toplam Kalite Yönetiminin ölçülmesine de katkı sağlamıştır. Feigenbaum’a göre bu önleme ve hata maliyetleri şirketlerde yıllık %10 ile %40 arasında değişmektedir (Ersun, 1994 ’ten Aktaran Dikmen, 1998: 34).

4.1.5. Walter A. Shewhart ve Felsefesi

Kaliteye önemli katkılarda bulunan bir diğer düşünür, 1920 ile 1930 yılları arasında Bell laboratuvarlarında çalışan Walter A. Shewart’dır. Bir istatistikçi olan Shewart, Fabrikasyon Ürünlerin Kalitesinin Ekonomik Kontrolü isimli kitabıyla

imalatın her aşamasında değişimler olduğunu, imalat kalitesinin geliştirilebilmesi açısından numune alma, olasılıkları analiz etme gibi basit ve temel istatistiksel tekniklerin uygulanması ile bu değişikliklerin anlaşılabilceğini savunmaktadır. Bu açıdan işlemlerdeki değişikliklerin rasgele mi yoksa atanabilir mi olduğunu anlamaya çalışmaktadır. Böylece istatistiksel süreç kontrolü ve kalite kontrol çizelgeleri geliştirerek değişkenlerin kaldırılması durumunda kalitenin artacağını kabul etmektedir (Reid ve Sanders, 2015: 157).

Shewart süreç kontrolünü sağlayabilmek için kendi teknikleriyle oluşturduğu tesadüfi limitlerin aşılması halinde sisteme müdahale edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bunun sonucunda geliştirdiği “kontrol kartları” ile işçilerin muhtemelen kalitesiz ürün yapabileceği durumları öngörerek üretim sürecini izleme imkanı bulmuştur. Böylece Shewart, numune alma ve kontrol kartları ile istatistiki teknikler sunarak W. E. Deming’in II. Dünya savaşı döneminde savaş teknolojisinin kalitesini arttırmada mühendislerine öğrettiği teknikler arasında yer almıştır (Ersun, 1994 ’ten Aktaran Dikmen, 1998: 26-27).

4.1.6. Kaoru Ishikawa ve Felsefesi

Kalite eğitime önem vererek basit istatistiki teknikleri her seviyedeki çalışana ulaştırmaya çalışan Ishikawa, en iyi kalite araçlarının geliştirilmesi için kılçık veya Ishikawa diyagramları olarak bilinen neden sonuç diyagramlarını geliştirmiştir (Özveren, 2000: 24; Reid ve Sanders, 2015: 158).

Ishikawa, Japonya’da kalite bilincinin oluşmasında öncü olmuştur ve “kalite çemberleri” olarak isimlendirilen kalite geliştirme ve sorun çözme gruplarının bilimsel anlamda oluşmasına katkı sağlamıştır. Böylece Toplam Kalite Kontrolü hareketini neden-sonuç ilişkisi içerisinde oluşturduğu ilkeler ışığında özetlemektedir (Aktan, 2000: 30):

- Kalite kontrol çalışmalarında bütün çalışanların katılımının sağlanması amaçlanmaktadır.
- Kalite kontrol kapsamında gerekli yoğunlukta seminer ve eğitimler uygulanmalıdır, mesleki eğitim ve üretime önem verilmektedir.

- Kalite kontrol çemberlerinin kullanımına önem verilerek etkinliklerini gerçekleştirmek gereklidir.
- Çalışmalar Deming Ödülü veya yönetim kurulu başkanı ve kalite konseyi tarafından belli aralıklarla denetlenmelidir.
- Kaliteyi arttırmada ve problemlerin çözümünde istatistiksel araçlar kullanılmalıdır.
- Kalite kontrol faaliyetleri ulusal düzeyde tanıtılmalıdır.
- Organizasyonlarda gerçekleşen köklü değişimlere zamanın koşullarına göre ayak uydurulmalıdır.

Bu koşullar dikkate alındığında Ishikawa'ya göre, organizasyonda neden-sonuç ilişkisi ile kuruluşun her seviyesindeki bütün çalışanların kalite sorunlarını çözmede kalite çemberleri kapsamında ekip olarak gönüllü çalışmaları esastır.

Bu kalite uzmanlarını ve katkılarını kısaca özetlediğimizde W. Edwards Deming kalite yönetiminin sorumluluğunu vurgulayan “14 ilke” ile şirketlere rehberlik etmektedir. Joseph M. Juran “Juran Üçlemesi” programıyla “kalite maliyeti” kavramını geliştirmiştir. Philip B. Crosby “sıfır hata” kavramını tanıtmıştır. Armand V. Feigenbaum toplam kalitede kontrol kavramını açıklamıştır. Walter A. Shewhart istatistiksel kontrol çizelgeleri kavramını geliştirerek süreç değişkenliğinin anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Kaoru Ishikawa neden-sonuç diyagramlarını geliştirerek “iç müşteri” kavramını belirlemiştir.

Sonuç olarak Toplam Kalite Yönetimi kısaca seri bir üretim programı değildir ve bu açıdan bakıldığında program ve tekniklerin ötesinde bir anlayış olarak kabul edilmektedir (Price ve Chen, 1993: 96). Bu anlayış Toplam Kalite Yönetiminin kalite kültürünün kurumsallaşması ve çalışanlar tarafından benimsenmesiyle ilişkilendirilmektedir. Çünkü çalışanların zihniyetlerinde yerleşen işletmeye aidiyet duygusu ile bireysel kontroller artacaktır. Bu durumda liderler çalışma alanında bireysel farklılıkları, öneri ve yaklaşımları paylaşmaya teşvik ederek ortak direnç ve değer sistemlerinin oluşturulmasına imkan sağlayacaktır. Kişisel hedeflerini gerçekleştirdiğinde işletmenin de hedefini gerçekleştirmiş olan çalışanın işletmeyi benimsemesi doğal yollarla sağlanmış olacaktır. Bu durumda da çalışanların tutum,

değer ve inançlarının öğrenilerek örgüt kültürüyle uyumlaştırılması verimlilik ve karlılığın artmasına katkı sağlayacaktır.

Deming ve Juran'ın öncü olmalarıyla birlikte diğer kalite gurularının felsefelerinde yer alan toplam kalite ilkeleri; müşteri odaklılık, sürekli gelişme, kıyaslama, sıfır hata ve kontrol, takım çalışması, eğitim, üst yönetimin desteği ve liderliktir. Çalışmanın bu kısmında toplam kalite yönetiminin temel ilkeleri ile modern örgüt kuramlarının özelliklerine de sahip olup olmadığı sorgulanacaktır.

4.2. Toplam Kalite Yönetiminin Genel Özellikleri

Değişen piyasalar ve artan rekabet koşulları, hızlı teknolojik gelişmeler, müşterilerin kalite beklentilerinde değişim modern yönetim anlayışının bu koşullarda yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu durum karşısında TKY anlayışının önlemeye dayalı kalite anlayışı, müşteri beklentilerine cevap verebilme yeteneği, kalıcı performansı hedefleyerek ekip çalışmasıyla çalışanların fikirlerinden yararlanan, bunların gerçekleşebilmesi için de esnek bir organizasyona ihtiyaç duyan bir yönetim tarzı olarak ortaya çıkmıştır (Paksoy, 2007: 571).

Bu açıdan bakıldığında TKY, yatay ve grup çalışmalarına imkan veren esnek organizasyon yapılanması sunmakta ve organizasyonda çalışanların katılımcılığını destekleyerek yetkilerini genişletmektedir. Böylece organizasyonda sürekli gelişmeyi ön planda tutan üst yönetimdeki liderler, çok yönlü eğitimlere tabi tutularak yetki ve sorumluluklarının işletme içerisinde problem çözmede ve önemli rekabet alanlarında kalite anlayışını geliştirmede katkı sağlamaktadırlar. Bu durum da hız ve maliyetlerin istenilen düzeye getirilmesinde önemli roller üstlenmektedir (Bolat, 2000: 46).

Çalışma bu zamana kadar kalitenin farklı tanım ve betimlemeleri yapılarak ‘‘Çağdaş Yönetim’’ kuramlarında sadece ürüne odaklanmayan aynı zamanda verimli ve etkin yapılanmalarla, tüm üretim sürecine aynı hassasiyetin gösterilmesi gerektiğini savunan bir bütün olarak anlatılmıştır. Toplam Kalite Yönetimi; örgütsel bir iç etkinlikten daha kapsamlı, sistemli, müşteri odaklı, üretim sürecini ve sonrasını birlikte işleyen, geniş kapsamlı bir sistem olarak ortaya çıkmaktadır (Drucker, 2000: 5-6).

Toplam Kalite yönetiminin özelliklerine bakıldığında teknolojik gelişmelerle birlikte müşteri ihtiyaçlarını en iyi şekilde gidermeye çalışan dinamik bir yapılanmadır. TKY'nin başarılı bir organizasyon yönetimi sağlayabilmesi açısından, sahip olduğu bu

sistem anlayışıyla, öngördüğü ilkeleri bir bütün olarak ve eksiksiz uygulanması önem taşımaktadır. Bilimselliğin ön koşul kabul edildiği ve insan faktörünün de ikinci bir merkeze dönüştüğü Toplam Kalite Yönetimi'nde, kuramda uygulama birliği sağlayabilmek açısından temel özellikleri alt başlıklarda incelenmeye çalışılacaktır. Dolayısıyla, müşteri memnuniyetinin ön plana çıkarıldığı ilke bir alt başlıkta incelenecektir.

4.2.1. Müşteri Odaklılık

Ürün ve hizmetlerden yararlanan veya bir şekilde bunlarla ilişkisi olan kişi veya birimler müşteri adı ile anılmaktadır. Toplam Kalite Yönetiminin özelliklerinden olan müşteri odaklı çalışma; gerçekleştirilen çalışmaların kuruluşta yer alan her paydaş için dengeli sonuçlar gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır (KalDer Türkiye Kalite Derneği, 2017).

Müşteriler, çeşitli ürünler arasında tercih hakkına sahip olduklarından artan rekabete bağlı olarak organizasyonun bütün faaliyetlerinin temelinde yer almaktadır. Böylece organizasyonların temel amacı müşteriyi memnun etmek, müşteriyi elinde tutmak ve müşteri bağlılığını sağlamak üzerine kurulmuştur (Yurtçu, 1996: 534).

TKY'deki müşteri kavramına bakıldığında ise şirketin ürettiği ürün ve hizmetleri satın alan dış müşterinin yanında üretilen mal ve hizmetlerden etkilenen, çalışanlardan oluşan iç müşteriyi de kapsamaktadır. Dolayısıyla TKY iç ve dış müşteri kavramlarına bir bütün olarak bakılmasını sağlamakta ve şirket içinde ve dışında yer alan her iki müşteri kesiminin de memnuniyetini sağlamayı hedeflemektedir (Tavşancı, 2002: 31).

TKY'de ürün veya hizmetin en son ulaştığı kişi olan müşterinin tatminine yönelik, müşteri odaklı, politika ve stratejiler geliştirilmektedir. Özünde TKY, kurumdan ziyade müşteri odaklı çalışmaktadır. Önemli olan ve değerlendirilmesi gereken çalışmaların müşterinin ihtiyaçlarını ne kadar karşılayabildiğiyle ilişkili olmaktadır (Hodge, Anthony, ve Gales, 2003: 158-195).

TKY çalışmalarında müşterilerle ilişkilerde genel yansımaya bakıldığında öncelikle müşterinin mal ve hizmetlerle ilişkisi; erişilebilirlik, şeffaflık, iletişimin güçlü olması, esneklik, hata önleyici tutum, dönüt sağlama/yanıt verebilme, adil/ saygılı ve incelikli davranma kapsamında değerlendirilebilmektedir. Aynı zamanda TKY'nin ürün ve hizmetlere ilişkin ürünün kaliteli, hizmetin güven veren, yeni/yararlı ve yeterli

teslimat sunan bir yapılanma oluşturması gerekmektedir. Sunum sonrasında da çalışanların davranışları/ürün ve servise ilişkin bilgilendirilmeleri, teknik dokmunda yeterlilik ve destek, Őikayetleri ele alma ve yanıt verme süreleri, garanti kapsamı dikkat edilmesi gereken noktalar olmaktadır. Bunun yanında müşterileri bağlılıklarının devam edebilmesi için de hizmet ve ürünü tekrar alma isteği ve kamu veya işletmenin ürün ve hizmetini başkalarına önererek müşteri portföyünü genişletme boyutu TKY'nin göz önünde bulundurduğu ölçümler arasında yer almaktadır (KalDer Türkiye Kalite Derneği, 2017).

Sonuc olarak TKY'de bir ürün veya hizmet üretimi sağlanırken modern örgüt kuramında da yer aldığı gibi müşteri memnuniyeti esas alınmaktadır. Bununla birlikte günümüzde yapılan araştırmalar ışığında köklü firmaların yöneticileri, teorisyenler ve uygulamacılar küreselleşmeyle birlikte rekabet üstünlüğü sağlamada en iyi işletme kaynağının “iyi güdülenmiş ve geliştirilmiş beşeri sermaye” olduğu konusunda fikir birliğine varmaktadırlar. TKY, günümüzde müşteri memnuniyetinin ön planda tutulduğu yaklaşımının yanında personel (yönetici-çalışan) memnuniyetini de hedefleyen bir yaklaşımla, modern örgüt yönetiminin müşteri odaklı yaklaşımı ile postmodern örgüt yönetiminin insan ilişkilerine değer veren yaklaşımı birleştirdiği görülmektedir.

4.2.2. Sürekli Geliştirme (Kaizen)

Günümüzde pazar rekabetinde çeşitliliklerin oluşup talebin artması için işletmeler, en alt düzeydeki süreçten tüm sektörü içine alan yönetim sürecine kadar ileriye dönük planlama ve uygulama çalışmalarını sürekli geliştirmeleri gerekmektedir. Bu türlü değişimler, belli bir standart tutturmak için değil, seviye ne olursa olsun devamlı ve seri bir tempoda gerçekleşmesi gereken bir dşmce sistemi olarak işletmelerin felsefesini oluşturmalıdır (Kahraman, 2008: 7).

TKY'nin temel unsurlarından birisi olan sürekli geliştirme ve iyileştirme ilkesi st yönetim ve çalışanların da dahil olduğu, süreçteki aksaklıkları düzeltme, yeni ürün tasarlama ya da mevcut ürünü iyileştirme ve geliştirme sisteminde gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin kaliteli olacağı inancını oluşturmaktadır. Bu ilke ile bir geri besleme süreci başlamış olacaktır. Ayrı ayrı planlama ve uygulamadan oluşan yönetim anlayışı yerine planlama ile uygulamayı karşılaştırıp, ne gerekiyorsa onu yapmak Şekline dönüşmüştür.

Dolayısıyla yönetimde statik bir anlayıştan bu kavram ile dinamik hale geçilmiştir. Bu dinamik yönetim de mükemmellik anlayışı içerisinde devamlılık sağlayan PUKÖ (planla, uygulama, kontrol etme, eyleme geçme) döngüsünü oluşturmuştur (İmai, 2014: 95). Bu döngü, mevcut durumu geliştirip iyileştirmek için verilerin toplanarak plan yapılmasıyla başlar. Bu plan, mevcut koşullar gerçekleştiğinde uygulamaya geçilir. Hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediğini görmek için kontrol sağlanır. Sonuç başarılıysa uygulama standartlaştırılır ve yeni yöntemlerden beslenerek sürekli geliştirilmeye devam edilir.

Benzer özellikler dikkate alındığında modernizmin bilimsel bilgiye ulaşmada kabul gören yöntemlerin kullandığı söylenebilir. Tecrübeyle edinilen sınırlı bilginin yerini, teknolojiyle desteklenen ve hızla yayılan bilgi edinme sürecine bırakması, bilimsel bilginin sistematik bir şekilde nedensellik ilişkisi içerisinde sürekli gelişimi amaçlamasıyla TKY'nin sürekli iyileştirme (kaizen) ilkesinin modernizmin bilimsel bilgiye ulaşmada yer alan aşamalarıyla benzerlik gösterdiğini söyleyebilmekteyiz. Ayrıca günümüz teknolojisinin çok daha gelişmiş durumda olması TKY'nin bu ilkesini daha rahat bir şekilde uygulayabilmesine olanak tanımaktadır.⁶

4.2.3. Bütünsel, İşlevsel ve Vizyoner Liderlik

Örgütlerde kurumla çalışanlar arasında denge kuran ve çalışanları motive ederek örgütsel verimliliği arttıran kişiler lider olarak tanımlanmaktadır. Kısaca lider örgütün belli amaç ve hedeflerine ulaşabilmesi açısından çalışanları etkileme ve yönlendirmeyle sorumlu olan kişilerdir. Liderlik kavramı zaman içinde; ilahi yetkilerle donatılmış, emir komuta zincirini net bir biçimde kullanan, liderin sözünden çıkılmayan otokratik lider modelinden günümüzde daha yaygın biçimde kullanılan demokratik/katılımcı liderliğe doğru değişmektedir. Bu açıdan TKY; müşteri memnuniyeti, takım çalışmasını sağlama, sürekli iyileştirme (kaizen) ve hatayı bulup düzeltmek yerine önceden önleyebilmeyi temel alan çağdaş bir yönetim yaklaşımıdır (Yatkın, 2003: 22). TKY vizyon sahibi, esinlendirici ve işlevsel liderliği kabul etmektedir. Böylece TKY'de lider; müşteri odaklı yapılanmayı destekler nitelikte, üst yönetimin liderliği, çalışanların

⁶ Çalışma kapsamında "Tablo 1: Modernizmin Bilimsel Bilgiye Ulaşmada Yer Alan Aşamaları" başlığına bakılabilir.

durum ve süreçten memnuniyetinin artması sonucu ürün kalitesinin de bu noktada artış göstermesine katkı sağlamaktadır (Ugboro ve Obeng, 2000: 247).

TKY’de liderliğe bakıldığında liderler sürekli iyileştirme/geliştirme aşamasında vizyon, misyon ve değerleri oluşturmada kişisel olarak aktif rol oynamaktadır (KalDer Türkiye Kalite Derneği, 2017). Yöneticilerden ürün ve hizmetlerde kaliteyi arttırabilmek amacıyla önderlik ve motive etmeleri beklenmektedir.

Bu durum kurumsal yönetim sürecinde yönetim ile iş yapanlar arasında güç ve sorumluluğun paylaşılması anlamına gelmektedir. TKY’de işlevsel kalite liderliğiyle üst düzey yönetim mercilerinin yanında kurumdaki her bir çalışanın da bütünleşik olarak kendi sorumlulukları kapsamında liderlik görevi üstlendiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında TKY; öğrenen bir örgüt yapılanması ile sorumlulukları kapsamında liderliği öğrenen çalışanlardan oluşmaktadır (Argyris ve Schön, 1996: 16).

Modern yönetim teorisinde ise en yüksek verimliliği sağlayacak bir örgüt yapısı oluşturulmak istendiğinde liderlerin vasıfları önem arz etmektedir. Weber’in işletmelerin belirli bir düzen doğrultusunda, örgütsel yapılanmasında ve hiyerarşik kurallara uygun biçimde oluşturulan yetki kavramıyla lider özelliklerini tanımladığı görülmektedir. TKY’de ise yönetici astlarını amaca yönlendirirken onları amaç ve hedeflere inandırarak, vizyon ve misyon duygusu oluşturmalı ve çeşitli motivasyon araçları ile örgüt hedefleriyle bağ kurmalarını sağlamalıdır. Bu açıdan “emredici liderlik” yerini kalite odaklı insan ve organizasyon yönetimini gerçekleştirebilecek “bütünsel, işlevsel ve vizyoner liderliğe” bırakmıştır.

4.2.4. Takım Çalışması (Kalite Çemberleri)

TKY’nin belirgin özelliklerinden bir diğeri de takım çalışmalarının yaygın olmasıdır. Çalışanların birlikte iş yapmaları veya samimi ilişkiler içinde bulunmaları birçok işletmede rastlanan davranışlardır. Ancak TKY’de takım çalışmaları spesifik amaçlar doğrultusunda, belli yöntemler uygulanarak gerçekleştirilen ve kendi içinde tanımlanmış disiplin sonucu var olan davranış kalıplarını içermektedir (Prince, 1993: 80).

TKY bütün çalışanların, hedef belirleme ve kaliteyi geliştirme gibi görevleri yerine getirmede tam katılımını sağlamayı hedeflemektedir. Böylece organizasyon hakkında fikirleri alınan, planlama sürecindeki faaliyetlere katılımı sağlanan çalışanların

organizasyona bağılıkları doğal bir şekilde artmaktadır. Dolayısıyla bu durum organizasyon bünyesinde yer alan çalışanın yeteneklerini kullanma ve geliştirme imkanı sağlar, bilgi paylaşma davranışı gelişir ve organizasyon hedeflerine kendi katkıları dikkate alınarak ulaşıldığında iş doyumu düzeyi artar ve böylece verimlilik olumlu yönde değişim gösterir (Gürsoy ve Büyükbaş, 2002: 17).

Bunun yanında takım çalışmaları diğer bir ifadeyle kalite çemberlerinin sosyal ve ekonomik yönlü iki farklı yararı da bulunmaktadır. Kalite çemberlerinin sosyal düzenle ilgili yararı incelendiğinde; çalışanın fikirlerini söyleyebilme ve karşılaştığı sorunları çözebilme imkanı verildiği için organizasyonun hayatına adapte olabilmektedir. Takım çalışmasıyla birlikte, bilgi alışverişleriyle ilişkilerin güçlenmesine olanak tanımaktadır. Bunun yanında yönetimler, çemberlerin kurulmasını destekleyerek çalışanlarına güvelerini göstermiş ve çalışanın yeteneklerini kabul ederek motivasyon sağlamada destekleyici olmuşlardır. Ekonomik düzenle ilgili olan durumda ise organizasyondaki çalışan sayısı kadar değişik fikir oluşturulacağı için performansın da gelişmesine olanak tanıyacaktır. Karşılaştığı sorunu tecrübe olarak aktarabilen çalışan; zaman, emek, maliyet ve benzeri durumlarda avantaj sağlayarak kalite artışına olanak kılacaktır (Yıldız, 1994: 53).

Kısaca bakıldığında, kalite çemberlerinin uygulama alanlarına bakıldığında iş hayatı, çıktı hedeflerini tutturma oranı, üretme fonksiyonlarında kaliteyi sağlamak çalışana verilmiştir. Modern örgüt teoremlerinden Taylorist yönetimlerde ise kalite kontrol süreci üretim aşamasından ayrı gerçekleşmektedir. Bu durumda üretimi sağlayan işçilerin bir üst kuruma, o kurumunda başka bir üst kuruma bağlı olduğu düşünüldüğünde çalışanlar kalitenin gerçekleşmesi ile ilgilenmeyeceklerdir. Üretimi gerçekleştiren işçilerin kontrolünden sorumlu tutulan üst kurumlar ise üretmedikleri halde malın kalitesinden sorumlu tutulmaktadır. TKY'nin kalite çemberi yaklaşımı, kalite sorumluluğunu işi yapan kişiye verdiği için bu ikilemi ortadan kaldırmaktadır. Aynı zamanda modern örgüt yönetiminde çalışanların birbirlerinin bilgi ve becerilerinden yararlanabilecekleri bir ortam bulunmamaktadır. Buna rağmen, TKY bünyesinde bulunan kalite çemberleri ile bilgi ve beceri paylaşımı organizasyon tarafından desteklenmektedir.

4.2.5. İstatistiki Verilerle Kurumsal Yetenekleri Sürekli Geliştirme

Yönetim; ana operasyonları gerçekleştirebilmek için şirket veya kamu alanında politika, talimat ve prosedür gibi genel kurallar altında kendine ait ve herkesin uymasını istediği standartlarını oluşturmaktadır. TKY öncüsü olarak Japon yönetim anlayışı, mevcut durumdaki küçük çapta iyileştirme çabasını “sürekli iyileştirme” (Kaizen), teknolojiyle şekillenmiş, yeni ve teknik araçlarla gerçekleştirilen iyileştirmelere ise “yenilik” adını vermektedir. Ancak her iki kavramda da mevcut durumla devam etmek söz konusu değildir. Sorun belirlendikten sonra iyileştirmeyle birlikte bir öncekinden daha iyi bir düzenek oluşturulmaktadır ve bu durumda ulaşılan yeni düzeyin pekiştirilmesi açısından iyileştirmenin belli bir standarta getirilmesi gerekmektedir.

TKY kurumsal yeteneklerin belli standartlar çerçevesinde sürekli gelişimini hedeflerken bazı özelliklere dikkat etmektedir. TKY insan kaynakları yönetiminin gelişimini de bu özelliklerden biri kabul etmektedir. İnsan kaynaklarının TKY boyutunda amaçlarına bakıldığında; kaliteli mal ve hizmet sunabilmek adına çalışanların işgücü potansiyelini belirleyerek geliştirmek ve bu doğrultuda kullanabilmektir. İç müşteri olarak tanımladığı çalışanlarının kararlara katılımlarını destekler. Çalışanların ekip çalışmalarına katılımı, kendi aralarında sağlıklı iletişim kurmaları ve eğitim gereksinimlerinin doğru biçimde karşılanmasıyla gerekli nesnel değerlendirmelerini yapabilmektedir (KalDer Türkiye Kalite Derneği, 2017).

Bu açıklamalardan yola çıkarak modern yönetimde çalışanların yönetim ve üretim sürecine katılımı oldukça sınırlıdır. Aynı zamanda çalışanların yönetim ve örgüt kültürüne tamamen uyumunun oluşması istenmektedir. TKY’de ise çalışanlar ön planda tutularak üretim ve yönetim sürecine katılımı ile yüksek düzeyde iyileştirme/operasyonel olması amaçlanmaktadır. Bu nedenle TKY eğitimin kurumsallaştırılmasına öncelik vererek geleneksel yönetim gibi insan kaynakları gibi özel bir konu ve kısa dönemli olmak yerine çok boyutlu ve süreklilik göstermektedir (Tyasti ve Caraka, 2017).

TKY’nin özü itibariyle çalışanların eğitim/öğretimi ve mal ve hizmetin iyileştirme/geliştirmesine yönelik çalışmaları modern örgüt yönetiminden ayırarak göstermektedir. Özellikle modern örgüt yönetiminde insan kaynaklarının geliştirilmesi kısa dönemli bir öncül iken, TKY’de eğitim çok boyutlu ve sürekliliği bulunan

kurumsal bir tabana yerleştirilmiş yenilikçi bir tutumdur (Guest, 1987: 503). TKY yukarıda anlatılanlar kapsamında sistem yaklaşımında yer alan girdi/çıkıtı ve süreçle birlikte geri dönüşleriyle benzerlik göstermektedir. Bu durumda TKY’de örgütün çevreyle ilişkisi ve müşteriye öncülü kılması, sistem yaklaşımındaki organizasyonun çeşitli parçaların süreç ve amaçlardan bütünü oluşturma biçimiyle ilişkilendirilebilmektedir.

Bu ilkeler doğrultusunda TKY sürdürülebilir verimlilik açısından ilgili olay ve durumlarda, bilimsel ve objektif değerlendirmeler, değerlendirme koşulu olarak göz önünde bulundurulmaktadır. TKY’de kalite hedeflerini tutturabilmek açısından faaliyetlerinde; müşteri, çalışan ve toplumun memnuniyeti, finansal ve kalite ölçütleri gibi temel performans boyutlarında önem verilmesi, bu süreçte verilerin istatistiki ve bilimsel metotlarla toplanarak derlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Kavrakoğlu, 1994: 18-33). TKY anlayışı açısından da bu durum hataları ayıklamak yerine hata yapmamak veya önceden hatayı önleme avantajı sağlamaktadır. Böylece kapsamlı ve titiz bir planlamayla süreç içerisinde çıkabilecek sürprizlere karşı hazırlıklı olunacak ve hataların çoğu engellenmiş olacaktır (Bolat, 2000: 30-31). Bu anlamda sıfır hata, son üründe hiçbir hatanın olmaması demek değildir. Ürün üretim sürecinin her aşamasında hatanın nedenlerine inmektedir. Hatayı azaltarak verimliliği artırma bakışı ile modern örgüt yapılanmasıyla benzerlik gösterse bile üretim aşamasının sadece son aşamasında değil her aşamada test edilmesi karma bir örgüt yapılanması olduğunu göstermektedir.

4.3.Modern, Postmodern ve Toplam Kalite Yönetim İlkelerinin Benzer ve Karşıt Yönleriyle Değerlendirilmesi

Bu anlatılanlar ışığında modern, postmodern örgütlerin özelliklerini ve bu örgütlerin Toplam Kalite Yönetimi ilkeleri ile benzer ve karşıt yönlerini görebilmek adına genel bir değerlendirmesini aşağıda yer alan tabloyla inceleyebiliriz.

Tablo 4. Modern, Postmodern ve Toplam Kalite Yönetim İlkeleri

	MODERN	POSTMODERN	TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ
Planlama	<ol style="list-style-type: none">1. Kısa dönem kar hedefleri2. Aynı türden çok sayıda kitle üretimi3. Dikey düzen4. Yukarıdan aşağı odaklanma	<ol style="list-style-type: none">1. Uzun dönem kar hedefleri2. Esnek üretim3. Yatay düzen4. İç ve dış müşteriye odaklanma	<ol style="list-style-type: none">1. Uzun dönem kar hedefi2. Müşteri istekleriyle orantılı esnek üretim3. Yatay düzen4. İç ve dış müşteriye odaklanma
Organizasyon	<ol style="list-style-type: none">1. Her çalışana bir iş (vasıfsız/ucuz eleman, rutin işler)2. Çalışan-yönetici çalışması3. Departmanlara ayırım4. Geniş personel kadrosu (Sabit, sürekli çevre)5. Dikey yapı6. Homojenlik güçtür7. Söz hakkı üste ait8. Etkinlik rutinleştirme, parçalara bölme, uzmanlaşmayla artar	<ol style="list-style-type: none">1. Kurumlar arası iş grupları, çoklu beceri (vasıflı/kalifiye eleman)2. Çalışan-yönetici ortaklığı3. Esnek bölümler ve ince sınırlar4. Az sayıda, uzman personel (Esnek, geniş çevre)5. Yatay yapı6. Farklılık güçtür7. Çokseslilik ve demokrasi8. Uzmanlaşma, rutinleşme, parçalara bölme etkinliği azalır	<ol style="list-style-type: none">1. Kurumlar arası iş grupları, çoklu beceri (vasıflı/kalifiye eleman)2. Çalışan-yönetici ortaklığı3. Esnek bölümler ve ince sınırlar4. 4. Az sayıda, uzman personel (Esnek, geniş çevre)5. Yatay yapı6. Farklılık güçtür7. Çokseslilik ve demokrasi8. Uzmanlaşma, rutinleşme, parçalara bölme etkinliği azalır
Etkileme	<ol style="list-style-type: none">1. Otorite üstten sağlanır (formel)2. Dıştan gelen ödül ve ceza, denetlenen iş süreci3. Her yerde gözetleme mekanizması4. Kadınlara ve azınlıklara eşitlikli muameleler5. Batı söylemi (Rasyonel batı felsefesi)6. Bireysel dürtü	<ol style="list-style-type: none">1. Otorite çalışanlar arasında kendiliğinden oluşur (fiili)2. İç kaynaklı ödül, iş tatmini, sahiplenilmiş iş süreci3. Güçlendirilmiş iş gücü, kendi disiplinine sahip çalışanlar4. Herkese eşit muamele5. Çoksesli, çoklu mantık6. Takım ruhu	<ol style="list-style-type: none">1. Otorite astlarını yönetimde yetkilendirir (formel+fiili)2. İç kaynaklı ödül, iş tatmini, sahiplenilmiş iş süreci3. Güçlendirilmiş iş gücü, kendi disiplinine sahip çalışanlar4. Herkese eşit muamele5. Çoksesli, çoklu mantık6. Takım ruhu
Yönetim	<ol style="list-style-type: none">1. Teori X veya Y (Otoriter veya insancıl yönetim)2. Merkezi yapı ve	<ol style="list-style-type: none">1. Teori Z (Hizmet eden yöneticilik)2. Adem-i merkeziyet, yatay yapı	<ol style="list-style-type: none">1. Teori Z (Hizmet eden yöneticilik)2. Merkezi yapı ve yatay yapı

	hiyerarşi 3. Patron (yönetim odaklı) 4. Beyaz erkek kariyer çizgisi 5. Ayrıntılı amaçlar listesi 6. Hizmet dağılımında nicelik	3. İnsan (çalışan, müşteri odaklı) 4. Kadın ve azınlıklar için eşit kariyer olanakları 5. Vizyonel (Yön gösterici) 6. Hizmet dağılımında nitelik	3. İnsan (çalışan, müşteri odaklı) 4. Kadın ve azınlıklar için eşit kariyer olanakları 5. Vizyonel (Yön gösterici) 6. Hizmet dağılımında nitelik
Kontrol	1. Merkezi kontrol 2. Ürün sonu denetim 3. Sonuç odaklı ölçüm 4. Korku tabanlı kontrol 5. Bilgi depolama 6. Kabul edilebilir hata düzeyi hedefi 7. Yasal ve finansal güvenilirlik	1. Merkezsiz kontrol 2. Kalite kontrol herkesin işi 3. Süreç odaklı ölçüm 4. Otokontrol, bağlılık 5. Bilgi paylaşımı 6. Sıfır hata (Kaizen) 7. Fayda- Maliyet Analizi	1. Karşılıklı güvene dayalı ortak kontrol 2. Ürün süreç içinde her an denetime tabi 3. Süreç sonuçtan daha önemlidir. 4. Otokontrol, bağlılık 5. Bilgi paylaşımı 6. Sıfır Hata (Kaizen) 7. Etkinlik ve Fayda- Maliyet Analizi

Kaynak:Boje David, Dennehy's (2000), Managing in the Postmodern World, <https://business.nmsu.edu/~dboje/pages/INTRO.html>, Zerrin Toprak Karaman (1997): 46 "Yeni Yönetim Değişim Modeli" tablosu ve tarafımızdan oluşturulan TKY sütununun uyumlaştırılmasıyla yukarıdaki tablo oluşturulmuştur.

Planlama fonksiyonu açısından modern örgüt kuramlarında planlama, üst yönetim tarafından dikey/hiyerarşik bir yapılanma ve kitlesel üretim için yapılmaktadır. Kısa dönemde kar hedefi planlamada önemlidir. Oysa postmodern yönetim kuramında esnek üretim gerçekleştirilerek planlama tek başına üst yönetimin bir fonksiyonu olmaktan çıkarılır ve bu görev çalışanlarla işbirliği içinde gerçekleştirilir. Bu işbirliğinin temel hedefi ise uzun dönemli kar sağlamaktır. Her iki örgüt kuramı açısından düşünüldüğünde TKY'nin şirketin ürettiği ürün ve hizmetleri satın alan dış müşterinin yanında üretilen mal ve hizmetlerden etkilenen, çalışanlardan oluşan iç müşteriye de önem vermesi onun planlamaya postmodern açıdan yaklaşmasını gerektirmektedir. TKY dış müşterinin taleplerini uzun dönemli kar hedefi gereğince ön planda tuttuğu için planlama fonksiyonu açısından postmodern bakış açısını yansıtmaktadır.

Organizasyon fonksiyonu modern örgüt kuramına göre değerlendirildiğinde her çalışan tanımlanmış bir işte uzmanlaşır. Organizasyonda homojen hale getirilerek

ayrılan departmanlar sabit/aynı çevrede varlığını devam ettirmektedir. Yani rutin işlere odaklanarak uzmanlaşmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte işin yapılması ya da yapılmaması yönünde çalışan ve yöneticinin görevleri emir-komuta zinciri çerçevesinde keskin hatlarla belirlenmiştir. Hiyerarşik düzen resmi yaptırımlarla biçimsel olarak kurulur. Organizasyonun en alt tabanından en üst kademesine kadar uyum içinde dikey koordinasyon sağlanmaya çalışılır. Halbuki postmodern yönetim kuramı organizasyonda esnek bölümler ve ince sınırlı olmalarıyla farklılık göstermektedir. Böylece fonksiyonel ve bölümler arası farklılık oluşturmakta; ademi merkeziyetçi özellikler göstererek esnek liderliği benimsemekte; katılımcılığa önem veren, enformasyon ağırlıklı bilgi aktarımına sahip ve insani istekleri etkili biçimde çözebilmek için kendi kendini yöneten çalışma ekipleri kurmaktadır. Bu durum ise değişen koşullara karşı alternatif çözümler üretebilen, çok sesli ve demokratik bir yönetim sunar. TKY açısından organizasyon değerlendirildiğinde çalışanlarının yeteneklerini kabul eden ve onlara güvenen yatay bir organizasyon yapısı mevcuttur. Organizasyon çalışan sayısı kadar değişik fikrin oluşacağı ve bu performansın gelişeceği düşüncesine sahiptir. Bu durum da zaman, emek, maliyet ve benzeri durumlarda avantaj sağlayarak TKY için en önemli unsurlardan biri olan kalitenin artışına katkı sağlayacaktır. Organizasyon yapısına bakıldığında TKY postmodern özellikler göstermektedir.

Etkileme fonksiyonuna gelindiğinde modern örgüt kuramında otorite rasyonel Batı felsefesinin söylemlerine göre şekillenmektedir. İşin biçimsel yapıya uygun olduğunda etkin olabileceği düşüncesi hakimdir. Yani, çalışanların yazılı şekilde belirlenmiş kural ve prosedürlere uygun davranmaları beklenir. Belirli sayıda çalışanın tanımlanmış basit işleri gördüğü modern yönetim tarzında kontrol ve karar verme yetkisi organizasyonun en üstünden sağlanmaktadır. Yetki yukarıdan aşağıya doğru azalır, bu durum yetki devrini zorlaştırır. Böylece tanımlanmış iş çerçevesinde sorumluluk, kontrol mekanizması olan yöneticiye bırakılır. Yönetici bu sorumluluğun ciddiyetinin farkındadır, bireysel dürtüleriyle hareket eden çalışana güvenmez ve kontrol sürecini ödül-ceza yöntemlerine başvurarak disiplinle/her daim devam ettirir. Postmodern yönetim tarzında ise değişen rekabet koşullarına uyum sağlayabilmek için organizasyon esnek bir yapılanmaya ihtiyaç duyar. Kurallar ve prosedürler genellikle yazılı değildir ve yapılacak işler çalışanların birbirleriyle ilişkilerine göre

tanımlanmaktadır. Kararlar işi yapan çalışanların yer aldığı alt kademelerde verilir ve otorite çalışanlar arasında kendiliğinden oluşur. Üst yöneticiden gelen komutların birebir uygulanması yerine probleme özgün çözümler üretilir veya çözüm sunabilecek, örgüt bünyesinde yer alan çalışanlarla iletişime geçilir. Bu durumda herkese söz hakkı tanınan, çok sesli bir takım kültürü oluşturur. Ayrıca üst kademe emir- komuta kademesinden çok danışma mercii olarak görülmektedir. Bu sebeple kontrol ve karar verme kendi disiplinine sahip çalışanlar tarafından gerçekleştirilir. Çalışan bu süreçte ödül ve ceza sistemi yerine işi sahiplendiği için iş tatmini sağlayarak iç kaynaklı ödül yöntemine geçmiştir. TKY açısından etkileme fonksiyonu değerlendirildiğinde otorite astların yönetiminde yetkilendirilir. TKY; kalite çemberleriyle kurumsal yetenekleri geliştirme, çalışanların yetenekleri ile başarma, yaratıcılık ve yenileşmeden yararlanma gibi ilkeleriyle müşteri memnuniyeti ve kalite standardını korumayı hedeflemektedir. Modern örgüt kuramında üretimi sağlayan işçilerin bir üst kuruma, o kurumun da başka bir üst kuruma bağlı olduğu düşünüldüğünde çalışanlar kalitenin gerçekleşmesi ve müşteri için değer katmaları gerektiğini düşünmeyecektir. Üretimi gerçekleştiren işçilerin kontrolünden sorumlu tutulan üst kurumların ise üretmedikleri malın kalitesinden sorumlu tutulmamaları gerekir. TKY'nin kalite çemberi yaklaşımı, kalite sorumluluğunu işi yapan kişiye verdiği için bu ikilemi ortadan kaldırmaktadır. Aynı zamanda TKY ile çalışanların bilgi ve beceri paylaşımı organizasyon tarafından desteklenmektedir.

Yöneticilerin davranışlarını belirleyen en önemli faktörlerden biri de yöneticilerin insan davranışlarıyla ilgili varsayımlar ve ilkeleridir. Yöneticiler bu varsayımlar altında yönetim ve örgüt teorileri kapsamında farklı teoriler kabul edebilmektedir. Birbirini takip eden modern dönem ve modern sonrası dönem ayrımına göre modern örgüt teoreminde yönetim fonksiyonu değerlendirildiğinde McGregor'un X ve Y teorisi akla gelmektedir. Klasik yönetim teorisyenleri insan doğasının yetersiz ve kusurlu olduğunu söyleyerek çalışanlara karşı olumsuz bir değerlendirme sunan X teorisini kabul etmektedir. Ancak dönemselsel olarak modern örgüt kuramlarında yer alan Neo-klasik yaklaşımda ise uygun koşullar sağlandığında örgütsel amaçlar için katkı sunan ve çalışanların kendilerini geliştirmelerini olanaklı kılan Y teorisi kısaca hatırlanabilir. Modern örgüt kuramlarında yönetim fonksiyonuna bakıldığında genel olarak klasik yönetim teorisyenlerinin değerlendirmeleri kabul görmektedir. Çalışanlara

güvenmeyen üst yönetim kadrosu, kural ve prosedürlerle net bir şekilde tanımlanmış amaçlar listesi oluşturmuştur. Böylece organizasyonda merkezi yapılanması gelişmiş otoriter bir yönetim oluşmaktadır. Postmodern yönetim tarzına geçildiğinde William Ouchi, Japon ve Amerikan örgütlerindeki özelliklerini inceleyerek Z tipi örgüt modelini geliştirmiştir. Modern örgüt tarzının X ve Y teorisinin örgüt odaklı yaklaşımın ilkelerinden yararlanılarak ona alternatif olarak geliştirilen Z tipi örgüt modeli bireyin önemsendiği, çalışanın karar alma ve yönetim sürecine dahil edildiği bir anlayış sunmaktadır. Klasik modern örgüt teoremine göre emir-komuta ilişkisi ve hiyerarşik yapıların tersine Z tipi örgütlerde ortak karar almayı destekleyen, hizmet eden yöneticilik esastır. Bu örgüt tipinde işin en küçük parçalara ayrılması, gerekli olduğu durumlarda uygulanır. Uzmanlaşmış mesleki çalışma yerini işin bütünü hakkında gerekli bilgiye sahip çalışanlara bırakmıştır. Bunun yanında çalışanların sorumluluk ve karar alarak sisteme doğrudan katılmalarını destekler. Bu durum TKY açısından da benzerlik gösterir. Ancak TKY’de takım çalışmaları postmodern yönetim tarzına göre daha spesifik amaçlar doğrultusunda, belli yöntemler uygulanarak gerçekleştirilen ve kendi içinde tanımlanmış disiplin sonucu var olan davranış kalıplarını içermektedir. Yani TKY merkezi yapı ve yatay yapının bir sentezini oluşturmaktadır.

Kontrol fonksiyonuna gelindiğinde diğer fonksiyonların özellikleri içinde de benzer özellikleri tanımlanmıştır. Modern örgütlerin temel problemleri olarak; örgütün verimliliğe ulaşmada çalışanın davranışlarını nasıl kontrol ve dizayn edeceği, örgütün yapısının nasıl kontrol edileceği, yönetim fonksiyonlarının ne olduğu araştırılmak istenmektedir. Modern örgüt kuramlarında yöneticiler çalışanları emir-komuta zinciriyle yani hiyerarşik düzene göre sürekli gözlemleyip ceza ve ödüllerle motive etmektedir. Taylor’un üretim ve serviste yer alan çalışanın hatayı gözden kaçırmaması sorununa karşı kontrol ve sınıflandırma oluşturarak çözüm aranmıştır. Bu durumda oluşabilecek veya oluşan hatalara karşı kabul edilebilir hata düzeyi tercih edilmektedir. Hatalar süreç içerisinde meydana geldikçe ayıklanarak çözülmeye çalışılır. Ürün sonu denetim sağlanarak sonuç odaklı bir ölçüm takip edilmektedir. Postmodern yönetim kontrol fonksiyonunun merkezsiz bir kontrol mekanizmasını hedefler. Böylece tüm çalışanlar süreç içerisinde otokontrol sağlayarak denetimde yer alabilmektedir. Bir yöneticinin birçok çalışanı ve süreci kontrol etmesinden ziyade çalışanların süreçte aktif yer alması bağlılıklarının artmasına ve bunun sonucunda çalışanların içselleştirdiği

kontrol mekanizmasının oluşmasına katkı sağlayacaktır. TKY açısından da kontrol fonksiyonu postmodern yönetim tarzına daha çok benzerlik göstermektedir. TKY’de karşılıklı güvene dayalı çalışan ve yöneticinin ortak kontrol alanı oluşturulmaya çalışılmıştır. Standart bir performansla sıfır hatanın olması gerektiğini savunmaktadır. Bu durum hataları ayıklamak veya sürecin sonunda kontrol etmek yerine kapsamlı ve titiz bir planlamayla süreç içinde çıkabilecek sürprizlere karşı önceden önleme ve sorunlara hazırlıklı olma imkanı tanımaktadır. Böylece üretim sürecinin her aşamasında hatanın nedenleri araştırılmaktadır. Üretim sürecinin her aşamasında hatanın nedenlerine inilmektedir. Hatayı azaltarak verimliliği artırma bakışı ile modern örgüt yapılanmasıyla benzerlik gösterse bile üretim aşamasının sadece son aşamasında değil her aşamada test edilmesi karma bir örgüt yapılanması olduğunu göstermektedir. Bu açıdan TKY; müşteri memnuniyeti ve kalite odaklı yapısı gereği takım çalışmasını sağlama, sürekli iyileştirme (kaizen) ve hatayı bulup düzeltmek yerine önceden önleyebilmeyi temel alan çağdaş bir yönetim yaklaşımıdır.

Tablodan anlaşılacağı üzere yönetim ve örgüt kuramlarının; planlama, organize etme, etkileme (güç), yönetim ve kontrol etmede nasıl olmaları gerektiği gösterilmektedir. Görüşler değişkenlik göstermesine rağmen modernist bürokrasinin postmodern yönetim ve örgüt ilkelerine zıt olduğu anlaşılmaktadır. Modern dönemde hizmetlerde otoriter ve merkezi denetime önem veren, nicel, hiyerarşik, vasıfsız iş gücüne sahip personelden oluşan bir yönetim yapılanması görülmektedir. Postmodern dönemde ise yönetim yapısında uzmanlaşma ve alınacak kararlara katılım gibi “küçük iyidir” düşüncesiyle merkezi yapılanmalar küçük yapılanmalara ayrıştırılarak daha fazla yetki ve kaynak aktarılmıştır. Hizmetlerin niceliğinin yanında niteliklerin de artırılma çalışmalarıyla müşteri/vatandaş gibi faktörler yönetimin dikkat merkezine alınmıştır. Hizmet sunumunda ekonomikliği sağlayabilmek adına tek yönetime bağlı kalınmamıştır ve alternatif mekanizmalar kullanılmaya çalışılmıştır. Bu açıdan postmodern tarihsel süreçte yönetim ve örgüt kuramları açısından 21. yüzyılda dünyanın daha farklı bir yer olacağı öngörülmektedir. TKY literatürde dönemselsel olarak postmodern örgüt kuramı içinde yer alması dolayısıyla birçok özelliğinin benzer veya aynı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Toplam Kalite Yönetimi verimlilik ve etkinliği artırarak güncellik kazanan bir yönetim biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tablo, POSDCORB açısından TKY’nin postmodern olduğunu göstermektedir.

SONUÇ

Günümüzde postmodernizm birçok alanda popüler tartışmalara konu olduğu gibi yönetim bilimleri kapsamında da gündemdeki yerini almıştır. Günümüze kadar insanların yaşadıkları çağı anlamlandırmaya çalışması sonucu değişik düşünce tarzları ve felsefeler geliştirilmiştir. Bu tür yaklaşımlar insanların yaşantılarını yönetebilme, toplumsal hayatın sürdürülebilmesi gibi durumlar açısından oluşturulan kurumların işleyiş tarzları yaşanan dönemin anlayışlarına göre şekillenmiştir. Toplumsal yapılanma bünyesinde yer alan işletme ve kamu kurumlarının yapılanma ve işleyiş tarzları da yönetim biliminin geliştiği sanayi dönemi sürecinde kabul edilen dünya görüşü olarak modernizm çerçevesinde yapılanmıştır. Modernizmin kendisinden önceki feodal sistemin eksikliklerine tepki olarak doğduğu gibi gün geçtikçe çağın gereklerine ayak uyduramayan modernizmin karşısında da konumlanacak yeni düşüncelerin oluşabildiği görülmektedir. Modernizme eleştiri olarak geliştirilen postmodernizm etrafında toplanan tartışmalar çalışma kapsamında incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada modern örgüt kuram ve uygulamalarının, bilimsel yönetim döneminin ve özellikle de bürokratik yapılanmaların, postmodern örgütün tam anlamıyla karşıt modeller olduğu kabul edilmektedir. Sonraki süreçte ortaya çıkan neoklasik yönetimde insan ilişkileri yaklaşımı ve onun akabinde sistem yaklaşımı ve durumsallık modeli çevre merkezli tutumlarıyla modernist özellikler gösterse de Bilimsel Yönetim Teorisi ile Taylor, Bürokrasi Teorisi ile de Weber modern dönemin temel tanımlayıcıları kabul edilmektedir. Bilimsel yönetim, akılcı yöntemleriyle Batı dünyasını çok uzun bir süre modernliğin hakimiyetinde tutmuştur. Weber'in karmaşık örgütleri tanımlaması ile de Batı akılcılığı yayılma alanı bulmuştur. Sonraki süreçte bürokrasinin karşı kutbunda tanımlanan postbürokrasi kavramı ile yönetime yeni örgüt kuramlarının geliştiği görülmektedir. Burada yeni yaklaşımlar arasında postmodernizm, yönetim ve örgüt kuramları kapsamında literatürdeki yerini almaktadır.

Postmodern yönetim yaklaşımı açısından Toplam Kalite Yönetimi'ne gelindiğinde kuramın 1990'lı yıllardan günümüze kadar özellikle yönetici ve çalışana etkileri kapsamında tartışıldığı görülmektedir. Çalışma kapsamında genel yönetim yaklaşımları ve TKY'nin temel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda çağdaşı

olarak postmodern yönetim formuna sahip olması ile ilkeleri kapsamında da modern özellikler taşıdığına dair birtakım sonuçlar elde edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında TKY modern ve postmodern yönetim yaklaşımlarının sentezlenmiş şekli olarak yorumlanabilmektedir. Bu bakış açısıyla TKY bir yandan insan ve çevreye değer vererek kalite standartlarını şekillendirirken bir yandan da organizasyonu etkinlik ve verimlilik hedeflerine ulaştırmayı amaçladığı söylenebilmektedir. TKY'nin mükemmel sonuçları sürdürme, sürekli geliştirme (kaizen), vizyoner/bütünsel liderlik, ölçülebilir verilere dayalı olma gibi ilkeleriyle modern örgüt kuramına dayalı özellikleri bir arada gösterdiği görülmektedir. Bununla birlikte müşteriler için değer katma, kalite çemberleriyle kurumsal yetenekleri geliştirme, çalışanların yetenekleri ile başarma, yaratıcılık ve yenileşmeden yararlanma ilkeleriyle de postmodern örgüt yapılanmasına özgü özellikler taşıdığı söylenebilmektedir.

TKY'nin, modern ve postmodern yönetim tarzlarındaki farklı düşünce sistemlerinin belli öğelerini seçerek oluşan yeni bir yönetim tarzı olduğu çalışmada savunulmaktadır. Bu açıdan bakıldığında farklı olan veya farklı algılanan öğe ve öğretileri sistematik bir biçimde birleştirerek ilerlediği söylenebilmektedir. Postmodern örgüt tarzındaki gibi systemsizlik yerine, çelişkili gibi görünen öğeleri sistemli bir biçimde bir araya getirdiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında modernistlerin verimlilik anlayışı, sistem yaklaşımındaki süreç yönetimi ve postmodernistlerin katılımcı yaklaşımının bir arada sistemli bir şekilde çalıştığı görülmektedir.

Kurumlar geçmişten günümüze kadar insan, mal ve kaynakları kurum amaçları doğrultusunda etkili ve verimli kullanmaktadır. Kurumsal amaçların gerçekleştirilmesi açısından etkililik, az girdiden çok çıktı almak ise verimlilik olarak özetlenebilmektedir. Bu açıdan kurumların rasyonel ve işlevsel olarak nasıl yönetilmeleri gerektiği görüşlerinin uygulamada ne derece geçerlilik kazandıklarıyla mümkündür. Postmodern yapılanmanın modernizme eleştiri olarak doğduğu ve sorunlara çözüm aramanın yerine eleştiri ve sorgulamayla yetindiği görülmektedir. Bu durumda yönetimin temel ilkeleri açısından postmodern olarak kabul edilen TKY'nin yönetim yaklaşımları bağlamında ne derece uygulama alanı bulacağı soruları gündeme gelmektedir. Bu bağlamda sivil toplum örgütleri bünyesindeki kalite dernek ve hareketleriyle eğitim,

araştırma/geliştirme gibi çalışmalarla TKY'nin sadece kuram bazında yer almadığı ve uygulamaya da aktarıldığı görülmektedir. Böylece TKY örgütsel etkinlik ve verimliliği arttırarak uygulama alanında ölçme/değerlendirmeye yer vermesi ve bilimsel çalışmaları önemsemesi modern yönetim kuramının gelişimine katkı sağlamaktadır.

Genel olarak çalışmada modern örgüt alanında görülen temel yetersizliklerin giderilebilmesi için ne tür örgütsel bir sisteme ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Organizasyon tarafından önceden oluşturulmuş katı prensipler değişen koşullar doğrultusunda istenilen verimi sağlamada eksik kalmaktadır. Yeni yönetim formu kabul edilen postmodern teoremine göre organizasyon tarafından belirlenen göreve odaklanmak yerine genel bilgi içeren ilkelerle çalışanlara belli ölçülerde esneklik bırakılması mevcut problemlerin çözümünde doğasına uygun sonuçlara ulaştıracaktır. Bununla birlikte organizasyon tarafından çalışanlara inisiyatif sağlanarak hızlı teknolojik gelişmelerle uygulama ve bilginin hızla eskimesi, organizasyon ve çalışanların hızlı değişen görevlerinin yeniden tanımlanmasında kolektif örgüt zekasının oluşturulması etkinlik ve verimliliğin devamlılığında kolaylık sağlayabilmektedir. Bu durum organizasyon kültürüyle, çalışanların kimlik ve aidiyet duygusuyla organizasyonun ekonomik önceliklerini (verimlilik ve kalite) bir araya getirmektir. Bu gerçeklik bağlamında literatürde postmodern dönemin yönetim ve örgüt kuramı kabul edilen Toplam Kalite Yönetimi şirket içinde dostça ilişkileri geliştirerek motivasyonun artmasına ve böylece daha yüksek karlılığa ulaşmaya olanak tanımaktadır. Böylece, Toplam Kalite Yönetimi organizasyonun işlevsel ve sosyal yönünü bütünleştirmede kurumsal değer ve normlardan yararlanan sentez bir yönetim tarzı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Argyris, C. ve Schön A. D., (1996), *Organizational Learning II: Theory, Method and Practice* Readig, MA: Addison-Wesley Pub. Comp., New York.
- Adorno, T. W., (2000), *Minima Moralia Sakatlanmış Yaşamdan Yansımalar*, Çev. Orhan Koçak, Ahmet Doğukan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Alayoğlu, A. O., (2018), *Modernizm ve Post-Modernizm: Çatışmanın Ortasındaki Marksizm, Post-Modernizm ve Marksizmin Güncelliği*, <http://www.teorivepolitika.net/index.php/arsiv/item/199-modernizm-postmodernizme-karsi-catismanin-ortasindaki-marksizm>, (01.11.2018).
- Aslan S. ve Yılmaz A., (2001), “Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C:2, S:2, (93-108).
- Akay, A., (2010), *Postmodernizmin ABC’si*, Say Yayınları, İstanbul.
- Aktan, C. C., (2000), “Yönetimde Rönesans ve Kalite Devrimi”, *Ekonomik, Sosyal, Siyasal Araştırmalar Serisi*, No:3, Ankara <file:///C:/Users/User/Desktop/yonetim-ronesans.pdf>, (07.09.2018).
- Aktan, C. C., (2003), *Değişim Çağında Yönetim*, Sistem Yayını, İstanbul.
- Alayoğlu, A. O., “Modernizm Postmodernizme Karşı: Çatışmanın Ortasındaki Marksizm”, <http://www.teorivepolitika.net/index.php/arsiv/item/199-modernizm-postmodernizme-karsi-catismanin-ortasindaki-marksizm>, (04.03.2019).
- Bağlı, M., (2002), “Klasik Fizik (Newton Paradigmasının) İlkeleri Bağlamında Modern Bilincin ve İktidarın İmkanları: Özgürlük ve Yetkinlik”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.4, S.2, (33-57).
- Baudelaire, C., (2013), *Modern Hayatın Ressamı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z., (2014), *Siyaset Arayışı*, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Bilgiç, N., (2015), “Yönetişimin Kamu Kurumlarında Uygulanabilirliği: Milli Eğitim Bakanlığı Örneği”, *Türk Hava Kurumu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

- Boje, D., (2000), Managing in the Postmodern World, <https://business.nmsu.edu/~dboje/pages/INTRO.html>, (08.06.2018).
- Boje, D., (2006), "What Happened on the Way to Postmodern? Part II", Journal of Administrative Theory&Praxis, February 10, C.28, S.4, (479-494).
- Bolat, T., (2000), Toplam Kalite Yönetimi, Beta Basım Yayını, İstanbul.
- Burbules, C. N., (2004), "Postmodern Daubt and Philosophy of Education", University of Illinois at Urbana-Champaign, Philosophy of Education' Dan Akt. Akdağ B., "Postmodern Kuşku ve Eğitim Felsefesi" <http://bulentakdag.blogspot.com/2008/07/postmodern-kuku-ve-eitim-felsefesi-i.html>,(05.09.2018).
- Baudrillard J., (2002), Simgesel Değiş Tokuş ve Ölüm, Çev. Oğuz Adanır, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, İstanbul.
- Butler, J., (2014), Bela Bedenler, Çev. Cüneyt Çakırlar, Zeynep Talay, Pinhan Yayını, İstanbul.
- Best S. ve Kellner D., (2011), Postmodern Teori, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bolat, T., (2000), Toplam Kalite Yönetimi (Konaklama İşletmelerinde Uygulanması), Beta Yayınları, İstanbul.
- Bookchin, M., (1999), Kentsiz Kentleşme, Çev. Burak Özyalçın, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Ergun, T. ve Polatoğlu, A., (1984), Kamu Yönetimine Giriş, TODAİE Yayını, Ankara.
- Brown T. ve Smith L., (2003), Reductionism and The Development Of Knowledge, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, London.
- Çiğdem, A., (1997), Akıl ve Toplum Özgürleşimi Jürgen Habermas ve Eleştirel Epistemoloji Üzerine Bir Çalışma, Vadi Yayınları, Ankara.
- Comte, A., Pozitif Felsefe Dersleri, Çev. Ümid Meriç, (213-258), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/4828>, (05.07.2018).
- Çağlar, A.,Sosyoloji-Toplumbilim, <http://www.alicaglar.net.tr/StaticFiles/file/sosyoloji-toplumbilim.pdf>, (23.05.2019).

- Doğan, E., (2002), Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi, Academyplus Yayını, Ankara.
- Debord, G., (1996), Gösteri Toplumu, Çev. Ayşen Ekmekçi, Okşan Taşkent, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Derrida, J., (1976), Of Grammatology, Baltimore and London: John Hopkins University Press; (1973) Speech and Phenomena, and Other Essays on Husserl's Theory of Signs, Evanston: Nourthvvestern University Press; (1978) Writing and Difference, London: Routledge & Kegan Paul <https://www.britannica.com/topic/deconstruction#ref748386>, (07.05.2018).
- Derrida, J., (1997), Of Grammatology, Çev. Gayatri Chakravorty Spivak, Baltimore and London:The Johns Hopkinson University Press, <https://is.muni.cz/el/1421/jaro2016/DU2794/um/Grammatology.pdf>, (20.08.2018).
- Demirhan, A., (2004), Modernlik, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Drucker, P., (2000), "Management Challenges For The 21 St Centry", Soundview Executive Book Summaries, Vol:22, No:1 (3 Parts), Part:1, (1-8), http://www.cognitionnet.com/member/resources/Summaries/Management/Management_Challenges_for_the_21st_Century.pdf, (13.06.2018).
- Duman, F., (2007), Aydınlanma Eleştirisinden Devrim Karşıtlığına: Liberal-Muhafazakar Bir Düşünür Olarak Edmund Burke, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Daft, R. L. (2000); Management, The Dryden Press, Orlando, [https://www.academia.edu/38127481/Management - Richard L. Daft](https://www.academia.edu/38127481/Management_-_Richard_L._Daft) (23.10.2018).
- Deming, W. E., (2014), Krizden Çıkış, KalDer Yayınları, Ankara.
- Dobb, M., (1965), Kapitalizm Dün Bugün, Çev. Mehmet Selik, Sosyal Adalet Yayınları, Ankara.
- Eagleton, T., (1996), Postmodernizmin Yanılsamaları, Çev. Mehmet Küçük (2011), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Ersoy, M. S. ve ERSOY, A. S., (2011), Kalite Yönetimi Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Denetimi, İmaj Yayınevi, Ankara.
- Ersun, S., (1994), Kalite Üstadları, Önce Kalite Dergisi, Nisan, S:7' Den Akt. Ahmet Dikmen (1998); Sanayi ve Hizmet İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi, Konya Ticaret Odası, Eğitim ve Kültür Yayınları, No:8, Konya.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K., (2010), Öteki Kuram Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi, (<http://www.irfanerdogan.com/kuram/dilsemioticsyapslclk.pdf>, (07.07.2018).
- Eco, U., (2016), Gülün Adı, Çev. Şadan Karadeniz, Can Sanat Yayını Nisan 2016, İstanbul.
- Fayol, H., (2008), Genel ve Endüstriyel Yönetim, Çev. Asım Çalikoğlu, Adres Yay., Ankara.
- Fişek, K., (2005), Yönetim, Paragraf Yayını, Ankara.
- Fay, B., (2001), Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi: Çok Kültürlü Bir Yaklaşım, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Featherstone, M., (1996), Postmodern ve Tüketim Kültürü, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M., (1992), Hapishanenin Doğuşu, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitapevi, Ankara.
- Foucault, M., (1972), The Archaeology of Knowledge and The Discourse On Language, Çev. A.M. Sheridan Smith, Pantheon Books, New York.
- Feyerabend, P., (2017); Özgür Bir Toplumda Bilim, Çev. Ahmet Kardam, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Guest, E. D., (1987), "Human Resource Management and Industrial Relation", Journal of Management Studies, Vol:24, No:5, (503-521).
- Gültekin, M., (2007), "Charles Baudelaire ve Modernizm", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, C:6, S:19, (82-94).
- Giddens, A., (2016), Modernliğin Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, Çev. Ersin Kuşdil, İstanbul.

- Göktolga, O., (2012), Postmodernite ve Siyasal Kimlikler, Bilsam Yayınları, Malatya.
- Gözübüyük, Ş., (2004), Türkiye'nin Yönetim Yapısı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Güzelsarı, S., (2004); "Kamu Yönetimi Disiplininde Yeni Kamu İşletmeciliği ve Yönetişim Yaklaşımları", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi, Şubat, (1-25), <http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/tartisma/2004/selime-guzelsari.pdf>, (11.12.2018).
- Güler, B. A., (2003), "Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye", Praksis, 9 Kış-Bahar, (93-116).
- Gephart, R., (1996), "Management, Social Issues and The Postmodern Era", (Eds. D.Boje, R. Gephart and T. Thatckenkery), Postmodern Management and Organization Theory, Thousand Oaks, London, Sage Publications, (21-44).
- Gökçe, B., (2012), Toplumsal Bilimlerde Araştırma, Savaş Yayını, Ankara.
- Gürsoy, H. ve Büyükbaş, N., (2002), Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi Kuram ve Uygulama, Elazığ Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü, ABC Matbaacılık, Ankara.
- Habermas, J., (1990), "Modernlik: Tamamlanmamış Bir Proje", Postmodernizm, [file:///C:/Users/User/Desktop/8841-Postmodernizm-Fredric Jameson-J-F. Lyotard-J.Habermas-Necmi Zeka-1988-116s.pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/8841-Postmodernizm-Fredric%20Jameson-J-F.Lyotard-J.Habermas-Necmi%20Zeka-1988-116s.pdf), (11.09.2018).
- Hall, S., (1998), "Eski ve Yeni Kimlikler, Eski ve Yeni Etkinlikler", Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, (2006), Der. A.D. King; Çev. G. Seçki-Ü.H. Yolsal, Sosyoloji ve Coğrafya, Eran Eğribel, Ufuk Özcan Ankara, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, (63-96).
- Harvey, D., (2010), Postmodernliğin Durumu, Çev. Sungur Savran, Metis Yayınları, İstanbul.
- Held, D., (1980), Introduction to Critical Theory: Horkheimer to Habermas, Berkeley and Los Angeles, University of California Press.
- Hobsbawm, E., (2003), Devrim Çağı, Avrupa 1789-1848, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara.

- Hodge, B. J., Anthony P. W. ve Gales M. L., (2003), Organization Theory: A Strategic Approach, Prentice Hall, New Jersey.
- İmai, M., (2014); Kaizen: Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı, KalDer Yayınları, Ankara.
- Jaffee, D., (2001); Organization Theory: Tension and Change, McGraw Hill Higher Education, New York, <http://bookengine.site/go/read.php?id=0077122755>, (15.03.2018).
- Hobsbawm, E., (1998b); Sermaye Çağı,1848-1875, Çev. Bahadır Sina Şener (1995), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Juran, J. ve Godfrey, B., (1998); Juran's Quality Handbook, McGraw-Hill, New York, <http://www.gmpua.com/QM/Book/quality%20handbook.pdf> (22.09.2018).
- Jameson, F., Lyotard J. F. ve Habermas J., (1994), Postmodernizm, Der. Necmi Zeka, Kıyı Yayınları, İstanbul.
- Jeanniere, A., (1990), "Modernite Nedir?", Çev. Nilgün Tural, Der. Mehmet Küçük, (2000), Modernite Versus Postmodernite, Vadi Yayınları, Ankara.
- Kavrakoğlu, İ., (1994), Kalite: Kalite Güvencesi ve ISO 9000, Kalder Yayınları, İstanbul.
- Kahraman, V., (2008); Toplam Kalite Yönetiminin Eğitim Kurumlarında Uygulanması ve Karşılaşılan Sorunlar, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Ankara.
- Karaman, Z. T., (1997), "Türk Yerel Yönetimlerinin İşlevselliği ve 1997 Mahalli İdareler Reformu", Türk İdare Dergisi, Eylül, S:417, (45-60).
- Kayıkçı, S. (2018), "Filmlerle Yönetim Bilimi Teorileri ve Kavramlarının Öğretimi", Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.1, S.2018, (45-54), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/569934>, (03.10.2018)
- Kayıkçı, S., (2018), "Toplam Kalite Yönetimini Lexus Belgeseli Üzerinden Anlamak", Ed. Timuçin, Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler'de Akademik Araştırmalar-III, (81-92).
- Kayıkçı, S., Yönetim ve Örgüt Kuramı Dersi, Lisans Ders Notu.

- Kellner, D., (1988), “Toplumsal Teori Olarak Postmodernizm:Bazı Meydan Okumalar ve Sorunlar”, Der. Mehmet Küçük, (2000), Modernite Versus Postmodernite, Vadi Yayınları, Ankara.
- Kilduff, M. ve Mehra, A., (1997), Postmodernism and Organizational Research Academy of Management, The Academy of Management Review; Vol.22, No.2, (453-481),<https://journals.aom.org/doi/10.5465/amr.1997.9707154066>, (17.06.2018).
- Kızılçelik, S., (1994), “Postmodernizm: ‘Modernlik Projesine’ Bir Başkaldırı”, Türkiye Günlüğü Dergisi, S.30, (86-96).
- Korlaelçi, M., (2003), Pozitivizmin Türkiye’ye Girişi, Hece Yayınları, Ankara.
- Kumar, K., (2004), Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma, Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları, Çev. Mehmet Küçük, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- KalDer Türkiye Kalite Derneği (2017), EFQM Mühendislik Modeli 2017: Kamu ve Sivil Toplum, İstanbul, http://www.kalder.org/efqm_mukemmellik_modeli, (05.02.2019).
- Kantarcı, H., (1994), “Sanayi’de Toplam Kalitenin Yaşama Geçirilmesi”, Toplam Kalite Yönetiminde Türkiye Perspektifi, Arkom Yayınları, İstanbul, (33-39).
- Khun, T., (2015), Bilimsel Devrimlerin Yapısı, 8. Baskı, Çev. Nilüfer Kuyaş, Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Lonar, D., (2005), “Postmodern Organization and New Forms Of Organizational Control”, Economic Annals, No.165, April-June, (105-120).
- Lozovski, G., vd., (1995), “Emperyalizm”, Kapitalist Toplum, Çev. Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, (123-153).
- Lyotard, J. F., (1997), Postmodern Durum, Çev. Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, Ankara.
- Lyotard, J. F., (1993), Political Writings, UCL Press Limited, London.

- McGregor, D., (1957), “The Human Side of Enterprise”, Reflections, Vol.2, Number.1, <https://www.kean.edu/~lelovitz/docs/EDD6005/humansideofenterprise.pdf>, (28.07.2018).
- Murphy, J. W., (1995), Postmodern Toplumsal Analiz ve Eleştiri, ev. Hüsamettin Arslan, Eti Yayınları, İstanbul.
- Maric, L., (2017), “Characteristics of Quentin Tarantino’s Style Završni Rad”, Sveučilište u Zadru, <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unizd:1895/preview>, (03.04.2018)
- Nişancı, N. Z., (2015), “Geçmişten Günümüze Yönetim Düşüncesi”, Geçmişten Günümüze Yönetim Düşüncesi”, Yönetim Bilimi Dergisi, C.13, S.25, (257-294).
- Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (OAİB), (1989), <http://www.oaib.org.tr/tr/default.html>, (17.02.2019)
- Odabaşı, Y., (2009), Postmodern Pazarlama, MediaCat Kitapları, İstanbul.
- Oral, B., “Postbürokratik Yönetim Paradigması Perspektifinden Yönetim Biliminde Örgütsel Yapılara Bakış”, https://www.academia.edu/12101234/POSTB%3%9CROKRAT%4%B0K_Y%3%96NET%4%B0M_PARAD%4%B0GMASI_PERSPEKT%4%B0F%4%B0NDEN_Y%3%96NET%4%B0M_B%4%B0L%4%B0M%4%B0NDE_%3%96RG%3%9CTSEL_YAPILARA_BAKI%5%9E, (28.09.2018)
- Özcan, K. ve Ağca, V., (2010), “Yeni Kamu Yönetimi Anlayışında Postmodernizmin İzleri”, Amme İdaresi Dergisi, C.43, S.3, (1-32).
- Özcan, K., (2012), Postmodern Örgüt Kuramı, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Özer, M. A., (2006), “Kamu Yönetiminde Kimlik Bunalımı Üzerine Değerlendirmeler”, Sayıştay Dergisi, S. 61, Nisan-Haziran, (3-22).
- Öztaş, N., (2015), Yönetim ve Örgüt Kuramları, Otorite Yayını, İstanbul.
- Özveren, M., (2000), Toplam Kalite Yönetimi, Temel Kavramlar ve Uygulamalar, Alfa Yayınları, İstanbul.

- Pada, R. T. S. (2009); "Iterability and Differance: Re-tracing The Context Of The Text"
,Kritike, Vol.2, No.2, December, (68-89).
- Paksoy, M., (2001), Toplam Kalite Yönetimi, Ed. Salih Güney, Yönetin ve Organisyon,
Nobel Yayınları, Ankara.
- Pêcheux, Michel (1983), "Über die Rolle des Gedächtnisses als interdiskursives Material.
Ein Forschungsprojekt im Rahmen der Diskursanalyse und Archivlektüre"den
Aktaran Moritz Babler, (2005), Die kulturpoetische Funktion und das Archiv: Eine
literaturwissenschaftliche Text-Kontext-Theorie, Studien und Texte zur
Kulturgeschichte der Literaturwissenschaft (KULI), Francke Verlag, Tübingen.
- Parlak, B., (2011), Yönetim Bilimi ve Çağdaş Yönetim Teknikleri, Beta Yayını,
İstanbul.
- Parlak, İ., (2005), Kemalist İdeolojide Eğitim Erken Cumhuriyet Dönemi Tarih ve Yurt
Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme, Turhan Kitapevi, Ankara.
- Price, M. J. ve Chen, E. E., (1993), "Total Quality Management in a Small,High-
Technology Company"; California Management Review, No.3, (96-117),
<https://journals.sagepub.com/doi/10.2307/41166746>, (04.01.2019).
- Powel, C. T., (1995), "Total Quality Management as Competitive Advantage: A Review
and Empirical Study", Strategic Management Journal, Vol.16, Issue.1, (15-37),
[https://pdfs.semanticscholar.org/353f/93882029116195916da70b1beac720ada23
3.pdf](https://pdfs.semanticscholar.org/353f/93882029116195916da70b1beac720ada233.pdf), (13.03.2019).
- Paz, O., (1989), "Şiir ve Modernite", Modrnite Versus Postmodernite, Çev. Nilgün
Tutal, Der. Mehmet Küçük, Vadi Yayınları, (184-203).
- Prince, E. T., (1993), Human Factors in Quality Assurance, Information Systems
Management, Summer, (78-80),
tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10580539308906948?needAccess=true,
(18.08.2018)
- Reid, R. D. ve Sanders, N. R., (2015), Operation Management, Binder Ready Version:
An Integrated Approach, 6. Edition, John Wiley& Sons, Quad Graphics-
Versales, United States.

- Ritzer, G., (2010), Sociological Theory, The McGraw-Hill Companies, Maryland, [http://philosophy.com/UPLOADS/PHILOSOCIOLOGY.ir_George%20Ritzer-Sociological%20Theory%20\(8th%20Edition\)-McGraw-Hill%20\(2010\).pdf](http://philosophy.com/UPLOADS/PHILOSOCIOLOGY.ir_George%20Ritzer-Sociological%20Theory%20(8th%20Edition)-McGraw-Hill%20(2010).pdf), (09.07.2018).
- Ryle, G., (1949), The Concept of Mind, <http://gbelic.org/courses/intro/readings/9-ryle-conceptofmind.pdf>, (30.04.2018).
- Sallan, S. ve Boybeyi, S., (1994), “Postmodernizm-Modernizm İkilemi”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, C.15, (313-323) dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/1131/13295.pdf, (08.03.2018).
- Sarup, M., (2004), Post-yapısalcılık ve Post-modernizm, Çev. Abdülbaki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Star, S. L., Geoffrey C. B. ve Laura J. N., (1997), “Transparency At Different Levels of Scale: Convergence between Information Artifacts and Social Worlds”, Library and Information Science, University of Illinois, Urbana-Champaign, August, <https://www.ics.uci.edu/~gbowker/converge.html>, (15.03.2018).
- Say, Ö., (2013), Yapısalcılıktan Post-Yapısalcılığa Çoğunluğun İnşası, Akademik İncelemeler Dergisi, C.8, S.2, (331-346).
- Saran, U., (2016), “Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri”, <http://www.sobiadacademy.net/sobem/e-kamuyonetim/kamuda-kalite/saran1.pdf>, (21.04.2016).
- Saroğlu, H., (1999), “Çağdaş Yönetim Yaklaşımları ile Postmodern Yönetim Yaklaşımının Karşılaştırılması”, Öneri Dergisi, C.2, S.11, (217-222).
- Stewart, T. A., (1997), Intellectual Capital: The New Wealth of Organizations, Double Day/Currency, New York.
- Swingewood, A., (1998), Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şaylan, G., (2016), Postmodernizm, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara.

- Şahin, H., (2013), “Postmodern Sanatta Eklektik Nesnelere”, Karadeniz Araştırmaları, S.36, K1Ş, (235-255).
- Şentürk, R., (2018), Mekansal Bilişime Ontolojik Bir Yaklaşım, Akademik Bilişim Yaklaşımları, <http://mu haz.org/meknsal-bilisime-ontolojik-bir-yaklasim-rtvan-senturk.html>, (28.04.2018).
- Therborn, G., (1989), İktidarın İdeolojisi ve İdeolojinin İktidarı, Çev. İrfan Cüre, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Touraine, A., (2000), Modernliğin Eleştirisi, Çev. Hülya Tufan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tekin, M., (2013), Toplam Kalite Yönetimi, Atlas Akademi, İstanbul.
- Tannenbaum, D. ve Schultz, D., (2005), Siyasi Düşünce Tarihi: Filozoflar ve Fikirleri, Adres Yayınları, Ankara.
- Tavşancı, S., (2002), Toplam Kalite Yönetiminin Rekabet Avantajı Yaratma ve Koruma Üzerine Etkisi: Dentaş Ambalaj ve Kağıt Sanayi A. Ş. Örneği, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla.
- Tunalı, İ., (2009), Felsefeye Giriş, Altın Kitaplar Yayını, İstanbul.
- Tüz, M., (2001); “Yeni Örgüt Modelleri”, Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi, C.19, S.3, Ekim, <http://bakterim.com/ekonomi/56921-yeni-orgut-modelleri.html>, (12.04.2018).
- Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ace8492b82fd3.71859682, (11.04.2018).
- Tyasti, A. E. ve Caraka, R. E. (2017); “A Preview of Total Quality Management (TQM) in Public Service”, https://www.researchgate.net/publication/319549724_A_Preview_of_Total_Quality_Management_TQM_in_Public_Services, (21.03.2018).
- Ugboro, O. I. ve Obeng, K., (2000), “Top Management Leadership, Employee Empowerment, Job Satisfaction and Customer Satisfaction in TQM

- Organizations; An Empirical Study, Journal of Quality Management, V.5, 2 (3), (247-272),
<file:///C:/Users/User/Desktop/kulland%C4%B1klar%C4%B1m/TQMpaper.pdf>,
(05.11.2018)
- Uçan, H., (2009), “Modernizm/Postmodernizm ve J. Derrida’nın Yapısökümcü Okuma ve Anlamlandırma Önerisi”, Turkish Studies, International Periodical For The Language, Literature and History of Turkish or Turkic, C.4, S.8, (2283-2306).
- Veysal, Ç., (2009), “T.L.W.Adorno”, 1990’den Günümüze Büyük Düşünürler, 1. Cilt, Etik Yayınları, İstanbul.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2008), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayını, Ankara.
- Yatkın, A., (2014), Toplam Kalite Yönetimi, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Yurtçu, G., (1996), Bankacılıkta Toplam Kalite, 4. Ulusal Kalite Kongresi Özgeçmişler ve Tebliğler, Toplam Kalite Yönetimi ve Eğitimde Kalite, 3. Cilt, TÜSİAD-Kalder Yayınları, 8-9 Kasım, İstanbul.
- Yıldırım, M., (2010), Modernizm, Postmodernizm ve Kamu Yönetimi, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C.7, S.1, (703-719).
- Yıldız, G., (1994), İşletmelerde Toplam Kalite Yönetimine Geçişte Stratejik Bir Yaklaşım, Sakarya Üniversitesi Yayınları, No.10, Sakarya.
- Zerzan, J., (2013), Gelecekteki İlkel, Çev. Cemal Atilla, Kaos Yayınları, İstanbul.
- Wagner, P., (2005), Modernliğin Sosyolojisi Özgürlük ve Cezalandırma, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Wood, E. M., (1999), Kapitalizmin Kökeni Geniş Bir Bakış, Çev. Cevdet Aşkın (2003), Epos Yayınları, Ankara.
- Williams, J., (2002), “Jean-Francois Lyotard” in Key Contemporary Social Theorists by Anthony Elliott and Larry Ray, Oxford, Blackwell Publishers, (210-214).
- Weber, M., (2011), Bürokrasi ve Otorite, Çev. Bahadır Akın, Adres Yayını, Ankara.

EK 1: Postmodernizmin Temel Kavramları Sözlüğü

Öykü	- Hikaye, gerçek veya kurgu kültüründe yaşayan ana form.
Performans	- Performans özel beceri gerektirmez, elde edilen iyi sonuçtur.
Eklektik (Seçmecilik)	- Farklı sistemlerde yer alan en iyileri ayrı bir sistemde bütünleştirmek, tek bir dogmatik sistem yerine yeni bilgiye açık, değişim gösterip yenilenebilen sistemleri seçmektir.
Metafor/Mecaz (Benzerlik)	- Kavram ve olguyu karşılaştırma ve sembolizm gibi amaçlarla, kendilerinden daha farklı şekilde tanımlamayı amaçlayan bir konuşma şeklidir. Taylor'un bilimsel görüşünün "Makine metaforu" ile açıklanması örnek gösterilebilir (Özcan, Ağca;2010:7).
Metonomi/ Mecaz-ı Mürsel (Yakınlık)	- Günlük hayatta sıklıkla rastlanılan, güzel konuşma ve yazma gibi yazıyı veya söylemi güçlendirmek açısından benzetme amacı olmadan, iki kavram ve olguyu ilişkilendirerek kullanan söz sanatıdır.
Semiyoloji (Göstergebilim)	- Simgelerin zihinde canlandırdığı anlamlardır. Yazılı, sözlü ve davranışların işaretler ve sembollerle açıklanmasıdır.
Simulakr	- Özdeş kopyası olan bir gerçeklik, orijinalinin gerekli olmadığı için, hiper gerçekçi nesnenin yoksun bir gerçekliğin makul benzerliği, yokluğu. "Eskiden özgün ve biraz da şeytani sayılabilecek bir alegorik nesnelere sınıfı vardı: aynalar, imgeler ve sanat yapıtları gibi. Bunlar saydam ve somut "Simularklardı." (Baudrillard; 2002:120).
Yapı sökülme	- (Dil, sosyal kurumlar) - Gizli eserler, kavramlar ve eski yapıların metnin tanımlarını bozarak özgün bir şekilde yeniden yorumlanması, anlam yüklenmesi için değerinin ve gizli farklılıklarını belirlemek (Derrida-metaphysics of presence "bulunışmetafiziği") (https://www.britannica.com/topic/deconstruction#ref748386).
Anomi (Yabancılaşma)	- Durkheim'in ortaya çıkardığı kavram; Endüstriyel toplumda kötü hazırlanmış hedefler ve yetersiz araçlar sonucu ilişkisiz dünyanın oluşumu, normların yokluğu sonucu bireysellik algısının artışı olarak tanımlanır (Star, Bowker, Neumann; 1997).
Amnezi, Amnesia (Bellek Yitimi)	- Aydınlanma düşüncesi, evrensellik, büyük anlatıları gibi modernizmin temelini oluşturan ideolojilerin sorgulanmasından dolayı postmodernizm hafıza kaybını desteklemektedir.

Üst Anlatı	- Tarihin ilerlemesi, her şeyin bilim tarafından bilinmesi ve mutlak özgürlüğün olasılığı gibi büyük ölçekli teoriler ve dünya felsefesinin doğru olmadığı inancıdır. Lyotard: "Tek bir yasa ve yığın kümesini haklı çıkarmanın doğal olarak adaletsiz olduğunu söylüyoruz." şeklinde eleştirmektedir (James;2002:210-214).
Soy kütük/ soy bilim (Jeneoloji)	- Modernizmin önemli bir parçası olan kurumların tarihinin incelenmesi, gücü bünyesinde barındırmanın iradesinin gerçekleştirilmesidir. "Olayların alanıyla ilgili olarak aşkın olan ya da bütünüyle boş birliği olan bir konuya gönderme yapmak zorunda kalmadan, bilginin, söylemlerin, nesnelere alanlarının, vb. tarihin seyri" (Foucault;2003:306).
Sıkıştırma, aynılaşma	Ttoplum üzerindeki yeni teknolojilerin (yaygın eğitim, eğlence ve özel kurullarla insanları etkileyen diğer sistemler) etkisi.
İmitasyon	- Orijinallerinin taklidini yapma, bir simülasyon sanayi oluşturarak diğer toplumlara dayatılması.
Öteki	- " Öteki " kavramı kişisel, sübjektif söyleyişi de (sesletim biçimi) farklı olan karşıt geleneğin ögesidir (Hegel) Kimlik bir süreç olarak, bir anlatı olarak, bir söylem olarak daima öteki'nin konumundan anlatılır (Hall;1998:72).
Performatiflik (Edimsellik, gerçekleştiricilik)	- Bilgi ve bilginin etkinliğidir. Butler toplumsal cinsiyeti, kendisinin dışında beklentiler sonucu norm ya da norm gruplarının öz beklentisiyle beden temelinde etkilerini göstermesi olarak tanımlar (Butler; 2014:24).
Post modern duyarlılık	- Sadece mümkün olduğunca varlığının postulation(kanıtı ihtiyaç duymadan açıkça görünen ve diğer önermelere kaynak-ana önerme) görünümle sanatta akıldan uzaklaşmış eserlerin yorumlanması (Şahin; 2013:249).
Söylem	- (Discursus: Latince discere den - dolaşmak.) - bilinç içeriğinin nesnelleşme sözel olarak ifade biçimini, dil, göstergebilim kontrollü postmodern felsefesi, dilbilim, bilgi ve bilişsel antropoloji sosyoloji. Açık veya kapalı tüm unsurlardan kurtulmuş bu belirsizlik cümlelerin yapısına uygun olarak tanımlanabilir (Foucault;1972: 97).
İç söylem (Intradiskurs)	- Bir olgunun içselleştirmesi ve içkinleşmesi, buna ilk olarak dış söylem elemanları ile semantik(ana bilimsel) olarak anlamlı söylemsel bütünlük oluşturması (Pêcheux;1983'den Aktaran Babler;2005:192).
Dış söylem (Interdiskurs)	- Tutarsız uygulamalar kapsamında sözsüz süreçleri ile ilişkili olarak dışsal isimlendirme, tutarsız eylemlerin sosyo-kültür

	ve dil olarak hareketi, ikinci anlam ve diğer özelliklerini belirler (Pécheux;1983'den Aktaran Babler;2005:192).
Post Bürokrasi	- Çalışanların karar verici konumuna gelmesi, esnek uzmanlaşma ve rotasyon uygulamaları ile çalışanların benzer fonksiyonları yapar hale gelerek stratejik birlikler oluşturması, yatay örgütlenmenin özendirilmesi ile yatay-dikey farklılaşmaya çözüm aranması, örgütlerin çevreleriyle sınırlarını bulanık hale getirmektedir. Bu durum yönetici sınıfın buldukları örgütlerle birlikte diğer örgütlere de bağlılıklarını geliştirecektir (Özcan;2012:37).

Kaynak: Tablo adı geçen eserler kullanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır.

Ek 2: Özgün/Çeşitli Modern ve Postmodern Düşünürler

DÖNEM	ŞAHSİYET	ÖZELLİKLER
Klasikler	Aristotle M.Ö. 384-322	- Destan hikayesi hazırlar, ancak sadece dramatik şiirle anlatmaktadır.
	Plato M.Ö. 427-347	- Oligarşik, demokratik ve tiran kuralın döngüsel modeli
Modernizm Öncesi	François Rabelais 1494-1553	- Rönesans döneminin mihenk taşı yazarı
	Ivan Illich 1926-2002	- Okulsuz toplum; Şenlikli toplum
Modern	Rene Descartes 1595-1650	- Kartezyen
	John Locke 1632-1704	- Empirizm, Deneycilik
	Isaac Newton 1642-1727	- Mekanistik
	Auguste Comte 1798-1857	- Avrupa merkezcilik
	Soren Aabye Kierkegaard 1813-1855	- Melankoli, endişe
	Karl Marx 1818-1883	- Komünist Manifesto, devrimi çağırarak
	Walter Benjamin 1840-1892	- Tüketici hayalleri
	Henry Fayol 1841-1925	- Yönetim Süreci yaklaşımı
	Friedrich Nietzsche 1844-1900	- Modern kültüre yönelik eleştirisi

Ferdinand Tönnies 1855-1936	- Cemaat ve Cemiyet (Gemeinschaft und Gessellschaft)
Frederick Winslow Taylor 1856-1915	- Bilimsel Yönetim
Ferdinand de Saussure 1857-1913	- Göstergibilimci; dil sisteminin işlevi dili ikili karşıtlıklarla işleyen sistem olmalıdır.
Emile Durkheim 1858-1917	- Organik ve mekanik dayanışma
Henry Ford 1863-1947	- Fordizm, Post-Fordizm
Max Weber 1864-1920	- Toplumsal Eylem ve Otorite Tipleri
Elton Mayo 1880-1949	- İnsan İlişkiler Yaklaşımı
Ludwing Wittgenstein 1889-1951	Dil oyunları, anlam kendisi anlamsız olan bir temsil sisteminin ürünüdür.
Arnold Joseph Toynbee 1889-1975	- Tarih Bilinci ile postmodernizmin adını koymadan tanımlamıştır.
Martin Heidegger 1889-1976	- Sistemik modernizmin eleştirisi
Max Horkheimer 1895-1973	- Kültür endüstrisi
Herbert Marcuse 1898-1979	- Tek boyutlu insan
Roland Barthes 1915-1980	- “Yazarın ölümü” okuyucu kendi anlamını yarattığını, “Yazının sıfır

		derecesi” anlamın kapanışı olduğunu söylüyordu.
	Daniel Bell 1919-2011	- Post-endüstriyalizm
	Jürgen Habermas 1929-	- Akıllı savunur ve Aydınlanma düşüncesini tamamlamak istemektedir. (İletişimsel Eylem Kuramı)
	Terry Eagleton (1943-)	- Marksist Edebiyat Kuramı, Amnezi Siyaseti
Post-modernizm	Jacques Lacan 1901-1981	- Freud’çu psikanalizi post-yapısalcı psikanalizm ve dil kavramının bilinçaltında yeniden şekillenmesi savlarıyla yorumlamıştır.
	Daniel Bell (1919-2011)	- Bell’in post-modern fabrikası, postmodern kapitalizm olarak yeniden keşfedildi.
	Jean François Lyotard 1924-1998	- Büyük anlatıların(üst anlatı,meta anlatı; her şeyin açıklanabileceğini savunan düşünme biçimi) sonunun geldiğini savunur.
	Zygmunt Bauman 1925-2017	- Post-endüstriyel yaklaşımdan ilham alarak “Katı olan her şey buharlaşıyor” düşüncesini savunur. Postmodern ahlak üzerine çalışmalar yapmıştır.
	Michel Foucault 1926-1984	- Bilginin Arkeolojisi; panoptik gözetim disiplini ve cezalandırılması ile ilgili sonradan modernizme geri dönmüştür.

Jean Baudrillard 1929-2007	- Hiper-gerçeklik, Kültür simülasyonu
Jacques Derrida 1930-2004	- “Yazının Başlangıcı ve Kitabın Sonlanması” ile Yapı sökümcülüğü tanımlar.
Guy Debord 1931-1994	- Sitüasyonist enternasyonel (sanatta devrim), gösteri birikimi
Fredric Jameson 1934-	- Geç kapitalizmin kültürel mantığı, post-fordizm
David Harvey 1935-	- Postmodernliğin Durumu eseriyle kent ve diğer mekanlar açısından Neo- Marksist olarak tanımlanır.
Karl Weick 1936	- Ana akım örgüt teorilerini sosyal-psikolojik seviyede değerlendirir. Örgütlenme anlam oluşturularak gerçekleştirilir.
Charles Fredrick Bergquist (1940-);	- Bergquist şirketlerin/örgütlerin karmaşıklık ve kaos yönetimi üzerinde durdu.
Julia Kristeva 1941-	- Kültürel kodları okuma fiilini mevcut işaret sistemlerini yeniden düzenleyerek sembolik ve semiotik ilişkiler açısından inceler.
David Boje 1947-	- Tazmin edilmemiş eleştirel postmodernizm
Bruno Latour 1947-	- Postmodernizmin hiper-ölçsüzlüğü, “Aşağı yönlü ve yukarı yönlü düşünme”

	Kenneth Earl Wilber (1949-)	- Wilber'in fanatik postmodernistleri maneviyatı-bütünleyiciliği markalaştırmıştır.
	John Hassard 1953-	- Örgütsel araştırmalarda "çoklu paradigma/teori/yöntem" incelemesi yapmakla bilinir.
	Steven Best (1955-) Douglas Kellner (1943-)	- Postmodern Dönüş, Teori&Macera
Post- Post- Modernizm	Mikhail Bakhtin 1895-1975	- Polifonik diyalog; üslupsal diyalog; kronolojik diyalogizm; mimarlık diyalogu
	Michael Hardt (1960-) Antonio Negri (1933-)	- WTO, IMF, G8, NAFTA vb. küresel tüzel kişiliklerin postmodern ağ kontrolü
	George Bush (1924-) Yeni Muhafazakarlar	- Evanjelik kapitalizm, Post-Post-modern savaş II
	Jeremy Rifkin 1945-	- Biyoteknoloji yüzyılı

Kaynak: Boje; 2006:3-4 Tablo 3'ün tarafımızdan geliştirilmiş ve güncellenmiş şeklidir.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER :

Adı ve Soyadı : Ceren DEMİR

Doğum Yeri : Ağrı/Merkez

Medeni Hali : Bekar

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : Karadeniz Teknik Üniversitesi-
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi-
Kamu Yönetimi Bölümü (2010-2014)

Yüksek Lisans Öğrenimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi-
Kamu Yönetimi Bölümü (2016-2019)

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi : İngilizce, Orta (B2)

İş Deneyimi : Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Çavdır Meslek Yüksekokulu bünyesinde 2016-2017 Eğitim ve Öğretim Bahar Yarıyılında İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Bölümü'ne ait Ergonomi ve Süreç Kontrol (I. Ve II. Öğr.) derslerinde dışarıdan ücret karşılığı sözleşmeli personel olarak görevlendirilmişim.

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

1) Marmara Üniversitesi, Strategic Puplic Management Symposium (Başkanlık Sistemi Özelinde) Sempozyum- Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Yönetişimin Temel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi (Mevcut Sistemle Karşılaştırmalı Olarak) (13-14.04.2017)

2) Uluslararası Kamu Yönetimi Plartformu'nda (KAYFOR) Sempozyum, Suriyelilerin Kentlerin Ekonomik ve Sosyal Yapılarına Katkıları (27-29.04.2017)

3) **Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM 11)**, *Türkiye’de Çok Düzlemli Yönetişim: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü* (28-30.09.2017) – **486 Sayılı Türk İdari Dergisi**’nde makalenin geliştirilmiş hali yayınlanmıştır.

4) **Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM 11)**, *Küreselleşen Kentlerde İç ve Dış Göçlerin Kent Kimliğine Etkisi* (28-30.09.2017)

5) **17. Ulusal Bölge Bilimi ve Bölge Planlama Kongresi, Kent Kimliğinin Sürdürülebilirliği Bağlamında Kent Hafıza Merkezleri** (12-14.10.2017) --**Nobel Kitapevi** “*Bölgesel Kalkınma ve Bölge Bilimi Üzerine Yazılar*” içinde yer almaktadır.

